අභිධම්මපිටකෙ

පුග්ගලපඤ්ඤත්තිපාළි

ධම්මවිචය

පටුන

“ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා.”

(මහා සුඤ්ඤත සුත්තං; මජ්ඣිම නිකායො, උපරිපණ්ණාසකො, සුඤ්ඤත වග්ගො.)

පටුන සංස්කරණය - භික්ඛු ධම්මවිහාරි

(ඡට්ඨ සංගායනා ත්‍රිපිටක වැඩසටහනින් උපුටා සකසන ලදී)

පටුන

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අභිධම්මපිටකෙ

පුග්ගලපඤ්ඤත්තිපාළි

මාතිකා

1. එකකඋද්දෙසො

1. ඡ පඤ්ඤත්තියො – ඛන්ධපඤ්ඤත්ති, ආයතනපඤ්ඤත්ති, ධාතුපඤ්ඤත්ති, සච්චපඤ්ඤත්ති, ඉන්ද්‍රියපඤ්ඤත්ති, පුග්ගලපඤ්ඤත්තීති.

2. කිත්තාවතා ඛන්ධානං ඛන්ධපඤ්ඤත්ති? යාවතා පඤ්චක්ඛන්ධා – රූපක්ඛන්ධො, වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො; එත්තාවතා ඛන්ධානං ඛන්ධපඤ්ඤත්ති.

3. කිත්තාවතා ආයතනානං ආයතනපඤ්ඤත්ති? යාවතා ද්වාදසායතනානි – චක්ඛායතනං, රූපායතනං, සොතායතනං, සද්දායතනං, ඝානායතනං, ගන්ධායතනං, ජිව්හායතනං, රසායතනං, කායායතනං, ඵොට්ඨබ්බායතනං, මනායතනං, ධම්මායතනං; එත්තාවතා ආයතනානං ආයතනපඤ්ඤත්ති.

4. කිත්තාවතා ධාතූනං ධාතුපඤ්ඤත්ති? යාවතා අට්ඨාරස ධාතුයො – චක්ඛුධාතු, රූපධාතු, චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු, සොතධාතු, සද්දධාතු, සොතවිඤ්ඤාණධාතු, ඝානධාතු, ගන්ධධාතු, ඝානවිඤ්ඤාණධාතු, ජිව්හාධාතු, රසධාතු, ජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතු, කායධාතු, ඵොට්ඨබ්බධාතු, කායවිඤ්ඤාණධාතු, මනොධාතු, ධම්මධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු; එත්තාවතා ධාතූනං ධාතුපඤ්ඤත්ති.

5. කිත්තාවතා සච්චානං සච්චපඤ්ඤත්ති? යාවතා චත්තාරි සච්චානි – දුක්ඛසච්චං, සමුදයසච්චං, නිරොධසච්චං, මග්ගසච්චං; එත්තාවතා සච්චානං සච්චපඤ්ඤත්ති.

6. කිත්තාවතා ඉන්ද්‍රියානං ඉන්ද්‍රියපඤ්ඤත්ති? යාවතා බාවීසතින්ද්‍රියානි – චක්ඛුන්ද්‍රියං, සොතින්ද්‍රියං, ඝානින්ද්‍රියං, ජිව්හින්ද්රියං, කායින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියං, ඉත්ථින්ද්‍රියං, පුරිසින්ද්‍රියං, ජීවිතින්ද්‍රියං, සුඛින්ද්‍රියං, දුක්ඛින්ද්‍රියං, සොමනස්සින්ද්‍රියං, දොමනස්සින්ද්‍රියං, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං, සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං,

අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං, යං, අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං; එත්තාවතා ඉන්ද්‍රියානං ඉන්ද්‍රියපඤ්ඤත්ති.

7. කිත්තාවතා පුග්ගලානං පුග්ගලපඤ්ඤත්ති?

(1) සමයවිමුත්තො

(2) අසමයවිමුත්තො

(3) කුප්පධම්මො

(4) අකුප්පධම්මො

(5) පරිහානධම්මො

(6) අපරිහානධම්මො

(7) චෙතනාභබ්බො

(8) අනුරක්ඛණාභබ්බො

(9) පුථුජ්ජනො

(10) ගොත්‍රභූ

(11) භයූපරතො

(12) අභයූපරතො

(13) භබ්බාගමනො

(14) අභබ්බාගමනො

(15) නියතො

(16) අනියතො

(17) පටිපන්නකො

(18) ඵලෙඨිතො

(19) සමසීසී

(20) ඨිතකප්පී

(21) අරියො

(22) අනරියො

(23) සෙක්ඛො

(24) අසෙක්ඛො

(25) නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛො

(26) තෙවිජ්ජො

(27) ඡළභිඤ්ඤො

(28) සම්මාසම්බුද්ධො

(29) පච්චෙකසම්බුද්ධො [පච්චෙකබුද්ධො (සී.)]

(30) උභතොභාගවිමුත්තො

(31) පඤ්ඤාවිමුත්තො

(32) කායසක්ඛී

(33) දිට්ඨිප්පත්තො

(34) සද්ධාවිමුත්තො

(35) ධම්මානුසාරී

(36) සද්ධානුසාරී

(37) සත්තක්ඛත්තුපරමො

(38) කොලඞ්කොලො

(39) එකබීජී

(40) සකදාගාමී

(41) අනාගාමී

(42) අන්තරාපරිනිබ්බායී

(43) උපහච්චපරිනිබ්බායී

(44) අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී

(45) සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී

(46) උද්ධංසොතොඅකනිට්ඨගාමී

(47) සොතාපන්නො

(48) සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො

(49) සකදාගාමී

(50) සකදාගාමිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො

(51) අනාගාමී

(52) අනාගාමිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො

(53) අරහා

(54) අරහත්තඵලසච්ඡිකිරියාය [අරහත්තාය (සී.)] පටිපන්නො

එකකං.

2. දුකඋද්දෙසො

8. ද්වෙ පුග්ගලා –

(1) කොධනො ච, උපනාහී ච.

(2) මක්ඛී ච, පළාසී [පලාසී (සයා. ක.)] ච.

(3) ඉස්සුකී ච, මච්ඡරී ච.

(4) සඨො ච, මායාවී ච.

(5) අහිරිකො ච, අනොත්තප්පී ච.

(6) දුබ්බචො ච, පාපමිත්තො ච.

(7) ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරො ච, භොජනෙ අමත්තඤ්ඤූ ච.

(8) මුට්ඨස්සති ච, අසම්පජානො ච.

(9) සීලවිපන්නො ච, දිට්ඨිවිපන්නො ච.

(10) අජ්ඣත්තසංයොජනො ච, බහිද්ධාසංයොජනො ච.

(11) අක්කොධනො ච, අනුපනාහී ච.

(12) අමක්ඛී ච, අපළාසී ච.

(13) අනිස්සුකී ච, අමච්ඡරී ච.

(14) අසඨො ච, අමායාවී ච.

(15) හිරිමා ච, ඔත්තප්පී ච.

(16) සුවචො ච, කල්‍යාණමිත්තො ච.

(17) ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො ච, භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ ච.

(18) උපට්ඨිතස්සති ච, සම්පජානො ච.

(19) සීලසම්පන්නො ච, දිට්ඨිසම්පන්නො ච.

(20) ද්වෙ පුග්ගලා දුල්ලභා ලොකස්මිං.

(21) ද්වෙ පුග්ගලා දුත්තප්පයා.

(22) ද්වෙ පුග්ගලා සුතප්පයා.

(23) ද්වින්නං පුග්ගලානං ආසවා වඩ්ඪන්ති.

(24) ද්වින්නං පුග්ගලානං ආසවා න වඩ්ඪන්ති.

(25) හීනාධිමුත්තො ච, පණීතාධිමුත්තො ච.

(26) තිත්තො ච, තප්පෙතා ච.

දුකං.

3. තිකඋද්දෙසො

9. තයො පුග්ගලා –

(1) නිරාසො, ආසංසො, විගතාසො.

(2) තයො ගිලානූපමා පුග්ගලා.

(3) කායසක්ඛි, දිට්ඨිප්පත්තො, සද්ධාවිමුත්තො.

(4) ගූථභාණී, පුප්ඵභාණී, මධුභාණී.

(5) අරුකූපමචිත්තො පුග්ගලො, විජ්ජූපමචිත්තො පුග්ගලො, වජිරූපමචිත්තො පුග්ගලො.

(6) අන්ධො, එකචක්ඛු, ද්විචක්ඛු.

(7) අවකුජ්ජපඤ්ඤො පුග්ගලො, උච්ඡඞ්ගපඤ්ඤො [උච්චඞ්ගුපඤ්ඤො (ස්‍යා.)] පුග්ගලො, පුථුපඤ්ඤො පුග්ගලො.

(8) අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො කාමෙසු ච භවෙසු ච අවීතරාගො, අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො කාමෙසු වීතරාගො භවෙසු අවීතරාගො, අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො කාමෙසු ච භවෙසු ච වීතරාගො.

(9) පාසාණලෙඛූපමො පුග්ගලො, පථවිලෙඛූපමො පුග්ගලො, උදකලෙඛූපමො පුග්ගලො.

(10) තයො පොත්ථකූපමා පුග්ගලා.

(11) තයො කාසිකවත්ථූපමා පුග්ගලා.

(12) සුප්පමෙය්‍යො, දුප්පමෙය්‍යො, අප්පමෙය්‍යො.

(13) අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො න පයිරුපාසිතබ්බො, අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො සෙවිතබ්බො භජිතබ්බො පයිරුපාසිතබ්බො, අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො සක්කත්වා ගරුං කත්වා [ගරුකත්වා (සී.)] සෙවිතබ්බො භජිතබ්බො පයිරුපාසිතබ්බො.

(14) අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො ජිගුච්ඡිතබ්බො න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො න පයිරුපාසිතබ්බො, අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බො න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො න පයිරුපාසිතබ්බො; අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො සෙවිතබ්බො භජිතබ්බො පයිරුපාසිතබ්බො.

(15) අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො සීලෙසු පරිපූරකාරී [පරිපූරිකාරී (ස්‍යා.)], සමාධිස්මිං මත්තසො කාරී, පඤ්ඤාය මත්තසො කාරී; අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො සීලෙසු ච පරිපූරකාරී, සමාධිස්මිඤ්ච පරිපූරකාරී, පඤ්ඤාය මත්තසො කාරී; අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො සීලෙසු ච පරිපූරකාරී, සමාධිස්මිඤ්ච පරිපූරකාරී, පඤ්ඤාය ච පරිපූරකාරී.

(16) තයො සත්ථාරො.

(17) අපරෙපි තයො සත්ථාරො.

තිකං.

4. චතුක්කඋද්දෙසො

10. චත්තාරො පුග්ගලා –

(1) අසප්පුරිසො, අසප්පුරිසෙන අසප්පුරිසතරො, සප්පුරිසො, සප්පුරිසෙන සප්පුරිසතරො.

(2) පාපො, පාපෙන පාපතරො, කල්‍යාණො, කල්‍යාණෙන කල්‍යාණතරො.

(3) පාපධම්මො, පාපධම්මෙන පාපධම්මතරො, කල්‍යාණධම්මො, කල්‍යාණධම්මෙන කල්‍යාණධම්මතරො.

(4) සාවජ්ජො, වජ්ජබහුලො, අප්පවජ්ජො [අප්පසාවජ්ජො (ස්‍යා. ක.) අ. නි. 4.135], අනවජ්ජො.

(5) උග්ඝටිතඤ්ඤූ, විපඤ්චිතඤ්ඤූ [විපචිතඤ්ඤූ (සී.) අ. නි. 4.133], නෙය්‍යො, පදපරමො.

(6) යුත්තප්පටිභානො, නො මුත්තප්පටිභානො, මුත්තප්පටිභානො, නො යුත්තප්පටිභානො, යුත්තප්පටිභානො ච මුත්තප්පටිභානො ච, නෙව යුත්තප්පටිභානො නො මුත්තප්පටිභානො.

(7) චත්තාරො ධම්මකථිකා පුග්ගලා.

(8) චත්තාරො වලාහකූපමා පුග්ගලා.

(9) චත්තාරො මූසිකූපමා පුග්ගලා.

(10) චත්තාරො අම්බූපමා පුග්ගලා.

(11) චත්තාරො කුම්භූපමා පුග්ගලා.

(12) චත්තාරො උදකරහදූපමා පුග්ගලා.

(13) චත්තාරො බලීබද්දූපමා [බලිබද්දූපමා (සී.)] පුග්ගලා.

(14) චත්තාරො ආසීවිසූපමා පුග්ගලා.

(15) අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො අනනුවිච්ච අපරියොගාහෙත්වා අවණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසිතා හොති, අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො අනනුවිච්ච අපරියොගාහෙත්වා වණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසිතා හොති, අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො අනනුවිච්ච අපරියොගාහෙත්වා අප්පසාදනීයෙ ඨානෙ පසාදං උපදංසිතා හොති, අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො අනනුවිච්ච අපරියොගාහෙත්වා පසාදනීයෙ ඨානෙ අප්පසාදං උපදංසිතා හොති.

(16) අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො අනුවිච්ච පරියොගාහෙත්වා අවණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසිතා හොති, අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො අනුවිච්ච පරියොගාහෙත්වා වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසිතා හොති, අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො අනුවිච්ච පරියොගාහෙත්වා අප්පසාදනීයෙ ඨානෙ අප්පසාදං උපදංසිතා හොති, අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො අනුවිච්ච පරියොගාහෙත්වා පසාදනීයෙ ඨානෙ පසාදං උපදංසිතා හොති.

(17) අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො අවණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන, නො ච ඛො වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන; අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන, නො ච ඛො අවණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන; අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො අවණ්ණාරහස්ස ච අවණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන; වණ්ණාරහස්ස ච වණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන, අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො නෙව අවණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන, නො ච වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන.

(18) උට්ඨානඵලූපජීවී නො පුඤ්ඤඵලූපජීවී, පුඤ්ඤඵලූපජීවී නො උට්ඨානඵලූපජීවී, උට්ඨානඵලූපජීවී ච පුඤ්ඤඵලූපජීවී ච, නෙව උට්ඨානඵලූපජීවී නො පුඤ්ඤඵලූපජීවී.

(19) තමො තමපරායනො, තමො ජොතිපරායනො, ජොති තමපරායනො, ජොති ජොතිපරායනො.

(20) ඔණතොණතො, ඔණතුණ්ණතො, උණ්ණතොණතො, උණ්ණතුණ්ණතො.

(21) චත්තාරො රුක්ඛූපමා පුග්ගලා.

(22) රූපප්පමාණො, රූපප්පසන්නො, ඝොසප්පමාණො, ඝොසප්පසන්නො.

(23) ලූඛප්පමාණො, ලූඛප්පසන්නො, ධම්මප්පමාණො, ධම්මප්පසන්නො.

(24) අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො අත්තහිතාය පටිපන්නො හොති, නො පරහිතාය; අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො පරහිතාය පටිපන්නො හොති, නො අත්තහිතාය; අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො අත්තහිතාය චෙව පටිපන්නො හොති පරහිතාය ච; අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො නෙව අත්තහිතාය පටිපන්නො හොති නො පරහිතාය.

(25) අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො අත්තන්තපො හොති අත්තපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො; අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො පරන්තපො හොති පරපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො; අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො අත්තන්තපො ච හොති අත්තපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො, පරන්තපො ච පරපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො; අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො නෙව අත්තන්තපො හොති න අත්තපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො, න පරන්තපො න පරපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො. සො අනත්තන්තපො අපරන්තපො දිට්ඨෙව ධම්මෙ නිච්ඡාතො නිබ්බුතො සීතීභූතො [සීතිභූතො (සී. ක.)] සුඛප්පටිසංවෙදී බ්‍රහ්මභූතෙන අත්තනා විහරති.

(26) සරාගො, සදොසො, සමොහො, සමානො.

(27) අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො ලාභී හොති අජ්ඣත්තං චෙතොසමථස්ස, න ලාභී අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය; අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො ලාභී හොති අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය, න ලාභී අජ්ඣත්තං චෙතොසමථස්ස; අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො ලාභී චෙව හොති අජ්ඣත්තං චෙතොසමථස්ස, ලාභී

ච අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය; අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො නෙව ලාභී හොති අජ්ඣත්තං චෙතොසමථස්ස, න ලාභී අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය.

(28) අනුසොතගාමී පුග්ගලො, පටිසොතගාමී පුග්ගලො, ඨිතත්තො පුග්ගලො, තිණ්ණො පාරඞ්ගතො [පාරගතො (සී. ස්‍යා.)] ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො.

(29) අප්පස්සුතො සුතෙන අනුපපන්නො, අප්පස්සුතො සුතෙන උපපන්නො, බහුස්සුතො සුතෙන අනුපපන්නො, බහුස්සුතො සුතෙන උපපන්නො.

(30) සමණමචලො, සමණපදුමො, සමණපුණ්ඩරීකො, සමණෙසු සමණසුඛුමාලො.

චතුක්කං.

5. පඤ්චකඋද්දෙසො

11. පඤ්ච පුග්ගලා –

(1) අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො ආරභති [ආරම්භති (සී. ස්‍යා.)] ච විප්පටිසාරී ච හොති, තඤ්ච චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යථාභූතං නප්පජානාති, යත්ථස්ස තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො ආරභති න විප්පටිසාරී ච හොති, තඤ්ච චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යථාභූතං නප්පජානාති, යත්ථස්ස තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො නාරභති විප්පටිසාරී ච හොති, තඤ්ච චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යථාභූතං නප්පජානාති, යත්ථස්ස තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො නාරභති න විප්පටිසාරී හොති, තඤ්ච චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යථාභූතං නප්පජානාති, යත්ථස්ස තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො නාරභති න විප්පටිසාරී හොති, තඤ්ච චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යථාභූතං පජානාති, යත්ථස්ස තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති.

(2) දත්වා අවජානාති, සංවාසෙන අවජානාති, ආධෙය්‍යමුඛො හොති, ලොලො හොති, මන්දො මොමූහො හොති.

(3) පඤ්ච යොධාජීවූපමා පුග්ගලා.

(4) පඤ්ච පිණ්ඩපාතිකා.

(5) පඤ්ච ඛලුපච්ඡාභත්තිකා.

(6) පඤ්ච එකාසනිකා.

(7) පඤ්ච පංසුකූලිකා.

(8) පඤ්ච තෙචීවරිකා.

(9) පඤ්ච ආරඤ්ඤිකා.

(10) පඤ්ච රුක්ඛමූලිකා.

(11) පඤ්ච අබ්භොකාසිකා.

(12) පඤ්ච නෙසජ්ජිකා.

(13) පඤ්ච යථාසන්ථතිකා.

(14) පඤ්ච සොසානිකා.

පඤ්චකං.

6. ඡක්කඋද්දෙසො

12. ඡ පුග්ගලා –

(1) අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣති, තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණාති බලෙසු [එලෙසු (පී.)] ච වසීභාවං. අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣති, න ච තත්ථ සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණාති න ච බලෙසු වසීභාවං. අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අනභිසම්බුජ්ඣති, දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති සාවකපාරමිඤ්ච පාපුණාති. අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අනභිසම්බුජ්ඣති, දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, න ච සාවකපාරමිං පාපුණාති. අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අනභිසම්බුජ්ඣති, න ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, අනාගාමී හොති අනාගන්තා [අනාගන්ත්වා (සයා. ක.) අ. නි. 4.171] ඉත්ථත්තං. අත්ථෙකච්චො පුග්ගලො

පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අනභිසම්බුජ්ඣති, න ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, ආගාමී [සොතාපන්නසකදාගාමී (ස්‍යා. ක.)] හොති ආගන්තා ඉත්ථත්තං.

ඡක්කං.

7. සත්තකඋද්දෙසො

13. සත්ත පුග්ගලා –

(1) සත්ත උදකූපමා පුග්ගලා. සකිං නිමුග්ගො නිමුග්ගොව හොති, උම්මුජ්ජිත්වා නිමුජ්ජති, උම්මුජ්ජිත්වා ඨිතො හොති, උම්මුජ්ජිත්වා විපස්සති විලොකෙති, උම්මුජ්ජිත්වා පතරති, උම්මුජ්ජිත්වා පටිගාධප්පත්තො හොති, උම්මුජ්ජිත්වා තිණ්ණො හොති පාරඞ්ගතො ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො.

(2) උභතොභාගවිමුත්තො, පඤ්ඤාවිමුත්තො, කායසක්ඛී, දිට්ඨිප්පත්තො, සද්ධාවිමුත්තො, ධම්මානුසාරී, සද්ධානුසාරී.

සත්තකං.

8. අට්ඨකඋද්දෙසො

14. අට්ඨ පුග්ගලා –

(1) චත්තාරො මග්ගසමඞ්ගිනො, චත්තාරො ඵලසමඞ්ගිනො පුග්ගලා.

අට්ඨකං.

9. නවකඋද්දෙසො

15. නව පුග්ගලා –

(1) සම්මාසම්බුද්ධො, පච්චෙකසම්බුද්ධො, උභතොභාගවිමුත්තො, පඤ්ඤාවිමුත්තො, කායසක්ඛී, දිට්ඨිප්පත්තො, සද්ධාවිමුත්තො, ධම්මානුසාරී, සද්ධානුසාරී.

නවකං.

10. දසකඋද්දෙසො

16. දස පුග්ගලා –

(1) පඤ්චන්නං ඉධ නිට්ඨා, පඤ්චන්නං ඉධ විහාය නිට්ඨා.

දසකං.

පුග්ගලපඤ්ඤත්තිමාතිකා නිට්ඨිතා.

නිද්දෙසො

1. එකකපුග්ගලපඤ්ඤත්ති

1. කතමො ච පුග්ගලො සමයවිමුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො කාලෙන කාලං සමයෙන සමයං අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා [ඵස්සිත්වා (සී. පී.)] විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''සමයවිමුත්තො''.

2. කතමො ච පුග්ගලො අසමයවිමුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො න හෙව ඛො කාලෙන කාලං සමයෙන සමයං අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''අසමයවිමුත්තො''. සබ්බෙපි අරියපුග්ගලා අරියෙ විමොක්ඛෙ අසමයවිමුත්තා.

3. කතමො ච පුග්ගලො කුප්පධම්මො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ලාභී හොති රූපසහගතානං වා අරූපසහගතානං වා සමාපත්තීනං. සො ච ඛො න නිකාමලාභී හොති න අකිච්ඡලාභී න අකසිරලාභී; න යත්ථිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං සමාපජ්ජතිපි වුට්ඨාතිපි. ඨානං ඛො පනෙතං විජ්ජති, යං තස්ස පුග්ගලස්ස පමාදමාගම්ම තා සමාපත්තියො කුප්පෙය්‍යුං – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''කුප්පධම්මො''.

4. කතමො ච පුග්ගලො අකුප්පධම්මො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ලාභී හොති රූපසහගතානං වා අරූපසහගතානං වා සමාපත්තීනං. සො ච ඛො නිකාමලාභී හොති අකිච්ඡලාභී අකසිරලාභී; යත්ථිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං සමාපජ්ජතිපි වුට්ඨාතිපි. අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං තස්ස පුග්ගලස්ස පමාදමාගම්ම තා සමාපත්තියො කුප්පෙය්‍යුං – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''අකුප්පධම්මො''. සබ්බෙපි අරියපුග්ගලා අරියෙ විමොක්ඛෙ අකුප්පධම්මා.

5. කතමො ච පුග්ගලො පරිහානධම්මො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ලාභී හොති රූපසහගතානං වා අරූපසහගතානං වා සමාපත්තීනං. සො ච ඛො න නිකාමලාභී හොති න අකිච්ඡලාභී න අකසිරලාභී; න යත්ථිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං සමාපජ්ජතිපි වුට්ඨාතිපි. ඨානං ඛො පනෙතං විජ්ජති, යං සො

පුග්ගලො පමාදමාගම්ම තාහි සමාපත්තීහි පරිහායෙය්‍ය – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘පරිහානධම්මො’’.

6. කතමො ච පුග්ගලො අපරිහානධම්මො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ලාභී හොති රූපසහගතානං වා අරූපසහගතානං වා සමාපත්තීනං. සො ච ඛො නිකාමලාභී හොති අකිච්ඡලාභී අකසිරලාභී; යත්ථිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං සමාපජ්ජතිපි වුට්ඨාතිපි. අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං සො පුග්ගලො පමාදමාගම්ම තාහි සමාපත්තීහි පරිහායෙය්‍ය – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අපරිහානධම්මො’’. සබ්බෙපි අරියපුග්ගලා අරියෙ විමොක්ඛෙ අපරිහානධම්මා.

7. කතමො ච පුග්ගලො චෙතනාභබ්බො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ලාභී හොති රූපසහගතානං වා අරූපසහගතානං වා සමාපත්තීනං. සො ච ඛො න නිකාමලාභී හොති න අකිච්ඡලාභී න අකසිරලාභී; න යත්ථිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං සමාපජ්ජතිපි වුට්ඨාතිපි. සචෙ අනුසඤ්චෙතෙති, න පරිහායති තාහි සමාපත්තීහි. සචෙ න අනුසඤ්චෙතෙති, පරිහායති තාහි සමාපත්තීහි – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘චෙතනාභබ්බො’’.

8. කතමො ච පුග්ගලො අනුරක්ඛණාභබ්බො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ලාභී හොති රූපසහගතානං වා අරූපසහගතානං වා සමාපත්තීනං. සො ච ඛො න නිකාමලාභී හොති න අකිච්ඡලාභී න අකසිරලාභී; න යත්ථිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං සමාපජ්ජතිපි වුට්ඨාතිපි. සචෙ අනුරක්ඛති, න පරිහායති තාහි සමාපත්තීහි. සචෙ න අනුරක්ඛති, පරිහායති තාහි සමාපත්තීහි – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අනුරක්ඛණාභබ්බො’’.

9. කතමො ච පුග්ගලො පුථුජ්ජනො? යස්ස පුග්ගලස්ස තීණි සංයොජනානි අප්පහීනානි; න ච තෙසං ධම්මානං පහානාය පටිපන්නො – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘පුථුජ්ජනො’’.

10. කතමො ච පුග්ගලො ගොත්‍රභූ? යෙසං ධම්මානං සමනන්තරා අරියධම්මස්ස අවක්කන්ති හොති තෙහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘ගොත්‍රභූ’’.

11. කතමො ච පුග්ගලො භයූපරතො? සත්ත සෙක්ඛා භයූපරතා, යෙ ච පුථුජ්ජනා සීලවන්තො. අරහා අභයූපරතො.

12. කතමො ච පුග්ගලො අභබ්බාගමනො? යෙ තෙ පුග්ගලා කම්මාවරණෙන සමන්නාගතා, කිලෙසාවරණෙන සමන්නාගතා,

විපාකාවරණෙන සමන්නාගතා, අස්සද්ධා අච්ඡන්දිකා දුප්පඤ්ඤා එළා, අභබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං – ඉමෙ වුච්චන්ති පුග්ගලා ‘‘අභබ්බාගමනා’’.

13. කතමෙ ච පුග්ගලා භබ්බාගමනා? යෙ තෙ පුග්ගලා න කම්මාවරණෙන සමන්නාගතා, න කිලෙසාවරණෙන සමන්නාගතා, න විපාකාවරණෙන සමන්නාගතා, සද්ධා ඡන්දිකා පඤ්ඤවන්තො [පඤ්ඤවන්තා (සී.)] අනෙළා, භබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං – ඉමෙ වුච්චන්ති පුග්ගලා ‘‘භබ්බාගමනා’’.

14. කතමෙ ච පුග්ගලා නියතා? පඤ්ච පුග්ගලා ආනන්තරිකා, යෙ ච මිච්ඡාදිට්ඨිකා නියතා, අට්ඨ ච අරියපුග්ගලා නියතා. අවසෙසා පුග්ගලා අනියතා.

15. කතමෙ ච පුග්ගලා පටිපන්නකා? චත්තාරො මග්ගසමඞ්ගිනො පුග්ගලා පටිපන්නකා, චත්තාරො ඵලසමඞ්ගිනො පුග්ගලා ඵලෙ ඨිතා.

16. කතමො ච පුග්ගලො සමසීසී? යස්ස පුග්ගලස්ස අපුබ්බං අචරිමං ආසවපරියාදානඤ්ච හොති ජීවිතපරියාදානඤ්ච – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘සමසීසී’’.

17. කතමො ච පුග්ගලො ඨිතකප්පී? අයඤ්ච පුග්ගලො සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො අස්ස, කප්පස්ස ච උඩ්ඩය්හනවෙලා අස්ස, නෙව තාව කප්පො උඩ්ඩය්හෙය්‍ය යාවායං පුග්ගලො න සොතාපත්තිඵලං සච්ඡිකරොති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘ඨිතකප්පී’’. සබ්බෙපි මග්ගසමඞ්ගිනො පුග්ගලා ඨිතකප්පිනො.

18. කතමෙ ච පුග්ගලා අරියා? අට්ඨ අරියපුග්ගලා අරියා. අවසෙසා පුග්ගලා අනරියා.

19. කතමෙ ච පුග්ගලා සෙක්ඛා? චත්තාරො මග්ගසමඞ්ගිනො තයො ඵලසමඞ්ගිනො පුග්ගලා ‘‘සෙක්ඛා’’. අරහා අසෙක්ඛො. අවසෙසා පුග්ගලා නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා.

20. කතමො ච පුග්ගලො තෙවිජ්ජො? තීහි විජ්ජාහි සමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘තෙවිජ්ජො’’.

21. කතමො ච පුග්ගලො ඡළභිඤ්ඤො? ඡහි අභිඤ්ඤාහි සමන්නාගතො පුග්ගලො ''ඡළභිඤ්ඤො''.

22. කතමො ච පුග්ගලො සම්මාසම්බුද්ධො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣති; තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණාති, බලෙසු ච වසීභාවං – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''සම්මාසම්බුද්ධො''.

23. කතමො ච පුග්ගලො පච්චෙකසම්බුද්ධො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣති; න ච තත්ථ සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණාති, න ච බලෙසු වසීභාවං – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''පච්චෙකසම්බුද්ධො''.

24. කතමො ච පුග්ගලො උභතොභාගවිමුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති; පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''උභතොභාගවිමුත්තො''.

25. කතමො ච පුග්ගලො පඤ්ඤාවිමුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො න හෙව ඛො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති; පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ''පඤ්ඤාවිමුත්තො''.

26. කතමො ච පුග්ගලො කායසක්ඛී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති; පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ''කායසක්ඛී''.

27. කතමො ච පුග්ගලො දිට්ඨිප්පත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛසමුදයො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති. තථාගතප්පවෙදිතා චස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්ති වොචරිතා. පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''දිට්ඨිප්පත්තො''.

28. කතමො ච පුග්ගලො සද්ධාවිමුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛසමුදයො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති. තථාගතප්පවෙදිතා චස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්ති වොචරිතා. පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා

පරික්ඛීණා හොන්ති, නො ච ඛො යථා දිට්ඨිප්පත්තස්ස – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘සද්ධාවිමුත්තො’’.

29. කතමො ච පුග්ගලො ධම්මානුසාරී? යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නස්ස පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, පඤ්ඤාවාහිං පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමං අරියමග්ගං භාවෙති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘ධම්මානුසාරී’’. සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො පුග්ගලො ධම්මානුසාරී ඵලෙ ඨිතො දිට්ඨිප්පත්තො.

30. කතමො ච පුග්ගලො සද්ධානුසාරී? යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, සද්ධාවාහිං සද්ධාපුබ්බඞ්ගමං අරියමග්ගං භාවෙති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘සද්ධානුසාරී’’. සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො පුග්ගලො සද්ධානුසාරී ඵලෙ ඨිතො සද්ධාවිමුත්තො.

31. කතමො ච පුග්ගලො සත්තක්ඛත්තුපරමො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා සොතාපන්නො හොති අවිනිපාතධම්මො නියතො සම්බොධිපරායනො [සම්බොධිපරායණො (සී. ක.)]. සො සත්තක්ඛත්තුං දෙවෙ ච මානුසෙ ච සන්ධාවිත්වා සංසරිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘සත්තක්ඛත්තුපරමො’’.

32. කතමො ච පුග්ගලො කොලඞ්කොලො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා සොතාපන්නො හොති අවිනිපාතධම්මො නියතො සම්බොධිපරායනො. සො ද්වෙ වා තීණි වා කුලානි සන්ධාවිත්වා සංසරිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘කොලඞ්කොලො’’.

33. කතමො ච පුග්ගලො එකබීජී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා සොතාපන්නො හොති අවිනිපාතධම්මො නියතො සම්බොධිපරායනො. සො එකංයෙව මානුසකං භවං නිබ්බත්තෙත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘එකබීජී’’.

34. කතමො ච පුග්ගලො සකදාගාමී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා රාගදොසමොහානං තනුත්තා සකදාගාමී හොති, සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘සකදාගාමී’’.

35. කතමො ච පුග්ගලො අනාගාමී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා ඔපපාතිකො හොති, තත්ථ පරිනිබ්බායී අනාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකා – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''අනාගාමී''.

36. කතමො ච පුග්ගලො අන්තරාපරිනිබ්බායී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා ඔපපාතිකො හොති, තත්ථ පරිනිබ්බායී අනාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකා. සො උපපන්නං වා සමනන්තරා අප්පත්තං වා වෙමජ්ඣං ආයුප්පමාණං අරියමග්ගං සඤ්ජනෙති උපරිට්ඨිමානං සංයොජනානං පහානාය – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''අන්තරාපරිනිබ්බායී''.

37. කතමො ච පුග්ගලො උපහච්චපරිනිබ්බායී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා ඔපපාතිකො හොති, තත්ථ පරිනිබ්බායී අනාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකා. සො අතික්කමිත්වා වෙමජ්ඣං ආයුප්පමාණං උපහච්ච වා කාලකිරියං [කාලං කිරියං (ක.)] අරියමග්ගං සඤ්ජනෙති උපරිට්ඨිමානං සංයොජනානං පහානාය – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''උපහච්චපරිනිබ්බායී''.

38. කතමො ච පුග්ගලො අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා ඔපපාතිකො හොති, තත්ථ පරිනිබ්බායී අනාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකා. සො අසඞ්ඛාරෙන අරියමග්ගං සඤ්ජනෙති උපරිට්ඨිමානං සංයොජනානං පහානාය – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී''.

39. කතමො ච පුග්ගලො සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා ඔපපාතිකො හොති, තත්ථ පරිනිබ්බායී අනාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකා. සො සසඞ්ඛාරෙන අරියමග්ගං සඤ්ජනෙති උපරිට්ඨිමානං සංයොජනානං පහානාය – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී''.

40. කතමො ච පුග්ගලො උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා ඔපපාතිකො හොති, තත්ථ පරිනිබ්බායී අනාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකා. සො අවිහා චුතො අතප්පං ගච්ඡති, අතප්පා චුතො සුදස්සං ගච්ඡති, සුදස්සා චුතො සුදස්සිං ගච්ඡති, සුදස්සියා චුතො අකනිට්ඨං ගච්ඡති; අකනිට්ඨෙ අරියමග්ගං සඤ්ජනෙති උපරිට්ඨිමානං සංයොජනානං පහානාය – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමී''.

41. කතමො ච පුග්ගලො සොතාපන්නො සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො? තිණ්ණං සංයොජනානං පහානාය පටිපන්නො පුග්ගලො සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො. යස්ස පුග්ගලස්ස තීණි සංයොජනානි පහීනානි – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘සොතාපන්නො’’.

42. කාමරාගබ්‍යාපාදානං තනුභාවාය පටිපන්නො පුග්ගලො සකදාගාමිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො. යස්ස පුග්ගලස්ස කාමරාගබ්‍යාපාදා තනුභූතා – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘සකදාගාමී’’.

43. කාමරාගබ්‍යාපාදානං අනවසෙසප්පහානාය පටිපන්නො පුග්ගලො අනාගාමිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො. යස්ස පුග්ගලස්ස කාමරාගබ්‍යාපාදා අනවසෙසා පහීනා – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අනාගාමී’’.

44. රූපරාගඅරූපරාගමානඋද්ධච්චඅවිජ්ජාය අනවසෙසප්පහානාය පටිපන්නො පුග්ගලො අරහත්තඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො. යස්ස පුග්ගලස්ස රූපරාගො අරූපරාගො මානො උද්ධච්චං අවිජ්ජා අනවසෙසා පහීනා – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අරහා’’.

එකකනිද්දෙසො.

2. දුකපුග්ගලපඤ්ඤත්ති

45. කතමො ච පුග්ගලො කොධනො? තත්ථ කතමො කොධො? යො කොධො කුජ්ඣනා කුජ්ඣිතත්තං දොසො දුස්සනා දුස්සිතත්තං [දූසනා දූසිතත්තං (ස්‍යා.)] බ්‍යාපත්ති බ්‍යාපජ්ජනා බ්‍යාපජ්ජිතත්තං විරොධො පටිවිරොධො චණ්ඩික්කං අසුරොපො අනත්තමනතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති කොධො. යස්ස පුග්ගලස්ස අයං කොධො අප්පහීනො – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘කොධනො’’.

46. කතමො ච පුග්ගලො උපනාහී? තත්ථ කතමො උපනාහො? පුබ්බකාලං කොධො අපරකාලං උපනාහො. යො එවරූපො උපනාහො උපනය්හනා උපනය්හිතත්තං අට්ඨපනා [ආඨපනා (ක.) විභ. 891] ඨපනා සණ්ඨපනා අනුසංසන්දනා අනුප්පබන්ධනා දළ්හීකම්මං කොධස්ස – අයං වුච්චති උපනාහො. යස්ස පුග්ගලස්ස අයං උපනාහො අප්පහීනො – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘උපනාහී’’.

47. කතමො ච පුග්ගලො මක්ඛී? තත්ථ කතමො මක්ඛො? යො මක්ඛො මක්ඛායනා මක්ඛායිතත්තං [මක්ඛීයනා මක්ඛීයිතත්තං (සී.), මක්ඛියනා

මක්ඛියිතත්තං (ක.)] නිට්ඨුරියං නිට්ඨුරියකම්මං – අයං වුච්චති මක්ඛො. යස්ස පුග්ගලස්ස අයං මක්ඛො අප්පහීනො – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘මක්ඛී’’.

48. කතමො ච පුග්ගලො පළාසී? තත්ථ කතමො පළාසො? යො පළාසො පළාසායනා පළාසායිතත්තං පළාසාහාරො විවාදට්ඨානං යුගග්ගාහො අප්පටිනිස්සග්ගො – අයං වුච්චති පළාසො. යස්ස පුග්ගලස්ස අයං පළාසො අප්පහීනො – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘පළාසී’’.

49. කතමො ච පුග්ගලො ඉස්සුකී? තත්ථ කතමා ඉස්සා? යා පරලාභසක්කාරගරුකාරමානනවන්දනපූජනාසු ඉස්සා ඉස්සායනා ඉස්සායිතත්තං උසූයා උසූයනා [උස්සුයා උස්සුයනා (ක.) විභ. 893] උසූයිතත්තං – අයං වුච්චති ඉස්සා. යස්ස පුග්ගලස්ස අයං ඉස්සා අප්පහීනා – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘ඉස්සුකී’’.

50. කතමො ච පුග්ගලො මච්ඡරී? තත්ථ කතමං මච්ඡරියං? පඤ්ච මච්ඡරියානි – ආවාසමච්ඡරියං, කුලමච්ඡරියං, ලාභමච්ඡරියං, වණ්ණමච්ඡරියං, ධම්මමච්ඡරියං. යං එවරූපං මච්ඡෙරං මච්ඡරායනා මච්ඡරායිතත්තං වෙවිච්ඡං කදරියං කටුකඤ්චුකතා අග්ගහිතත්තං චිත්තස්ස – ඉදං වුච්චති මච්ඡරියං. යස්ස පුග්ගලස්ස ඉදං මච්ඡරියං අප්පහීනං – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘මච්ඡරී’’.

51. කතමො ච පුග්ගලො සඨො? තත්ථ කතමං සාඨෙය්‍යං? ඉධෙකච්චො සඨො හොති පරිසඨො. යං තත්ථ සඨං සඨතා සාඨෙය්‍යං කක්කරතා කක්කරියං [කක්ඛළතා කක්ඛළියං (සයා.) එවං ඛුද්දකවිභඞ්ගදුකනිද්දෙසෙපි] පරික්ඛත්තතා පාරික්ඛත්තියං – ඉදං වුච්චති සාඨෙය්‍යං. යස්ස පුග්ගලස්ස ඉදං සාඨෙය්‍යං අප්පහීනං – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘සඨො’’.

52. කතමො ච පුග්ගලො මායාවී? තත්ථ කතමා මායා? ඉධෙකච්චො කායෙන දුච්චරිතං චරිත්වා වාචාය දුච්චරිතං චරිත්වා මනසා දුච්චරිතං චරිත්වා තස්ස පටිච්ඡාදනහෙතු පාපිකං ඉච්ඡං පණිදහති – ‘‘මා මං ජඤ්ඤා’’ති ඉච්ඡති, ‘‘මා මං ජඤ්ඤා’’ති සඞ්කප්පති ‘‘මා මං ජඤ්ඤා’’ති වාචං භාසති, ‘‘මා මං ජඤ්ඤා’’ති කායෙන පරක්කමති. යා එවරූපා මායා මායාවිතා අච්චාසරා වඤ්චනා නිකති විකිරණා පරිහරණා ගූහනා පරිගූහනා ඡාදනා පටිච්ඡාදනා අනුත්තානීකම්මං අනාවිකම්මං වොච්ඡාදනා පාපකිරියා – අයං වුච්චති මායා. යස්ස පුග්ගලස්ස අයං මායා අප්පහීනා – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘මායාවී’’.

53. කතමො ච පුග්ගලො අහිරිකො? තත්ථ කතමං අහිරිකං? යං න හිරීයති හිරියිතබ්බෙන න හිරීයති පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා – ඉදං වුච්චති අහිරිකං. ඉමිනා අහිරිකෙන සමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘අහිරිකො’’.

54. කතමො ච පුග්ගලො අනොත්තප්පී? තත්ථ කතමං අනොත්තප්පං? යං න ඔත්තප්පති ඔත්තප්පිතබ්බෙන න ඔත්තප්පති පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා – ඉදං වුච්චති අනොත්තප්පං. ඉමිනා අනොත්තප්පෙන සමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘අනොත්තප්පී’’.

55. කතමො ච පුග්ගලො දුබ්බචො? තත්ථ කතමො දොවචස්සතා? සහධම්මිකෙ වුච්චමානෙ දොවචස්සායං දොවචස්සියං දොවචස්සතා විප්පටිකුලග්ගාහිතා විපච්චනීකසාතතා අනාදරියං අනාදරියතා අගාරවතා අප්පතිස්සවතා – අයං වුච්චති දොවචස්සතා. ඉමාය දොවචස්සතාය සමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘දුබ්බචො’’.

56. කතමො ච පුග්ගලො පාපමිත්තො? තත්ථ කතමා පාපමිත්තතා? යෙ තෙ පුග්ගලා අස්සද්ධා දුස්සීලා අප්පස්සුතා මච්ඡරිනො දුප්පඤ්ඤා, යා තෙසං සෙවනා නිසෙවනා සංසෙවනා භජනා සම්භජනා භත්ති සම්භත්ති සම්පවඞ්කතා – අයං වුච්චති පාපමිත්තතා. ඉමාය පාපමිත්තතාය සමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘පාපමිත්තො’’.

57. කතමො ච පුග්ගලො ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරො? තත්ථ කතමා ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතා? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නිමිත්තග්ගාහී හොති අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී; යත්වාධිකරණමෙනං චක්ඛුන්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය න පටිපජ්ජති, න රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ න සංවරං ආපජ්ජති. සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා…පෙ…. ජිව්හාය රසං සායිත්වා…පෙ…. කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා…පෙ…. මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය නිමිත්තග්ගාහී හොති අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී; යත්වාධිකරණමෙනං මනින්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය න පටිපජ්ජති, න රක්ඛති මනින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියෙ න සංවරං ආපජ්ජති. යා ඉමෙසං ඡන්නං ඉන්ද්‍රියානං අගුත්ති අගොපනා අනාරක්ඛො අසංවරො – අයං වුච්චති ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතා. ඉමාය ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතාය සමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරො’’.

58. කතමො ච පුග්ගලො භොජනෙ අමත්තඤ්ඤූ? තත්ථ කතමා භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුතා? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අප්පටිසඞ්ඛා අයොනිසො ආහාරං ආහාරෙති දවාය මදාය මණ්ඩනාය විභූසනාය, යා තත්ථ අසන්තුට්ඨිතා අමත්තඤ්ඤුතා අප්පටිසඞ්ඛා භොජනෙ – අයං වුච්චති භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුතා. ඉමාය භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුතාය සමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘භොජනෙ අමත්තඤ්ඤූ’’.

59. කතමො ච පුග්ගලො මුට්ඨස්සති? තත්ථ කතමං මුට්ඨස්සච්චං? යා අස්සති අනනුස්සති අප්පටිස්සති අස්සති අස්සරණතා අධාරණතා පිලාපනතා සම්මුසනතා – ඉදං වුච්චති මුට්ඨස්සච්චං. ඉමිනා මුට්ඨස්සච්චෙන සමන්නාගතො පුග්ගලො ''මුට්ඨස්සති''.

60. කතමො ච පුග්ගලො අසම්පජානො? තත්ථ කතමං අසම්පජඤ්ඤං? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං අනභිසමයො අනනුබොධො අසම්බොධො අප්පටිවෙධො අසඞ්ගාහණා අපරියොගාහණා [අසංගාහනා අපරියොගාහනා (සී.ස්‍යා. ක.)] අසමපෙක්ඛණා අපච්චවෙක්ඛණා අපච්චක්ඛකම්මං දුම්මෙජ්ඣං බාල්‍යං අසම්පජඤ්ඤං මොහො පමොහො සම්මොහො අවිජ්ජා අවිජ්ජොඝො අවිජ්ජායොගො අවිජ්ජානුසයො අවිජ්ජාපරියුට්ඨානං අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – ඉදං වුච්චති අසම්පජඤ්ඤං. ඉමිනා අසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො පුග්ගලො ''අසම්පජානො''.

61. කතමො ච පුග්ගලො සීලවිපන්නො? තත්ථ කතමා සීලවිපත්ති? කායිකො වීතික්කමො වාචසිකො වීතික්කමො කායිකවාචසිකො වීතික්කමො – අයං වුච්චති සීලවිපත්ති. සබ්බම්පි දුස්සිල්‍යං සීලවිපත්ති. ඉමාය සීලවිපත්තියා සමන්නාගතො පුග්ගලො ''සීලවිපන්නො''.

62. කතමො ච පුග්ගලො දිට්ඨිවිපන්නො? තත්ථ කතමා දිට්ඨිවිපත්ති? ''නත්ථි දින්නං, නත්ථි යිට්ඨං, නත්ථි හුතං, නත්ථි සුකතදුක්කටානං [සුකටදුක්කටානං (සී.)] කම්මානං ඵලං විපාකො, නත්ථි අයං ලොකො, නත්ථි පරො ලොකො, නත්ථි මාතා, නත්ථි පිතා, නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා, නත්ථි ලොකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සම්මග්ගතා [සමග්ගතා (ක.)] සම්මාපටිපන්නා යෙ ඉමඤ්ච ලොකං පරඤ්ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙන්තී''ති. යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගහනං දිට්ඨිකන්තාරො දිට්ඨිවිසූකායිකං දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතං දිට්ඨිසංයොජනං ගාහො පටිග්ගාහො අභිනිවෙසො පරාමාසො කුම්මග්ගො මිච්ඡාපථො මිච්ඡත්තං තිත්ථායතනං විපරියාසග්ගාහො [විපරියෙසග්ගාහො (සබ්බත්ථ) පදසිද්ධි චින්තෙතබ්බා], අයං වුච්චති දිට්ඨිවිපත්ති. සබ්බාපි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපත්ති. ඉමාය දිට්ඨිවිපත්තියා සමන්නාගතො පුග්ගලො ''දිට්ඨිවිපන්නො''.

63. කතමො ච පුග්ගලො අජ්ඣත්තසංයොජනො? යස්ස පුග්ගලස්ස පඤ්චොරම්භාගියානි සංයොජනානි අප්පහීනානි – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''අජ්ඣත්තසංයොජනො''.

64. කතමො ච පුග්ගලො බහිද්ධාසංයොජනො? යස්ස පුග්ගලස්ස පඤ්චුද්ධම්භාගියානි සංයොජනානි අප්පහීනානි – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘බහිද්ධාසංයොජනො’’.

65. කතමො ච පුග්ගලො අක්කොධනො? තත්ථ කතමො කොධො? යො කොධො කුජ්ඣනා කුජ්ඣිතත්තං දොසො දුස්සනා දුස්සිතත්තං බ්‍යාපත්ති බ්‍යාපජ්ජනා බ්‍යාපජ්ජිතත්තං විරොධො පටිවිරොධො චණ්ඩික්කං අසුරොපො අනත්තමනතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති කොධො. යස්ස පුග්ගලස්ස අයං කොධො පහීනො – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අක්කොධනො’’.

66. කතමො ච පුග්ගලො අනුපනාහී? තත්ථ කතමො උපනාහො? පුබ්බකාලං කොධො අපරකාලං උපනාහො යො එවරූපො උපනාහො උපනය්හනා උපනය්හිතත්තං අට්ඨපනා ඨපනා සණ්ඨපනා අනුසංසන්දනා අනුප්පබන්ධනා දළ්හීකම්මං කොධස්ස – අයං වුච්චති උපනාහො. යස්ස පුග්ගලස්ස අයං උපනාහො පහීනො – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අනුපනාහී’’.

67. කතමො ච පුග්ගලො අමක්ඛී? තත්ථ කතමො මක්ඛො? යො මක්ඛො මක්ඛායනා මක්ඛායිතත්තං නිට්ඨුරියං නිට්ඨුරියකම්මං – අයං වුච්චති මක්ඛො. යස්ස පුග්ගලස්ස අයං මක්ඛො පහීනො – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අමක්ඛී’’.

68. කතමො ච පුග්ගලො අපළාසී? තත්ථ කතමො පළාසො? යො පළාසො පළාසායනා පළාසායිතත්තං පළාසාහාරො විවාදට්ඨානං යුගග්ගාහො අප්පටිනිස්සග්ගො – අයං වුච්චති පළාසො. යස්ස පුග්ගලස්ස අයං පළාසො පහීනො – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අපළාසී’’.

69. කතමො ච පුග්ගලො අනිස්සුකී? තත්ථ කතමා ඉස්සා? යා පරලාභසක්කාරගරුකාරමානනවන්දනපූජනාසු ඉස්සා ඉස්සායනා ඉස්සායිතත්තං උසූයා උසූයනා උසූයිතත්තං – අයං වුච්චති ඉස්සා. යස්ස පුග්ගලස්ස අයං ඉස්සා පහීනා – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අනිස්සුකී’’.

70. කතමො ච පුගලො අමච්ඡරී? තත්ථ කතමං මච්ඡරියං? පඤ්ච මච්ඡරියානි – ආවාසමච්ඡරියං, කුලමච්ඡරියං, ලාභමච්ඡරියං, වණ්ණමච්ඡරියං, ධම්මමච්ඡරියං. යං එවරූපං මච්ඡෙරං මච්ඡරායනා මච්ඡරායිතත්තං වෙවිච්ඡං කදරියං කටුකඤ්චුකතා අග්ගහිතත්තං චිත්තස්ස – ඉදං වුච්චති මච්ඡරියං. යස්ස පුග්ගලස්ස ඉදං මච්ඡරියං පහීනං – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අමච්ඡරී’’.

71. කතමො ච පුග්ගලො අසඨො? තත්ථ කතමං සාඨෙය්‍යං? ඉධෙකච්චො සඨො හොති පරිසඨො. යං තත්ථ සඨං සඨතා සාඨෙය්‍යං කක්කරතා කක්කරියං

පරික්ඛත්තතා පාරික්ඛත්තියං – ඉදං වුච්චති සාඨෙය්‍යං. යස්ස පුග්ගලස්ස ඉදං සාඨෙය්‍යං පහීනං – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අසඨො’’.

72. කතමො ච පුග්ගලො අමායාවී? තත්ථ කතමා මායා? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො කායෙන දුච්චරිතං චරිත්වා වාචාය දුච්චරිතං චරිත්වා මනසා දුච්චරිතං චරිත්වා තස්ස පටිච්ඡාදනහෙතු පාපිකං ඉච්ඡං පණිදහති – ‘‘මා මං ජඤ්ඤා’’ති ඉච්ඡති, ‘‘මා මං ජඤ්ඤා’’ති සඞ්කප්පති, ‘‘මා මං ජඤ්ඤා’’ති වාචං භාසති, ‘‘මා මං ජඤ්ඤා’’ති කායෙන පරක්කමති. යා එවරූපා මායා මායාවිතා අච්චාසරා වඤ්චනා නිකති විකිරණා පරිහරණා ගූහනා පරිගූහනා ඡාදනා පටිච්ඡාදනා අනුත්තානීකම්මං අනාවිකම්මං වොච්ඡාදනා පාපකිරියා – අයං වුච්චති මායා. යස්ස පුග්ගලස්ස අයං මායා පහීනා – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අමායාවී’’.

73. කතමො ච පුග්ගලො හිරිමා? තත්ථ කතමා හිරී? යං හිරීයති හිරියිතබ්බෙන හිරීයති පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා – අයං වුච්චති හිරී. ඉමාය හිරියා සමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘හිරිමා’’.

74. කතමො ච පුග්ගලො ඔත්තප්පී? තත්ථ කතමං ඔත්තප්පං? යං ඔත්තප්පති ඔත්තප්පිතබ්බෙන ඔත්තප්පති පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා – ඉදං වුච්චති ඔත්තප්පං. ඉමිනා ඔත්තප්පෙන සමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘ඔත්තප්පී’’.

75. කතමො ච පුග්ගලො සුවචො? තත්ථ කතමා සොවචස්සතා? සහධම්මිකෙ වුච්චමානෙ සොවචස්සායං සොවචස්සියං සොවචස්සතා අවිප්පටිකුලග්ගාහිතා අවිපච්චනීකසාතතා සාදරියං සාදරියතා සගාරවතා සප්පතිස්සවතා – අයං වුච්චති සොවචස්සතා. ඉමාය සොවචස්සතාය සමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘සුවචො’’.

76. කතමො ච පුග්ගලො කල්‍යාණමිත්තො? තත්ථ කතමා කල්‍යාණමිත්තතා? යෙ තෙ පුග්ගලා සද්ධා සීලවන්තො බහුස්සුතා චාගවන්තො පඤ්ඤවන්තො, යා තෙසං සෙවනා නිසෙවනා සංසෙවනා භජනා සම්භජනා භත්ති සම්භත්ති සම්පවඞ්කතා – අයං වුච්චති කල්‍යාණමිත්තතා. ඉමාය කල්‍යාණමිත්තතාය සමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘කල්‍යාණමිත්තො’’.

77. කතමො ච පුග්ගලො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො? තත්ථ කතමා ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො චක්ඛුනා රූපං දිස්වා න නිමිත්තග්ගාහී හොති නානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී; යත්වාධිකරණමෙනං චක්ඛුන්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා

අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජති, රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජති. සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා…පෙ…. ජිව්හාය රසං සායිත්වා…පෙ…. කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා…පෙ…. මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය න නිමිත්තග්ගාහී හොති නානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී; යත්වාධිකරණමෙනං මනින්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජති, රක්ඛති මනින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජති. යා ඉමෙසං ඡන්නං ඉන්ද්‍රියානං ගුත්ති ගොපනා ආරක්ඛො සංවරො – අයං වුච්චති ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා. ඉමාය ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතාය සමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො’’.

78. කතමො ච පුග්ගලො භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ? තත්ථ කතමා භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පටිසඞ්ඛා යොනිසො ආහාරං ආහාරෙති – ‘‘නෙව දවාය, න මදාය, න මණ්ඩනාය, න විභූසනාය; යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා යාපනාය විහිංසූපරතියා බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහාය. ඉති පුරාණඤ්ච වෙදනං පටිහඞ්ඛාමි, නවඤ්ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමි, යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සති අනවජ්ජතා ච ඵාසුවිහාරො චා’’ති. යා තත්ථ සන්තුට්ඨිතා මත්තඤ්ඤුතා පටිසඞ්ඛා භොජනෙ – අයං වුච්චති භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා. ඉමාය භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාය සමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ’’.

79. කතමො ච පුග්ගලො උපට්ඨිතස්සති? තත්ථ කතමා සති? යා සති අනුස්සති පටිස්සති සති සරණතා ධාරණතා අපිලාපනතා අසම්මුසනතා සති සතින්ද්‍රියං සතිබලං සම්මාසති – අයං වුච්චති සති. ඉමාය සතියා සමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘උපට්ඨිතස්සති’’.

80. කතමො ච පුග්ගලො සම්පජානො? තත්ථ කතමං සම්පජඤ්ඤං? යා පඤ්ඤා පජානනා විචයො පවිචයො ධම්මවිචයො සල්ලක්ඛණා උපලක්ඛණා පච්චුපලක්ඛණා පණ්ඩිච්චං කොසල්ලං නෙපුඤ්ඤං වෙභබ්‍යා චින්තා උපපරික්ඛා භූරී මෙධා පරිණායිකා විපස්සනා සම්පජඤ්ඤං පතොදො පඤ්ඤා පඤ්ඤින්ද්‍රියං පඤ්ඤාබලං පඤ්ඤාසත්ථං පඤ්ඤාපාසාදො පඤ්ඤාආලොකො පඤ්ඤාඔභාසො පඤ්ඤාපජ්ජොතො පඤ්ඤාරතනං අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති සම්පජඤ්ඤං. ඉමිනා සම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘සම්පජානො’’.

81. කතමො ච පුග්ගලො සීලසම්පන්නො? තත්ථ කතමා සීලසම්පදා? කායිකො අවීතික්කමො වාචසිකො අවීතික්කමො කායිකවාචසිකො

අවීතික්කමො – අයං වුච්චති සීලසම්පදා. සබ්බොපි සීලසංවරො සීලසම්පදා. ඉමාය සීලසම්පදාය සමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘සීලසම්පන්නො’’.

82. කතමො ච පුග්ගලො දිට්ඨිසම්පන්නො? තත්ථ කතමා දිට්ඨිසම්පදා? ‘‘අත්ථි දින්නං, අත්ථි යිට්ඨං, අත්ථි හුතං, අත්ථි සුකතදුක්කටානං කම්මානං ඵලං විපාකො, අත්ථි අයං ලොකො, අත්ථි පරො ලොකො, අත්ථි මාතා, අත්ථි පිතා, අත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා, අත්ථි ලොකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සම්මග්ගතා සම්මාපටිපන්නා යෙ ඉමඤ්ච ලොකං පරඤ්ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙන්ති’’ති. යා එවරූපා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති දිට්ඨිසම්පදා. සබ්බාපි සම්මාදිට්ඨි දිට්ඨිසම්පදා. ඉමාය දිට්ඨිසම්පදාය සමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘දිට්ඨිසම්පන්නො’’.

83. කතමෙ ද්වෙ පුග්ගලා දුල්ලභා ලොකස්මිං? යො ච පුබ්බකාරී, යො ච කතඤ්ඤූ කතවෙදී – ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා දුල්ලභා ලොකස්මිං.

84. කතමෙ ද්වෙ පුග්ගලා දුත්තප්පයා? යො ච ලද්ධං ලද්ධං නික්ඛිපති, යො ච ලද්ධං ලද්ධං විස්සජ්ජෙති – ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා ‘‘දුත්තප්පයා’’.

85. කතමෙ ද්වෙ පුග්ගලා සුතප්පයා? යො ච ලද්ධං ලද්ධං න නික්ඛිපති, යො ච ලද්ධං ලද්ධං න විස්සජ්ජෙති – ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා ‘‘සුතප්පයා’’.

86. කතමෙසං ද්වින්නං පුග්ගලානං ආසවා වඩ්ඪන්ති? යො ච න කුක්කුච්චායිතබ්බං කුක්කුච්චායති, යො ච කුක්කුච්චායිතබ්බං න කුක්කුච්චායති – ඉමෙසං ද්වින්නං පුග්ගලානං ආසවා වඩ්ඪන්ති.

87. කතමෙසං ද්වින්නං පුග්ගලානං ආසවා න වඩ්ඪන්ති? යො ච න කුක්කුච්චායිතබ්බං න කුක්කුච්චායති, යො ච කුක්කුච්චායිතබ්බං කුක්කුච්චායති – ඉමෙසං ද්වින්නං පුග්ගලානං ආසවා න වඩ්ඪන්ති.

88. කතමො ච පුග්ගලො හීනාධිමුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො දුස්සීලො හොති පාපධම්මො, සො අඤ්ඤං දුස්සීලං පාපධම්මං සෙවති භජති පයිරුපාසති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘හීනාධිමුත්තො’’.

89. කතමො ච පුග්ගලො පණීතාධිමුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සීලවා හොති කල්‍යාණධම්මො, සො අඤ්ඤං සීලවන්තං කල්‍යාණධම්මං සෙවති භජති පයිරුපාසති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘පණීතාධිමුත්තො’’.

90. කතමො ච පුග්ගලො තිත්තො? පච්චෙකසම්බුද්ධා [පච්චෙකබුද්ධො (සී.)] යෙ ච තථාගතස්ස සාවකා අරහන්තො තිත්තා. සම්මාසම්බුද්ධො තිත්තො ච තප්පෙතා ච [තප්පෙතා ච, අයං වුච්චති පුග්ගලො තිත්තො (සී.)].

දුකනිද්දෙසො.

3. තිකපුග්ගලපඤ්ඤත්ති

91. කතමො ච පුග්ගලො නිරාසො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො දුස්සීලො හොති පාපධම්මො අසුචි සඞ්කස්සරසමාචාරො පටිච්ඡන්නකම්මන්තො අස්සමණො සමණපටිඤ්ඤො අබ්‍රහ්මචාරී බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤො අන්තොපූති අවස්සුතො කසම්බුජාතො. සො සුණාති – ‘‘ඉත්ථන්නාමො කිර භික්ඛු ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරතී’’ති. තස්ස න එවං හොති – ‘‘කුදාස්සු නාමාහම්පි ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරිස්සාමී’’ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘නිරාසො’’.

92. කතමො ච පුග්ගලො ආසංසො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සීලවා හොති කල්‍යාණධම්මො. සො සුණාති – ‘‘ඉත්ථන්නාමො කිර භික්ඛු ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරතී’’ති. තස්ස එවං හොති – ‘‘කුදාස්සු නාමාහම්පි ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරිස්සාමී’’ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘ආසංසො’’.

93. කතමො ච පුග්ගලො විගතාසො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති. සො සුණාති – ‘‘ඉත්ථන්නාමො කිර භික්ඛු ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරතී’’ති. තස්ස න එවං හොති – ‘‘කුදාස්සු නාමාහම්පි ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරිස්සාමී’’ති. තං කිස්ස හෙතු? යා හිස්ස පුබ්බෙ අවිමුත්තස්ස විමුත්තාසා, සා පටිප්පස්සද්ධා. අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘විගතාසො’’.

94. තත්ථ කතමෙ තයො ගිලානූපමා පුග්ගලා? තයො ගිලානා – ඉධෙකච්චො ගිලානො ලභන්තො වා සප්පායානි භොජනානි අලභන්තො වා

සප්පායානි භොජනානි, ලභන්තො වා සප්පායානි භෙසජ්ජානි අලභන්තො වා සප්පායානි භෙසජ්ජානි, ලභන්තො වා පතිරූපං උපට්ඨාකං අලභන්තො වා පතිරූපං උපට්ඨාකං, නෙව වුට්ඨාති තම්හා ආබාධා. (1)

ඉධ පනෙකච්චො ගිලානො ලභන්තො වා සප්පායානි භොජනානි අලභන්තො වා සප්පායානි භොජනානි, ලභන්තො වා සප්පායානි භෙසජ්ජානි අලභන්තො වා සප්පායානි භෙසජ්ජානි, ලභන්තො වා පතිරූපං උපට්ඨාකං අලභන්තො වා පතිරූපං උපට්ඨාකං, වුට්ඨාති තම්හා ආබාධා. (2)

ඉධ පනෙකච්චො ගිලානො ලභන්තො සප්පායානි භොජනානි නො අලභන්තො, ලභන්තො සප්පායානි භෙසජ්ජානි නො අලභන්තො, ලභන්තො පතිරූපං උපට්ඨාකං නො අලභන්තො, වුට්ඨාති තම්හා ආබාධා. (3)

තත්‍ර ය්වායං ගිලානො ලභන්තො සප්පායානි භොජනානි නො අලභන්තො, ලභන්තො සප්පායානි භෙසජ්ජානි නො අලභන්තො, ලභන්තො පතිරූපං උපට්ඨාකං නො අලභන්තො, වුට්ඨාති තම්හා ආබාධා, ඉමං ගිලානං පටිච්ච භගවතා ගිලානභත්තං අනුඤ්ඤාතං ගිලානභෙසජ්ජං අනුඤ්ඤාතං ගිලානුපට්ඨාකො අනුඤ්ඤාතො. ඉමඤ්ච පන ගිලානං පටිච්ච අඤ්ඤෙපි ගිලානා උපට්ඨාතබ්බා.

එවමෙවං [එවමෙව (සී.)] තයො ගිලානූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං. කතමෙ තයො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ලභන්තො වා තථාගතං දස්සනාය අලභන්තො වා තථාගතං දස්සනාය, ලභන්තො වා තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මවිනයං සවණාය අලභන්තො වා තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මවිනයං සවණාය, නෙව ඔක්කමති නියාමං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං. (1)

ඉධ පනෙකච්චො පුග්ගලො ලභන්තො වා තථාගතං දස්සනාය අලභන්තො වා තථාගතං දස්සනාය, ලභන්තො වා තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මවිනයං සවණාය අලභන්තො වා තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මවිනයං සවණාය, ඔක්කමති නියාමං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං. (2)

ඉධ පනෙකච්චො පුග්ගලො ලභන්තො තථාගතං දස්සනාය නො අලභන්තො, ලභන්තො තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මවිනයං සවණාය නො අලභන්තො, ඔක්කමති නියාමං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං. (3)

තත්‍ර ය්වායං පුග්ගලො ලභන්තො තථාගතං දස්සනාය නො අලභන්තො, ලභන්තො තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මවිනයං සවණාය නො අලභන්තො,

ඔක්කමති නියාමං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං, ඉමං පුග්ගලං පටිච්ච භගවතා ධම්මදෙසනා අනුඤ්ඤාතා, ඉමඤ්ච පුග්ගලං පටිච්ච අඤ්ඤෙසම්පි ධම්මො දෙසෙතබ්බො. ඉමෙ තයො ගිලානූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං.

95. කතමො ච පුග්ගලො කායසක්ඛී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘කායසක්ඛී’’.

96. කතමො ච පුග්ගලො දිට්ඨිප්පත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්ති යථාභූතං පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛසමුදයො’’ති යථාභූතං පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධො’’ති යථාභූතං පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’ති යථාභූතං පජානාති, තථාගතප්පවෙදිතා චස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්ති වොචරිතා, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘දිට්ඨිප්පත්තො’’.

97. කතමො ච පුග්ගලො සද්ධාවිමුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්ති යථාභූතං පජානාති…පෙ…. තථාගතප්පවෙදිතා චස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්ති වොචරිතා, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති, නො ච ඛො යථාදිට්ඨිප්පත්තස්ස – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘සද්ධාවිමුත්තො’’.

98. කතමො ච පුග්ගලො ගූථභාණී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො මුසාවාදී හොති සභග්ගතො වා පරිසග්ගතො වා ඤාතිමජ්ඣගතො වා පූගමජ්ඣගතො වා රාජකුලමජ්ඣගතො වා අභිනීතො සක්ඛිපුට්ඨො – ‘‘එහම්භො [එහි භො (ස්‍යා. ක.) ම. නි. 1.440; අ. නි. 3.28], පුරිස, යං ජානාසි තං වදෙහී’’ති, සො අජානං වා ආහ – ‘‘ජානාමී’’ති, ජානං වා ආහ – ‘‘න ජානාමී’’ති, අපස්සං වා ආහ – ‘‘පස්සාමී’’ති, පස්සං වා ආහ – ‘‘න පස්සාමී’’ති. ඉති අත්තහෙතු වා පරහෙතු වා ආමිසකිඤ්චික්ඛහෙතු වා සම්පජානමුසා භාසිතා හොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘ගූථභාණී’’.

99. කතමො ච පුග්ගලො පුප්ඵභාණී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො මුසාවාදං පහාය මුසාවාදා පටිවිරතො හොති සභග්ගතො වා පරිසග්ගතො වා ඤාතිමජ්ඣගතො වා පූගමජ්ඣගතො වා රාජකුලමජ්ඣගතො වා අභිනීතො සක්ඛිපුට්ඨො – ‘‘එහම්භො, පුරිස, යං ජානාසි තං වදෙහී’’ති, සො අජානං වා ආහ – ‘‘න ජානාමී’’ති, ජානං වා ආහ – ‘‘ජානාමී’’ති, අපස්සං වා ආහ – ‘‘න පස්සාමී’’ති, පස්සං වා ආහ – ‘‘පස්සාමී’’ති. ඉති අත්තහෙතු වා පරහෙතු වා

ආමිසකිඤ්චික්ඛහෙතු වා න සම්පජානමුසා භාසිතා හොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘පුප්ඵභාණී’’.

100. කතමො ච පුග්ගලො මධුභාණී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො යා සා වාචා නෙලා කණ්ණසුඛා පෙමනියා හදයඞ්ගමා පොරී බහුජනකන්තා බහුජනමනාපා, තථාරූපිං වාචං භාසිතා හොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘මධුභාණී’’.

101. කතමො ච පුග්ගලො අරුකූපමචිත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො කොධනො හොති උපායාසබහුලො, අප්පම්පි වුත්තො සමානො අභිසජ්ජති කුප්පති බ්‍යාපජ්ජති පතිත්ථීයති [පතිට්ඨීයති (ස්‍යා. ක.) අ. නි. 3.25], කොපඤ්ච දොසඤ්ච අප්පච්චයඤ්ච පාතුකරොති. සෙය්‍යථාපි නාම දුට්ඨාරුකො කට්ඨෙන වා කඨලාය [කථලාය (ක.), කථලෙන (අට්ඨකථා) අ. නි. 3.25] වා ඝට්ටිතො භිය්‍යොසො මත්තාය ආසවං දෙති [අස්සවනොති (සී.)], එවමෙවං ඉධෙකච්චො පුග්ගලො කොධනො හොති උපායාසබහුලො, අප්පම්පි වුත්තො සමානො අභිසජ්ජති කුප්පති බ්‍යාපජ්ජති පතිත්ථීයති, කොපඤ්ච දොසඤ්ච අප්පච්චයඤ්ච පාතුකරොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අරුකූපමචිත්තො’’.

102. කතමො ච පුග්ගලො විජ්ජූපමචිත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්ති යථාභූතං පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛසමුදයො’’ති යථාභූතං පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධො’’ති යථාභූතං පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’ති යථාභූතං පජානාති. සෙය්‍යථාපි නාම චක්ඛුමා පුරිසො රත්තන්ධකාරතිමිසාය විජ්ජන්තරිකාය රූපානි පස්සෙය්‍ය, එවමෙවං ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්ති යථාභූතං පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛසමුදයො’’ති යථාභූතං පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධො’’ති යථාභූතං පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’ති යථාභූතං පජානාති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘විජ්ජූපමචිත්තො’’.

103. කතමො ච පුග්ගලො වජිරූපමචිත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති. සෙය්‍යථාපි නාම වජිරස්ස නත්ථි කිඤ්චි අභෙජ්ජං මණි වා පාසාණො වා, එවමෙවං ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘වජිරූපමචිත්තො’’.

104. කතමො ච පුග්ගලො අන්ධො? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස තථාරූපං චක්ඛු න හොති යථාරූපෙන චක්ඛුනා අනධිගතං වා භොගං අධිගච්ඡෙය්‍ය, අධිගතං වා භොගං ඵාතිං කරෙය්‍ය; තථාරූපම්පිස්ස චක්ඛු න හොති

යථාරූපෙන චක්ඛුනා කුසලාකුසලෙ ධම්මෙ ජානෙය්‍ය, සාවජ්ජානවජ්ජෙ ධම්මෙ ජානෙය්‍ය, හීනප්පණීතෙ ධම්මෙ ජානෙය්‍ය, කණ්හසුක්කසප්පටිභාගෙ ධම්මෙ ජානෙය්‍ය – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අන්ධො’’.

105. කතමො ච පුග්ගලො එකචක්ඛු? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස තථාරූපං චක්ඛු හොති, යථාරූපෙන චක්ඛුනා අනධිගතං වා භොගං අධිගච්ඡෙය්‍ය, අධිගතං වා භොගං ඵාතිං කරෙය්‍ය; තථාරූපම්පිස්ස චක්ඛු න හොති යථාරූපෙන චක්ඛුනා කුසලාකුසලෙ ධම්මෙ ජානෙය්‍ය, සාවජ්ජානවජ්ජෙ ධම්මෙ ජානෙය්‍ය, හීනප්පණීතෙ ධම්මෙ ජානෙය්‍ය, කණ්හසුක්කසප්පටිභාගෙ ධම්මෙ ජානෙය්‍ය – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘එකචක්ඛු’’.

106. කතමො ච පුග්ගලො ද්විචක්ඛු? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස තථාරූපං චක්ඛු හොති යථාරූපෙන චක්ඛුනා අනධිගතං වා භොගං අධිගච්ඡෙය්‍ය, අධිගතං වා භොගං ඵාතිං කරෙය්‍ය; තථාරූපම්පිස්ස චක්ඛු හොති යථාරූපෙන චක්ඛුනා කුසලාකුසලෙ ධම්මෙ ජානෙය්‍ය, සාවජ්ජානවජ්ජෙ ධම්මෙ ජානෙය්‍ය, හීනප්පණීතෙ ධම්මෙ ජානෙය්‍ය, කණ්හසුක්කසප්පටිභාගෙ ධම්මෙ ජානෙය්‍ය – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘ද්විචක්ඛු’’.

107. කතමො ච පුග්ගලො අවකුජ්ජපඤ්ඤො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ආරාමං ගන්තා [ගතො (සී.), ගන්ත්වා (ස්‍යා.)] හොති අභික්ඛණං භික්ඛූනං සන්තිකෙ ධම්මස්සවණාය [ධම්මස්සවනාය (ස්‍යා.)]. තස්ස භික්ඛූ ධම්මං දෙසෙන්ති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙන්ති. සො තස්මිං ආසනෙ නිසින්නො තස්සා කථාය නෙව ආදිං මනසි කරොති, න මජ්ඣං මනසි කරොති, න පරියොසානං මනසි කරොති. වුට්ඨිතොපි තම්හා ආසනා තස්සා කථාය නෙව ආදිං මනසි කරොති, න මජ්ඣං මනසි කරොති, න පරියොසානං මනසි කරොති. සෙය්‍යථාපි නාම කුම්භො නික්කුජ්ජො [නිකුජ්ජො (ස්‍යා.) අ. නි. 3.30] තත්‍ර උදකං ආසිත්තං විවට්ටති, නො සණ්ඨාති; එවමෙවං ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ආරාමං ගන්තා හොති අභික්ඛණං භික්ඛූනං සන්තිකෙ ධම්මස්සවණාය. තස්ස භික්ඛූ ධම්මං දෙසෙන්ති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙන්ති. සො තස්මිං ආසනෙ නිසින්නො තස්සා කථාය නෙව ආදිං මනසි කරොති, න මජ්ඣං මනසි කරොති, න පරියොසානං මනසි කරොති. වුට්ඨිතොපි තම්හා ආසනා තස්සා කථාය නෙව ආදිං මනසි කරොති, න මජ්ඣං මනසි කරොති, න පරියොසානං මනසි කරොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අවකුජ්ජපඤ්ඤො’’.

108. කතමො ච පුග්ගලො උච්ඡඞ්ගපඤ්ඤො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ආරාමං ගන්තා හොති අභික්ඛණං භික්ඛූනං සන්තිකෙ ධම්මස්සවණාය. තස්ස භික්ඛූ ධම්මං දෙසෙන්ති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙන්ති. සො තස්මිං ආසනෙ නිසින්නො තස්සා කථාය ආදිම්පි මනසි කරොති, මජ්ඣම්පි මනසි කරොති, පරියොසානම්පි මනසි කරොති. වුට්ඨිතො ච ඛො තම්හා ආසනා තස්සා කථාය නෙව ආදිං මනසි කරොති, න මජ්ඣං මනසි කරොති, න පරියොසානං මනසි කරොති. සෙය්‍යථාපි නාම පුරිසස්ස උච්ඡඞ්ගෙ නානාඛජ්ජකානි ආකිණ්ණානි – තිලා තණ්ඩුලා [තිලතණ්ඩුලා (ක.) අ. නි. 3.30] මොදකා බදරා. සො තම්හා ආසනා වුට්ඨහන්තො සතිසම්මොසා පකිරෙය්‍ය. එවමෙවං ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ආරාමං ගන්තා හොති අභික්ඛණං භික්ඛූනං සන්තිකෙ ධම්මස්සවණාය. තස්ස භික්ඛූ ධම්මං දෙසෙන්ති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙන්ති. සො තස්මිං ආසනෙ නිසින්නො තස්සා කථාය ආදිම්පි මනසි කරොති, මජ්ඣම්පි මනසි කරොති, පරියොසානම්පි මනසි කරොති. වුට්ඨිතො ච ඛො තම්හා ආසනා තස්සා කථාය නෙව ආදිම්පි මනසි කරොති, න මජ්ඣම්පි මනසි කරොති, න පරියොසානම්පි මනසි කරොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘උච්ඡඞ්ගපඤ්ඤො’’.

109. කතමො ච පුග්ගලො පුථුපඤ්ඤො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ආරාමං ගන්තා හොති අභික්ඛණං භික්ඛූනං සන්තිකෙ ධම්මස්සවණාය. තස්ස භික්ඛූ ධම්මං දෙසෙන්ති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙන්ති. සො තස්මිං ආසනෙ නිසින්නො තස්සා කථාය ආදිම්පි මනසි කරොති, මජ්ඣම්පි මනසි කරොති, පරියොසානම්පි මනසි කරොති. වුට්ඨිතොපි තම්හා ආසනා තස්සා කථාය ආදිම්පි මනසි කරොති, මජ්ඣම්පි මනසි කරොති, පරියොසානම්පි මනසි කරොති. සෙය්‍යථාපි නාම කුම්භො උක්කුජ්ජො තත්‍ර උදකං ආසිත්තං සණ්ඨාති, නො විවට්ටති; එවමෙවං ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ආරාමං ගන්තා හොන්ති අභික්ඛණං භික්ඛූනං සන්තිකෙ ධම්මස්සවණාය. තස්ස භික්ඛූ ධම්මං දෙසෙන්ති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙන්ති. සො තස්මිං ආසනෙ නිසින්නො තස්සා කථාය ආදිම්පි මනසි කරොති, මජ්ඣම්පි මනසි කරොති, පරියොසානම්පි මනසි කරොති. වුට්ඨිතොපි තම්හා ආසනා තස්සා කථාය ආදිම්පි මනසි කරොති, මජ්ඣම්පි මනසි කරොති, පරියොසානම්පි මනසි කරොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘පුථුපඤ්ඤො’’.

110. කතමො ච පුග්ගලො කාමෙසු ච භවෙසු ච අවීතරාගො? සොතාපන්නසකදාගාමිනො – ඉමෙ වුච්චන්ති පුග්ගලා ‘‘කාමෙසු ච භවෙසු ච අවීතරාගා’’.

111. කතමො ච පුග්ගලො කාමෙසු වීතරාගො, භවෙසු අවීතරාගො? අනාගාමී – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘කාමෙසු වීතරාගො, භවෙසු අවීතරාගො’’.

112. කතමො ච පුග්ගලො කාමෙසු ච භවෙසු ච වීතරාගො? අරහා – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘කාමෙසු ච භවෙසු ච වීතරාගො’’.

113. කතමො ච පුග්ගලො පාසාණලෙඛූපමො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අභිණ්හං කුජ්ඣති. සො ච ඛ්වස්ස කොධො චිරං දීඝරත්තං අනුසෙති. සෙය්‍යථාපි නාම පාසාණෙ ලෙඛා න ඛිප්පං ලුජ්ජති වාතෙන වා උදකෙන වා, චිරට්ඨිතිකා හොති; එවමෙවං ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අභිණ්හං කුජ්ඣති. සො ච ඛ්වස්ස කොධො චිරං දීඝරත්තං අනුසෙති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘පාසාණලෙඛූපමො’’.

114. කතමො ච පුග්ගලො පථවිලෙඛූපමො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අභිණ්හං කුජ්ඣති. සො ච ඛ්වස්ස කොධො න චිරං දීඝරත්තං අනුසෙති. සෙය්‍යථාපි නාම පථවියා [පඨවියා (සී. ස්‍යා.)] ලෙඛා ඛිප්පං ලුජ්ජති වාතෙන වා උදකෙන වා, න චිරට්ඨිතිකා හොති; එවමෙවං ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අභිණ්හං කුජ්ඣති. සො ච ඛ්වස්ස කොධො න චිරං දීඝරත්තං අනුසෙති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘පථවිලෙඛූපමො’’.

115. කතමො ච පුග්ගලො උදකලෙඛූපමො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ආගාළ්හෙනපි වුච්චමානො ඵරුසෙනපි වුච්චමානො අමනාපෙනපි වුච්චමානො සංසන්දතිමෙව [... චෙව (ස්‍යා.) අ. නි. 3.133] සන්ධියතිමෙව [... චෙව (ස්‍යා.) අ. නි. 3.133] සම්මොදතිමෙව [... චෙව (ස්‍යා.) අ. නි. 3.133]. සෙය්‍යථාපි නාම උදකෙ ලෙඛා ඛිප්පං ලුජ්ජති, න චිරට්ඨිතිකා හොති; එවමෙවං ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ආගාළ්හෙනපි වුච්චමානො ඵරුසෙනපි වුච්චමානො අමනාපෙනපි වුච්චමානො සංසන්දතිමෙව සන්ධියතිමෙව සම්මොදතිමෙව – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘උදකලෙඛූපමො’’.

116. තත්ථ කතමෙ තයො පොත්ථකූපමා පුග්ගලා? තයො පොත්ථකා – නවොපි පොත්ථකො දුබ්බණ්ණො චෙව හොති දුක්ඛසම්ඵස්සො ච අප්පග්ඝො ච, මජ්ඣිමොපි පොත්ථකො දුබ්බණ්ණො චෙව හොති දුක්ඛසම්ඵස්සො ච අප්පග්ඝො ච, ජිණ්ණොපි පොත්ථකො දුබ්බණ්ණො චෙව හොති දුක්ඛසම්ඵස්සො ච අප්පග්ඝො ච. ජිණ්ණම්පි පොත්ථකං උක්ඛලිපරිමජ්ජනං වා

කරොන්ති සඞ්කාරකූටෙ වා නං ඡඩ්ඩෙන්ති. එවමෙවං තයොමෙ පොත්ථකූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා භික්ඛුසු. කතමෙ තයො? නවො චෙපි භික්ඛු හොති දුස්සීලො පාපධම්මො, ඉදමස්ස දුබ්බණ්ණතාය. සෙය්‍යථාපි සො පොත්ථකො දුබ්බණ්ණො, තථූපමො අයං පුග්ගලො. යෙ ඛො පනස්ස සෙවන්ති භජන්ති පයිරුපාසන්ති දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජන්ති, තෙසං තං හොති දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය. ඉදමස්ස දුක්ඛසම්ඵස්සතාය. සෙය්‍යථාපි සො පොත්ථකො දුක්ඛසම්ඵස්සො, තථූපමො අයං පුග්ගලො. යෙසං ඛො පන සො පටිග්ගණ්හාති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං, තෙසං තං න මහප්ඵලං හොති න මහානිසංසං. ඉදමස්ස අප්පග්ඝතාය. සෙය්‍යථාපි සො පොත්ථකො අප්පග්ඝො, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

මජ්ඣිමො චෙපි භික්ඛු හොති...පෙ.... ථෙරො චෙපි භික්ඛු හොති දුස්සීලො පාපධම්මො, ඉදමස්ස දුබ්බණ්ණතාය. සෙය්‍යථාපි සො පොත්ථකො දුබ්බණ්ණො, තථූපමො අයං පුග්ගලො. යෙ ඛො පනස්ස සෙවන්ති භජන්ති පයිරුපාසන්ති දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජන්ති, තෙසං තං හොති දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය. ඉදමස්ස දුක්ඛසම්ඵස්සතාය. සෙය්‍යථාපි සො පොත්ථකො දුක්ඛසම්ඵස්සො, තථූපමො අයං පුග්ගලො. යෙසං ඛො පන සො පටිග්ගණ්හාති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං, තෙසං තං න මහප්ඵලං හොති න මහානිසංසං. ඉදමස්ස අප්පග්ඝතාය. සෙය්‍යථාපි සො පොත්ථකො අප්පග්ඝො, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

එවරූපො චෙ ථෙරො භික්ඛු සඞ්ඝමජ්ඣෙ භණති. තමෙනං භික්ඛූ එවමාහංසු – ''කිං නු ඛො තුය්හං බාලස්ස අබ්‍යත්තස්ස භණිතෙන, ත්වම්පි නාම භණිතබ්බං මඤ්ඤසී''ති! සො කුපිතො අනත්තමනො තථාරූපිං වාචං නිච්ඡාරෙති යථාරූපාය වාචාය සඞ්ඝො තං උක්ඛිපති, සඞ්කාරකූටෙව නං පොත්ථකං. ඉමෙ තයො පොත්ථකූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා භික්ඛූසු.

117. තත්ථ කතමෙ තයො කාසිකවත්ථූපමා පුග්ගලා? තීණි කාසිකවත්ථානි – නවම්පි කාසිකවත්ථං වණ්ණවන්තඤ්චෙව හොති සුඛසම්ඵස්සඤ්ච මහග්ඝඤ්ච, මජ්ඣිමම්පි කාසිකවත්ථං වණ්ණවන්තඤ්චෙව හොති සුඛසම්ඵස්සඤ්ච මහග්ඝඤ්ච, ජිණ්ණම්පි කාසිකවත්ථං වණ්ණවන්තඤ්චෙව හොති සුඛසම්ඵස්සඤ්ච මහග්ඝඤ්ච. ජිණ්ණම්පි කාසිකවත්ථං රතනපලිවෙඨනං වා කරොන්ති ගන්ධකරණ්ඩකෙ වා නං නික්ඛිපන්ති.

එවමෙවං තයොමෙ කාසිකවත්ථූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා භික්ඛූසු. කතමෙ තයො? නවො චෙපි භික්ඛු හොති සීලවා කල්‍යාණධම්මො,

ඉදමස්ස සුවණ්ණතාය. සෙය්‍යථාපි තං කාසිකවත්ථං වණ්ණවන්තං, තථූපමො අයං පුග්ගලො. යෙ ඛො පනස්ස සෙවන්ති භජන්ති පයිරුපාසන්ති දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජන්ති, තෙසං තං හොති දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය. ඉදමස්ස සුඛසම්ඵස්සතාය. සෙය්‍යථාපි තං කාසිකවත්ථං සුඛසම්ඵස්සං, තථූපමො අයං පුග්ගලො. යෙසං ඛො පන සො [යෙසං ඛො පන (සබ්බත්ථ) අ. නි. 3.100] පටිග්ගණ්හාති [පතිගණ්හාති (සී.) රූපසිද්ධිටීකාය පන සමෙති] චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං, තෙසං තං මහප්ඵලං හොති මහානිසංසං. ඉදමස්ස මහග්ඝතාය. සෙය්‍යථාපි තං කාසිකවත්ථං මහග්ඝං, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

මජ්ඣිමො චෙපි භික්ඛු...පෙ.... ථෙරො චෙපි භික්ඛු හොති සීලවා කල්‍යාණධම්මො, ඉදමස්ස සුවණ්ණතාය. සෙය්‍යථාපි තං කාසිකවත්ථං වණ්ණවන්තං, තථූපමො අයං පුග්ගලො. යෙ ඛො පනස්ස සෙවන්ති භජන්ති පයිරුපාසන්ති දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජන්ති, තෙසං තං හොති දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය. ඉදමස්ස සුඛසම්ඵස්සතාය. සෙය්‍යථාපි තං කාසිකවත්ථං සුඛසම්ඵස්සං, තථූපමො අයං පුග්ගලො. යෙසං ඛො පන සො පටිග්ගණ්හාති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං, තෙසං තං මහප්ඵලං හොති මහානිසංසං. ඉදමස්ස මහග්ඝතාය. සෙය්‍යථාපි තං කාසිකවත්ථං මහග්ඝං, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

එවරූපො ච ථෙරො භික්ඛු සඞ්ඝමජ්ඣෙ භණති, තමෙනං භික්ඛූ එවමාහංසු – ''අප්පසද්දා ආයස්මන්තො හොථ, ථෙරො භික්ඛු ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච භණතී''ති. තස්ස තං වචනං ආදෙය්‍යං ගච්ඡති, ගන්ධකරණ්ඩකෙව නං කාසිකවත්ථං. ඉමෙ තයො කාසිකවත්ථූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා භික්ඛූසු.

118. කතමො ච පුග්ගලො සුප්පමෙය්‍යො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො උද්ධතො හොති උන්නළො චපලො මුඛරො විකිණ්ණවාචො මුට්ඨස්සති අසම්පජානො අසමාහිතො විබ්භන්තචිත්තො පාකතින්ද්‍රියො – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''සුප්පමෙය්‍යො''.

119. කතමො ච පුග්ගලො දුප්පමෙය්‍යො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අනුද්ධතො හොති අනුන්නළො අචපලො අමුඛරො අවිකිණ්ණවාචො උපට්ඨිතස්සති සම්පජානො සමාහිතො එකග්ගචිත්තො සංවුතින්ද්‍රියො – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''දුප්පමෙය්‍යො''.

120. කතමො ච පුග්ගලො අප්පමෙය්‍යො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං

අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අප්පමෙය්‍යො’’.

121. කතමො ච පුග්ගලො න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො න පයිරුපාසිතබ්බො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො හීනො හොති සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය. එවරූපො පුග්ගලො න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො න පයිරුපාසිතබ්බො, අඤ්ඤත්‍ර අනුද්දයා අඤ්ඤත්‍ර අනුකම්පා.

122. කතමො ච පුග්ගලො සෙවිතබ්බො භජිතබ්බො පයිරුපාසිතබ්බො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සදිසො හොති සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය. එවරූපො පුග්ගලො සෙවිතබ්බො භජිතබ්බො පයිරුපාසිතබ්බො. තං කිස්ස හෙතු? ‘‘සීලසාමඤ්ඤගතානං සතං සීලකථා ච නො භවිස්සති, සා ච නො ඵාසු භවිස්සති, සා ච නො පවත්තිනී භවිස්සති; සමාධිසාමඤ්ඤගතානං සතං සමාධිකථා ච නො භවිස්සති, සා ච නො ඵාසු භවිස්සති, සා ච නො පවත්තිනී [පවත්තනී (සී.) අ. නි. 3.26] භවිස්සති; පඤ්ඤාසාමඤ්ඤගතානං සතං පඤ්ඤාකථා ච නො භවිස්සති, සා ච නො ඵාසු භවිස්සති, සා ච නො පවත්තිනී භවිස්සතී’’ති. තස්මා එවරූපො පුග්ගලො සෙවිතබ්බො භජිතබ්බො පයිරුපාසිතබ්බො.

123. කතමො ච පුග්ගලො සක්කත්වා ගරුං කත්වා සෙවිතබ්බො භජිතබ්බො පයිරුපාසිතබ්බො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අධිකො හොති සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය. එවරූපො පුග්ගලො සක්කත්වා ගරුං කත්වා සෙවිතබ්බො භජිතබ්බො පයිරුපාසිතබ්බො. තං කිස්ස හෙතු? ‘‘අපරිපූරං වා සීලක්ඛන්ධං පරිපූරෙස්සාමි, පරිපූරං වා සීලක්ඛන්ධං තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤාය අනුග්ගහෙස්සාමි; අපරිපූරං වා සමාධික්ඛන්ධං පරිපූරෙස්සාමි, පරිපූරං වා සමාධික්ඛන්ධං තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤාය අනුග්ගහෙස්සාමි; අපරිපූරං වා පඤ්ඤාක්ඛන්ධං පරිපූරෙස්සාමි, පරිපූරං වා පඤ්ඤාක්ඛන්ධං තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤාය අනුග්ගහෙස්සාමී’’ති. තස්මා එවරූපො පුග්ගලො සක්කත්වා ගරුං කත්වා සෙවිතබ්බො භජිතබ්බො පයිරුපාසිතබ්බො.

124. කතමො ච පුග්ගලො ජිගුච්ඡිතබ්බො න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො න පයිරුපාසිතබ්බො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො දුස්සීලො හොති පාපධම්මො අසුචි සඞ්කස්සරසමාචාරො පටිච්ඡන්නකම්මන්තො අස්සමණො සමණපටිඤ්ඤො අබ්‍රහ්මචාරී බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤො අන්තොපූති අවස්සුතො කසම්බුජාතො. එවරූපො පුග්ගලො ජිගුච්ඡිතබ්බො න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො න පයිරුපාසිතබ්බො. තං කිස්ස හෙතු? කිඤ්චාපි එවරූපස්ස පුග්ගලස්ස න දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජති, අථ ඛො නං පාපකො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති – ‘‘පාපමිත්තො පුරිසපුග්ගලො පාපසහායො

පාපසම්පවඞ්කො''ති. සෙය්‍යථාපි නාම අහි ගූථගතො කිඤ්චාපි න ඩංසති, අථ ඛො නං මක්ඛෙති; එවමෙවං කිඤ්චාපි එවරූපස්ස පුග්ගලස්ස න දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජති, අථ ඛො නං පාපකො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති – ''පාපමිත්තො පුරිසපුග්ගලො පාපසහායො පාපසම්පවඞ්කො''ති! තස්මා එවරූපො පුග්ගලො ජිගුච්ඡිතබ්බො න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො න පයිරුපාසිතබ්බො.

125. කතමො ච පුග්ගලො අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බො න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො න පයිරුපාසිතබ්බො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො කොධනො හොති උපායාසබහුලො, අප්පම්පි වුත්තො සමානො අභිසජ්ජති කුප්පති බ්‍යාපජ්ජති පතිත්ථීයති, කොපඤ්ච දොසඤ්ච අප්පච්චයඤ්ච පාතුකරොති. සෙය්‍යථාපි නාම දුට්ඨාරුකො කට්ඨෙන වා කඨලාය වා ඝට්ටිතො භිය්‍යොසො මත්තාය ආසවං දෙති, එවමෙවං ඉධෙකච්චො පුග්ගලො කොධනො හොති උපායාසබහුලො, අප්පම්පි වුත්තො සමානො අභිසජ්ජති කුප්පති බ්‍යාපජ්ජති පතිත්ථීයති, කොපඤ්ච දොසඤ්ච අප්පච්චයඤ්ච පාතුකරොති. සෙය්‍යථාපි නාම තින්දුකාලාතං කට්ඨෙන වා කඨලාය වා ඝට්ටිතං භිය්‍යොසො මත්තාය චිච්චිටායති චිටිචිටායති, එවමෙවං ඉධෙකච්චො පුග්ගලො කොධනො හොති උපායාසබහුලො, අප්පම්පි වුත්තො සමානො අභිසජ්ජති කුප්පති බ්‍යාපජ්ජති පතිත්ථීයති, කොපඤ්ච දොසඤ්ච අප්පච්චයඤ්ච පාතුකරොති. සෙය්‍යථාපි නාම ගූථකූපො කට්ඨෙන වා කඨලාය වා ඝට්ටිතො භිය්‍යොසො මත්තාය දුග්ගන්ධො හොති, එවමෙවං ඉධෙකච්චො පුග්ගලො කොධනො හොති උපායාසබහුලො, අප්පම්පි වුත්තො සමානො අභිසජ්ජති කුප්පති බ්‍යාපජ්ජති පතිත්ථීයති, කොපඤ්ච දොසඤ්ච අප්පච්චයඤ්ච පාතුකරොති; එවරූපො පුග්ගලො අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බො න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො න පයිරුපාසිතබ්බො. තං කිස්ස හෙතු? ''අක්කොසෙය්‍යපි මං පරිභාසෙය්‍යපි මං අනත්ථම්පි මෙ කරෙය්‍යා''ති! තස්මා එවරූපො පුග්ගලො අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බො න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො න පයිරුපාසිතබ්බො.

126. කතමො ච පුග්ගලො සෙවිතබ්බො භජිතබ්බො පයිරුපාසිතබ්බො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සීලවා හොති කල්‍යාණධම්මො – එවරූපො පුග්ගලො සෙවිතබ්බො භජිතබ්බො පයිරුපාසිතබ්බො. තං කිස්ස හෙතු? කිඤ්චාපි එවරූපස්ස පුග්ගලස්ස න දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජති, අථ ඛො නං කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති – ''කල්‍යාණමිත්තො පුරිසපුග්ගලො කල්‍යාණසහායො කල්‍යාණසම්පවඞ්කො''ති! තස්මා එවරූපො පුග්ගලො සෙවිතබ්බො භජිතබ්බො පයිරුපාසිතබ්බො.

127. කතමො ච පුග්ගලො සීලෙසු පරිපූරකාරී, සමාධිස්මිං මත්තසො කාරී, පඤ්ඤාය මත්තසො කාරී? සොතාපන්නසකදාගාමිනො – ඉමෙ වුච්චන්ති

පුග්ගලා සීලෙසු පරිපූරකාරිනො, සමාධිස්මිං මත්තසො කාරිනො, පඤ්ඤාය මත්තසො කාරිනො.

128. කතමො ච පුග්ගලො සීලෙසු ච පරිපූරකාරී, සමාධිස්මිඤ්ච පරිපූරකාරී, පඤ්ඤාය මත්තසො කාරී? අනාගාමී – අයං වුච්චති පුග්ගලො සීලෙසු ච පරිපූරකාරී, සමාධිස්මිඤ්ච පරිපූරකාරී, පඤ්ඤාය මත්තසො කාරී.

129. කතමො ච පුග්ගලො සීලෙසු ච පරිපූරකාරී, සමාධිස්මිඤ්ච පරිපූරකාරී, පඤ්ඤාය ච පරිපූරකාරී? අරහා – අයං වුච්චති පුග්ගලො සීලෙසු ච පරිපූරකාරී, සමාධිස්මිඤ්ච පරිපූරකාරී, පඤ්ඤාය ච පරිපූරකාරී.

130. තත්ථ කතමෙ තයො සත්ථාරො? ඉධෙකච්චො සත්ථා කාමානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති [පඤ්ඤාපෙති (සී.ස්‍යා.)], න රූපානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති, න වෙදනානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති. ඉධ පනෙකච්චො සත්ථා කාමානඤ්ච පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති, රූපානඤ්ච පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති, න වෙදනානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති. ඉධ පනෙකච්චො සත්ථා කාමානඤ්ච පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති, රූපානඤ්ච පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති, වෙදනානඤ්ච පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති.

තත්‍ර ය්වායං සත්ථා කාමානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති, න රූපානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති, න වෙදනානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති, රූපාවචරසමාපත්තියා ලාභී සත්ථා තෙන දට්ඨබ්බො. තත්‍ර ය්වායං සත්ථා කාමානඤ්ච පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති, රූපානඤ්ච පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති, න වෙදනානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති, අරූපාවචරසමාපත්තියා ලාභී සත්ථා තෙන දට්ඨබ්බො. තත්‍ර ය්වායං සත්ථා කාමානඤ්ච පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති, රූපානඤ්ච පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති, වෙදනානඤ්ච පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙති, සම්මාසම්බුද්ධො සත්ථා තෙන දට්ඨබ්බො. ඉමෙ තයො සත්ථාරො.

131. තත්ථ කතමෙ අපරෙපි තයො සත්ථාරො? ඉධෙකච්චො සත්ථා දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ අත්තානං සච්චතො ථෙතතො පඤ්ඤපෙති, අභිසම්පරායඤ්ච අත්තානං සච්චතො ථෙතතො පඤ්ඤපෙති. ඉධ පනෙකච්චො සත්ථා දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ අත්තානං සච්චතො ථෙතතො පඤ්ඤපෙති, නො ච ඛො අභිසම්පරායං අත්තානං සච්චතො ථෙතතො පඤ්ඤපෙති. ඉධ පනෙකච්චො සත්ථා දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ අත්තානං සච්චතො ථෙතතො න පඤ්ඤපෙති, අභිසම්පරායඤ්ච අත්තානං සච්චතො ථෙතතො න පඤ්ඤපෙති.

තත්‍ර ය්වායං සත්ථා දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ අත්තානං සච්චතො ථෙතතො පඤ්ඤපෙති, අභිසම්පරායඤ්ච අත්තානං සච්චතො ථෙතතො පඤ්ඤපෙති,

සස්සතවාදො සත්ථා තෙන දට්ඨබ්බො. තත්‍ර ය්වායං සත්ථා දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ අත්තානං සච්චතො ථෙතතො පඤ්ඤපෙති, නො ච ඛො අභිසම්පරායං අත්තානං සච්චතො ථෙතතො පඤ්ඤපෙති, උච්ඡෙදවාදො සත්ථා තෙන දට්ඨබ්බො. තත්‍ර ය්වායං සත්ථා දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ අත්තානං සච්චතො ථෙතතො න පඤ්ඤපෙති, අභිසම්පරායඤ්ච අත්තානං සච්චතො ථෙතතො න පඤ්ඤපෙති, සම්මාසම්බුද්ධො සත්ථා තෙන දට්ඨබ්බො. ඉමෙ අපරෙපි තයො සත්ථාරො.

තිකනිද්දෙසො.

4. චතුක්කපුග්ගලපඤ්ඤත්ති

132. කතමො ච පුග්ගලො අසප්පුරිසො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පාණාතිපාතී හොති, අදින්නාදායී හොති, කාමෙසුමිච්ඡාචාරී හොති, මුසාවාදී හොති, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨායී හොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අසප්පුරිසො’’.

133. කතමො ච පුග්ගලො අසප්පුරිසෙන අසප්පුරිසතරො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අත්තනා ච පාණාතිපාතී හොති පරඤ්ච පාණාතිපාතෙ සමාදපෙති, අත්තනා ච අදින්නාදායී හොති පරඤ්ච අදින්නාදානෙ සමාදපෙති, අත්තනා ච කාමෙසුමිච්ඡාචාරී හොති පරඤ්ච කාමෙසුමිච්ඡාචාරෙ සමාදපෙති, අත්තනා ච මුසාවාදී හොති පරඤ්ච මුසාවාදෙ සමාදපෙති, අත්තනා ච සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨායී හොති පරඤ්ච සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානෙ සමාදපෙති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අසප්පුරිසෙන අසප්පුරිසතරො’’.

134. කතමො ච පුග්ගලො සප්පුරිසො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති, අදින්නාදානා පටිවිරතො හොති, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා පටිවිරතො හොති, මුසාවාදා පටිවිරතො හොති, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා පටිවිරතො හොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘සප්පුරිසො’’.

135. කතමො ච පුග්ගලො සප්පුරිසෙන සප්පුරිසතරො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අත්තනා ච පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති පරඤ්ච පාණාතිපාතා වෙරමණියා සමාදපෙති, අත්තනා ච අදින්නාදානා පටිවිරතො හොති පරඤ්ච අදින්නාදානා වෙරමණියා සමාදපෙති, අත්තනා ච කාමෙසුමිච්ඡාචාරා පටිවිරතො හොති පරඤ්ච කාමෙසුමිච්ඡාචාරා වෙරමණියා සමාදපෙති, අත්තනා ච මුසාවාදා පටිවිරතො හොති පරඤ්ච මුසාවාදා වෙරමණියා සමාදපෙති, අත්තනා ච සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා පටිවිරතො හොති පරඤ්ච

සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණියා සමාදපෙති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘සප්පුරිසෙන සප්පුරිසතරො’’.

136. කතමො ච පුග්ගලො පාපො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පාණාතිපාතී හොති, අදින්නාදායී හොති, කාමෙසුමිච්ඡාචාරී හොති, මුසාවාදී හොති, පිසුණවාචො [පිසුණාවාචො] හොති, ඵරුසවාචො [ඵරුසාවාචො (සී.) දී. නි. 3.115] හොති, සම්ඵප්පලාපී හොති, අභිජ්ඣාලු හොති, බ්‍යාපන්නචිත්තො හොති, මිච්ඡාදිට්ඨි [මිච්ඡාදිට්ඨී (ක.)] හොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘පාපො’’.

137. කතමො ච පුග්ගලො පාපෙන පාපතරො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අත්තනා ච පාණාතිපාතී හොති පරඤ්ච පාණාතිපාතෙ සමාදපෙති, අත්තනා ච අදින්නාදායී හොති පරඤ්ච අදින්නාදානෙ සමාදපෙති, අත්තනා ච කාමෙසුමිච්ඡාචාරී හොති පරඤ්ච කාමෙසුමිච්ඡාචාරෙ සමාදපෙති, අත්තනා ච මුසාවාදී හොති පරඤ්ච මුසාවාදෙ සමාදපෙති, අත්තනා ච පිසුණවාචො හොති පරඤ්ච පිසුණාය වාචාය සමාදපෙති, අත්තනා ච ඵරුසවාචො හොති පරඤ්ච ඵරුසාය වාචාය සමාදපෙති, අත්තනා ච සම්ඵප්පලාපී හොති පරඤ්ච සම්ඵප්පලාපෙ සමාදපෙති, අත්තනා ච අභිජ්ඣාලු හොති පරඤ්ච අභිජ්ඣාය සමාදපෙති, අත්තනා ච බ්‍යාපන්නචිත්තො හොති පරඤ්ච බ්‍යාපාදෙ සමාදපෙති, අත්තනා ච මිච්ඡාදිට්ඨි හොති පරඤ්ච මිච්ඡාදිට්ඨියා සමාදපෙති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘පාපෙන පාපතරො’’.

138. කතමො ච පුග්ගලො කල්‍යාණො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති, අදින්නාදානා පටිවිරතො හොති, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා පටිවිරතො හොති, මුසාවාදා පටිවිරතො හොති, පිසුණාය වාචාය පටිවිරතො හොති, ඵරුසාය වාචාය පටිවිරතො හොති, සම්ඵප්පලාපා පටිවිරතො හොති, අනභිජ්ඣාලු හොති, අබ්‍යාපන්නචිත්තො හොති, සම්මාදිට්ඨි [සම්මාදිට්ඨී (ක.)] හොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘කල්‍යාණො’’.

139. කතමො ච පුග්ගලො කල්‍යාණෙන කල්‍යාණතරො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අත්තනා ච පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති පරඤ්ච පාණාතිපාතා වෙරමණියා සමාදපෙති, අත්තනා ච අදින්නාදානා පටිවිරතො හොති පරඤ්ච අදින්නාදානා වෙරමණියා සමාදපෙති, අත්තනා ච කාමෙසුමිච්ඡාචාරා පටිවිරතො හොති පරඤ්ච කාමෙසුමිච්ඡාචාරා වෙරමණියා සමාදපෙති, අත්තනා ච මුසාවාදා පටිවිරතො හොති පරඤ්ච මුසාවාදා වෙරමණියා සමාදපෙති, අත්තනා ච පිසුණාය වාචාය පටිවිරතො හොති පරඤ්ච පිසුණාය වාචාය වෙරමණියා සමාදපෙති, අත්තනා ච ඵරුසාය වාචාය පටිවිරතො හොති පරඤ්ච ඵරුසාය වාචාය වෙරමණියා සමාදපෙති, අත්තනා ච සම්ඵප්පලාපා පටිවිරතො

හොති පරඤ්ච සම්ඵප්පලාපා වෙරමණියා සමාදපෙති, අත්තනා ච අනභිජ්ඣාලු හොති පරඤ්ච අනභිජ්ඣාය සමාදපෙති, අත්තනා ච අබ්‍යාපන්නචිත්තො හොති පරඤ්ච අබ්‍යාපාදෙ සමාදපෙති, අත්තනා ච සම්මාදිට්ඨී හොති පරඤ්ච සම්මාදිට්ඨියා සමාදපෙති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘කල්‍යාණෙන කල්‍යාණතරො’’.

140. කතමො ච පුග්ගලො පාපධම්මො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පාණාතිපාතී හොති, අදින්නාදායී හොති…පෙ…. මිච්ඡාදිට්ඨී හොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘පාපධම්මො’’.

141. කතමො ච පුග්ගලො පාපධම්මෙන පාපධම්මතරො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අත්තනා ච පාණාතිපාතී හොති පරඤ්ච පාණාතිපාතෙ සමාදපෙති, අත්තනා ච අදින්නාදායී හොති පරඤ්ච අදින්නාදානෙ සමාදපෙති…පෙ…. අත්තනා ච මිච්ඡාදිට්ඨී හොති පරඤ්ච මිච්ඡාදිට්ඨියා සමාදපෙති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘පාපධම්මෙන පාපධම්මතරො’’.

142. කතමො ච පුග්ගලො කල්‍යාණධම්මො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති, අදින්නාදානා පටිවිරතො හොති…පෙ…. සම්මාදිට්ඨී හොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘කල්‍යාණධම්මො’’.

143. කතමො ච පුග්ගලො කල්‍යාණධම්මෙන කල්‍යාණධම්මතරො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අත්තනා ච පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති පරඤ්ච පාණාතිපාතා වෙරමණියා සමාදපෙති…පෙ…. අත්තනා ච සම්මාදිට්ඨී හොති පරඤ්ච සම්මාදිට්ඨියා සමාදපෙති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘කල්‍යාණධම්මෙන කල්‍යාණධම්මතරො’’.

144. කතමො ච පුග්ගලො සාවජ්ජො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සාවජ්ජෙන කායකම්මෙන සමන්නාගතො හොති, සාවජ්ජෙන වචීකම්මෙන සමන්නාගතො හොති, සාවජ්ජෙන මනොකම්මෙන සමන්නාගතො හොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘සාවජ්ජො’’.

145. කතමො ච පුග්ගලො වජ්ජබහුලො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සාවජ්ජෙන බහුලං කායකම්මෙන සමන්නාගතො හොති අප්පං අනවජ්ජෙන, සාවජ්ජෙන බහුලං වචීකම්මෙන සමන්නාගතො හොති අප්පං අනවජ්ජෙන, සාවජ්ජෙන බහුලං මනොකම්මෙන සමන්නාගතො හොති අප්පං අනවජ්ජෙන – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘වජ්ජබහුලො’’.

146. කතමො ච පුග්ගලො අප්පවජ්ජො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අනවජ්ජෙන බහුලං කායකම්මෙන සමන්නාගතො හොති අප්පං සාවජ්ජෙන, අනවජ්ජෙන බහුලං වචීකම්මෙන සමන්නාගතො හොති අප්පං සාවජ්ජෙන, අනවජ්ජෙන බහුලං මනොකම්මෙන සමන්නාගතො හොති අප්පං සාවජ්ජෙන – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අප්පවජ්ජො’’.

147. කතමො ච පුග්ගලො අනවජ්ජො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අනවජ්ජෙන කායකම්මෙන සමන්නාගතො හොති, අනවජ්ජෙන වචීකම්මෙන සමන්නාගතො හොති, අනවජ්ජෙන මනොකම්මෙන සමන්නාගතො හොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අනවජ්ජො’’.

148. කතමො ච පුග්ගලො උග්ඝටිතඤ්ඤූ? යස්ස පුග්ගලස්ස සහ උදාහටවෙලාය ධම්මාභිසමයො හොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘උග්ඝටිතඤ්ඤූ’’.

149. කතමො ච පුග්ගලො විපඤ්චිතඤ්ඤූ? යස්ස පුග්ගලස්ස සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථෙ විභජියමානෙ ධම්මාභිසමයො හොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘විපඤ්චිතඤ්ඤූ’’.

150. කතමො ච පුග්ගලො නෙය්‍යො? යස්ස පුග්ගලස්ස උද්දෙසතො පරිපුච්ඡතො යොනිසො මනසිකරොතො කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො එවං අනුපුබ්බෙන ධම්මාභිසමයො හොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘නෙය්‍යො’’.

151. කතමො ච පුග්ගලො පදපරමො? යස්ස පුග්ගලස්ස බහුම්පි සුණතො බහුම්පි භණතො බහුම්පි ධාරයතො බහුම්පි වාචයතො න තාය ජාතියා ධම්මාභිසමයො හොති – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘පදපරමො’’.

152. කතමො ච පුග්ගලො යුත්තප්පටිභානො [යුත්තපටිභාණො (ස්‍යා.) අ. නි. 4.132] නො මුත්තප්පටිභානො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පඤ්හං පුට්ඨො සමානො යුත්තං වදති නො සීඝං – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘යුත්තප්පටිභානො නො මුත්තප්පටිභානො’’.

153. කතමො ච පුග්ගලො මුත්තප්පටිභානො නො යුත්තප්පටිභානො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පඤ්හං පුට්ඨො සමානො සීඝං වදති නො යුත්තං – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘මුත්තප්පටිභානො නො යුත්තප්පටිභානො’’.

154. කතමො ච පුග්ගලො යුත්තප්පටිභානො ච මුත්තප්පටිභානො ච? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පඤ්හං පුට්ඨො සමානො යුත්තඤ්ච වදති සීඝඤ්ච – අයං වුච්චති පුග්ගලො ''යුත්තප්පටිභානො ච මුත්තප්පටිභානො ච''.

155. කතමො ච පුග්ගලො නෙව යුත්තප්පටිභානො නො මුත්තප්පටිභානො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පඤ්හං පුට්ඨො සමානො නෙව යුත්තං වදති නො සීඝං – අයං වුච්චති, පුග්ගලො ''නෙව යුත්තප්පටිභානො නො මුත්තප්පටිභානො''.

156. තත්ථ කතමෙ චත්තාරො ධම්මකථිකා පුග්ගලා? ඉධෙකච්චො ධම්මකථිකො අප්පඤ්ච භාසති අසහිතඤ්ච, පරිසා චස්ස න කුසලා හොති සහිතාසහිතස්ස. එවරූපො ධම්මකථිකො එවරූපාය පරිසාය ධම්මකථිකොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

ඉධ පනෙකච්චො ධම්මකථිකො අප්පඤ්ච භාසති සහිතඤ්ච, පරිසා චස්ස කුසලා හොති සහිතාසහිතස්ස. එවරූපො ධම්මකථිකො එවරූපාය පරිසාය ධම්මකථිකොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

ඉධ පනෙකච්චො ධම්මකථිකො බහුඤ්ච භාසති අසහිතඤ්ච, පරිසා චස්ස න කුසලා හොති සහිතාසහිතස්ස. එවරූපො ධම්මකථිකො එවරූපාය පරිසාය ධම්මකථිකොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

ඉධ පනෙකච්චො ධම්මකථිකො බහුඤ්ච භාසති සහිතඤ්ච, පරිසා චස්ස කුසලා හොති සහිතාසහිතස්ස. එවරූපො ධම්මකථිකො එවරූපාය පරිසාය ධම්මකථිකොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති. ඉමෙ චත්තාරො ''ධම්මකථිකා පුග්ගලා''.

157. තත්ථ කතමෙ චත්තාරො වලාහකූපමා පුග්ගලා? චත්තාරො වලාහකා – ගජ්ජිතා නො වස්සිතා, වස්සිතා නො ගජ්ජිතා, ගජ්ජිතා ච වස්සිතා ච, නෙව ගජ්ජිතා නො වස්සිතා. එවමෙවං චත්තාරොමෙ වලාහකූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං. කතමෙ චත්තාරො? ගජ්ජිතා නො වස්සිතා, වස්සිතා නො ගජ්ජිතා, ගජ්ජිතා ච වස්සිතා ච, නෙව ගජ්ජිතා නො වස්සිතා.

කථඤ්ච පුග්ගලො ගජ්ජිතා හොති නො වස්සිතා? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො භාසිතා හොති, නො කත්තා. එවං පුග්ගලො ගජ්ජිතා හොති, නො වස්සිතා. සෙය්‍යථාපි සො වලාහකො ගජ්ජිතා නො වස්සිතා, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො වස්සිතා හොති නො ගජ්ජිතා? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො කත්තා හොති, නො භාසිතා. එවං පුග්ගලො වස්සිතා හොති නො ගජ්ජිතා. සෙය්‍යථාපි සො වලාහකො වස්සිතා නො ගජ්ජිතා, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො ගජ්ජිතා ච හොති වස්සිතා ච? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො භාසිතා ච හොති, කත්තා ච. එවං පුග්ගලො ගජ්ජිතා ච හොති වස්සිතා ච. සෙය්‍යථාපි සො වලාහකො ගජ්ජිතා ච වස්සිතා ච, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො නෙව ගජ්ජිතා හොති නො වස්සිතා? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො නෙව භාසිතා හොති නො කත්තා. එවං පුග්ගලො නෙව ගජ්ජිතා හොති නො වස්සිතා. සෙය්‍යථාපි සො වලාහකො නෙව ගජ්ජිතා නො වස්සිතා, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

ඉමෙ චත්තාරො වලාහකූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං.

158. තත්ථ කතමෙ චත්තාරො මූසිකූපමා පුග්ගලා? චතස්සො මූසිකා – ගාධං කත්තා නො වසිතා, වසිතා නො ගාධං කත්තා, ගාධං කත්තා ච වසිතා ච, නෙව ගාධං කත්තා නො වසිතා. එවමෙවං චත්තාරොමෙ මූසිකූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං. කතමෙ චත්තාරො? ගාධං කත්තා නො වසිතා, වසිතා නො ගාධං කත්තා, ගාධං කත්තා ච වසිතා ච, නෙව ගාධං කත්තා නො වසිතා.

කථඤ්ච පුග්ගලො ගාධං කත්තා හොති නො වසිතා? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ධම්මං පරියාපුණාති – සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථං උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලං. සො ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං නප්පජානාති, ''අයං දුක්ඛසමුදයො''ති යථාභූතං නප්පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධො''ති යථාභූතං නප්පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං නප්පජානාති. එවං පුග්ගලො ගාධං කත්තා හොති නො වසිතා. සෙය්‍යථාපි සා මූසිකා ගාධං කත්තා නො වසිතා, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො වසිතා හොති නො ගාධං කත්තා? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ධම්මං න පරියාපුණාති – සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථං උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලං. සො ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛසමුදයො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති. එවං පුග්ගලො වසිතා හොති නො ගාධං කත්තා. සෙය්‍යථාපි සා මූසිකා වසිතා නො ගාධං කත්තා, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො ගාධං කත්තා ච හොති වසිතා ච? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ධම්මං පරියාපුණාති – සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථං උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලං. සො ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්ති යථාභූතං පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛසමුදයො’’ති යථාභූතං පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධො’’ති යථාභූතං පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’ති යථාභූතං පජානාති. එවං පුග්ගලො ගාධං කත්තා ච හොති වසිතා ච. සෙය්‍යථාපි සා මූසිකා ගාධං කත්තා ච වසිතා ච, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො නෙව ගාධං කත්තා හොති නො වසිතා? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ධම්මං න පරියාපුණාති – සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථං උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලං. සො ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්ති යථාභූතං නප්පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛසමුදයො’’ති යථාභූතං නප්පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධො’’ති යථාභූතං නප්පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’ති යථාභූතං නප්පජානාති. එවං පුග්ගලො නෙව ගාධං කත්තා හොති නො වසිතා. සෙය්‍යථාපි සා මූසිකා නෙව ගාධං කත්තා නො වසිතා, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

ඉමෙ චත්තාරො මූසිකූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං.

159. තත්ථ කතමෙ චත්තාරො අම්බූපමා පුග්ගලා? චත්තාරි අම්බානි – ආමං පක්කවණ්ණි [පක්කවණ්ණී], පක්කං ආමවණ්ණි [ආමවණ්ණී (ස්‍යා. ක.) අ. නි. 4.105], ආමං ආමවණ්ණි, පක්කං පක්කවණ්ණි. එවමෙවං චත්තාරොමෙ අම්බූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං. කතමෙ චත්තාරො? ආමො පක්කවණ්ණී, පක්කො ආමවණ්ණී, ආමො ආමවණ්ණී, පක්කො පක්කවණ්ණී.

කථඤ්ච පුග්ගලො ආමො හොති පක්කවණ්ණී? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස පාසාදිකං හොති අභික්කන්තං පටික්කන්තං ආලොකිතං විලොකිතං සමිඤ්ජිතං [සම්මිඤ්ජිතං (සී. ස්‍යා.)] පසාරිතං සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණං. සො ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්ති යථාභූතං නප්පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛසමුදයො’’ති යථාභූතං නප්පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධො’’ති යථාභූතං නප්පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’ති යථාභූතං නප්පජානාති. එවං පුග්ගලො ආමො හොති පක්කවණ්ණී. සෙය්‍යථාපි තං අම්බං ආමං පක්කවණ්ණි, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො පක්කො හොති ආමවණ්ණී? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස න පාසාදිකං හොති අභික්කන්තං පටික්කන්තං ආලොකිතං විලොකිතං සමිඤ්ජිතං පසාරිතං සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණං. සො ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්ති

යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛසමුදයො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති. එවං පුග්ගලො පක්කො හොති ආමවණ්ණී. සෙය්‍යථාපි තං අම්බං පක්කං ආමවණ්ණි, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො ආමො හොති ආමවණ්ණී? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස න පාසාදිකං හොති අභික්කන්තං පටික්කන්තං ආලොකිතං විලොකිතං සමිඤ්ජිතං පසාරිතං සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණං. සො ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං නප්පජානාති...පෙ.... ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං නප්පජානාති. එවං පුග්ගලො ආමො හොති ආමවණ්ණී. සෙය්‍යථාපි තං අම්බං ආමං ආමවණ්ණි, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො පක්කො හොති පක්කවණ්ණී? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස පාසාදිකං හොති අභික්කන්තං පටික්කන්තං ආලොකිතං විලොකිතං සමිඤ්ජිතං පසාරිතං සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණං. සො ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං පජානාති ...පෙ.... ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති. එවං පුග්ගලො පක්කො හොති පක්කවණ්ණී. සෙය්‍යථාපි තං අම්බං පක්කං පක්කවණ්ණි, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

ඉමෙ චත්තාරො අම්බූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං.

160. තත්ථ කතමෙ චත්තාරො කුම්භූපමා පුග්ගලා? චත්තාරො කුම්භා – තුච්ඡො පිහිතො, පූරො විවටො, තුච්ඡො විවටො, පූරො පිහිතො. එවමෙවං චත්තාරොමෙ කුම්භූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං. කතමෙ චත්තාරො? තුච්ඡො පිහිතො, පූරො විවටො, තුච්ඡො විවටො, පූරො පිහිතො.

කථඤ්ච පුග්ගලො තුච්ඡො හොති පිහිතො? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස පාසාදිකං හොති අභික්කන්තං පටික්කන්තං ආලොකිතං විලොකිතං සමිඤ්ජිතං පසාරිතං සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණං. සො ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං නප්පජානාති...පෙ.... ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං නප්පජානාති. එවං පුග්ගලො තුච්ඡො හොති පිහිතො. සෙය්‍යථාපි සො කුම්භො තුච්ඡො පිහිතො, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො පූරො හොති විවටො? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස න පාසාදිකං හොති අභික්කන්තං පටික්කන්තං ආලොකිතං විලොකිතං සමිඤ්ජිතං පසාරිතං සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණං. සො ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං පජානාති...පෙ.... ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති.

එවං පුග්ගලො පූරො හොති විවටො. සෙය්‍යථාපි සො කුම්භො පූරො විවටො, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො තුච්ඡො හොති විවටො? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස න පාසාදිකං හොති අභික්කන්තං පටික්කන්තං ආලොකිතං විලොකිතං සමිඤ්ජිතං පසාරිතං සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණං. සො ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං නප්පජානාති...පෙ.... ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං නප්පජානාති. එවං පුග්ගලො තුච්ඡො හොති විවටො. සෙය්‍යථාපි සො කුම්භො තුච්ඡො විවටො, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො පූරො හොති පිහිතො? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස පාසාදිකං හොති අභික්කන්තං පටික්කන්තං ආලොකිතං විලොකිතං සමිඤ්ජිතං පසාරිතං සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණං. සො ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං පජානාති...පෙ.... ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති. එවං පුග්ගලො පූරො හොති පිහිතො. සෙය්‍යථාපි සො කුම්භො පූරො පිහිතො, තථූපමො අයං පුග්ගලො. ඉමෙ චත්තාරො කුම්භූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං.

161. තත්ථ කතමෙ චත්තාරො උදකරහදූපමා පුග්ගලා? චත්තාරො උදකරහදා – උත්තානො ගම්භීරොභාසො, ගම්භීරො උත්තානොභාසො, උත්තානො උත්තානොභාසො, ගම්භීරො ගම්භීරොභාසො. එවමෙවං චත්තාරොමෙ උදකරහදූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං. කතමෙ චත්තාරො? උත්තානො ගම්භීරොභාසො, ගම්භීරො උත්තානොභාසො, උත්තානො උත්තානොභාසො, ගම්භීරො ගම්භීරොභාසො.

කථඤ්ච පුග්ගලො උත්තානො හොති ගම්භීරොභාසො? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස පාසාදිකං හොති අභික්කන්තං පටික්කන්තං ආලොකිතං විලොකිතං සමිඤ්ජිතං පසාරිතං සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණං. සො ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං නප්පජානාති...පෙ.... ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං නප්පජානාති. එවං පුග්ගලො උත්තානො හොති ගම්භීරොභාසො. සෙය්‍යථාපි සො උදකරහදො උත්තානො ගම්භීරොභාසො, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො ගම්භීරො හොති උත්තානොභාසො? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස න පාසාදිකං හොති අභික්කන්තං පටික්කන්තං ආලොකිතං විලොකිතං සමිඤ්ජිතං පසාරිතං සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණං. සො ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං පජානාති...පෙ.... ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති. එවං පුග්ගලො ගම්භීරො හොති උත්තානොභාසො.

සෙයාථාපි සො උදකරහදො ගම්භීරො උත්තානොභාසො, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො උත්තානො හොති උත්තානොභාසො? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස න පාසාදිකං හොති අභික්කන්තං පටික්කන්තං ආලොකිතං විලොකිතං සමිඤ්ජිතං පසාරිතං සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණං. සො ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්ති යථාභූතං නප්පජානාති…පෙ…. ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’ති යථාභූතං නප්පජානාති. එවං පුග්ගලො උත්තානො හොති උත්තානොභාසො. සෙයාථාපි සො උදකරහදො උත්තානො උත්තානොභාසො, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො ගම්භීරො හොති ගම්භීරොභාසො? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස පාසාදිකං හොති අභික්කන්තං පටික්කන්තං ආලොකිතං විලොකිතං සමිඤ්ජිතං පසාරිතං සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණං. සො ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්ති යථාභූතං පජානාති…පෙ…. ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’ති යථාභූතං පජානාති. එවං පුග්ගලො ගම්භීරො හොති ගම්භීරොභාසො. සෙයාථාපි සො උදකරහදො ගම්භීරො ගම්භීරොභාසො, තථූපමො අයං පුග්ගලො. ඉමෙ චත්තාරො උදකරහදූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං.

162. තත්ථ කතමෙ චත්තාරො බලීබද්දූපමා පුග්ගලා? චත්තාරො බලීබද්දා [බලිබද්ධා (සයා.)] – සකගවචණ්ඩො [සගවචණ්ඩො (ක. සී.) අ. නි. 4.108] නො පරගවචණ්ඩො, පරගවචණ්ඩො නො සකගවචණ්ඩො, සකගවචණ්ඩො ච පරගවචණ්ඩො ච, නෙව සකගවචණ්ඩො නො පරගවචණ්ඩො. එවමෙවං චත්තාරොමෙ බලීබද්දූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං. කතමෙ චත්තාරො? සකගවචණ්ඩො නො පරගවචණ්ඩො, පරගවචණ්ඩො නො සකගවචණ්ඩො, සකගවචණ්ඩො ච පරගවචණ්ඩො ච, නෙව සකගවචණ්ඩො නො පරගවචණ්ඩො.

කථඤ්ච පුග්ගලො සකගවචණ්ඩො හොති නො පරගවචණ්ඩො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සකපරිසං උබ්බෙජිතා හොති, නො පරපරිසං. එවං පුග්ගලො සකගවචණ්ඩො හොති නො පරගවචණ්ඩො. සෙයාථාපි සො බලීබද්දො සකගවචණ්ඩො නො පරගවචණ්ඩො, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො පරගවචණ්ඩො හොති නො සකගවචණ්ඩො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පරපරිසං උබ්බෙජිතා හොති, නො සකපරිසං. එවං පුග්ගලො පරගවචණ්ඩො හොති නො සකගවචණ්ඩො. සෙයාථාපි සො බලීබද්දො පරගවචණ්ඩො නො සකගවචණ්ඩො, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො සකගවචණ්ඩො ච හොති පරගවචණ්ඩො ච? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සකපරිසඤ්ච උබ්බෙජිතා හොති, පරපරිසඤ්ච. එවං පුග්ගලො සකගවචණ්ඩො ච හොති පරගවචණ්ඩො ච. සෙය්‍යථාපි සො බලීබද්දො සකගවචණ්ඩො ච පරගවචණ්ඩො ච, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො නෙව සකගවචණ්ඩො හොති නො පරගවචණ්ඩො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො නෙව සකපරිසං උබ්බෙජිතා හොති නො පරපරිසං. එවං පුග්ගලො නෙව සකගවචණ්ඩො හොති නො පරගවචණ්ඩො. සෙය්‍යථාපි සො බලීබද්දො නෙව සකගවචණ්ඩො නො පරගවචණ්ඩො, තථූපමො අයං පුග්ගලො. ඉමෙ චත්තාරො බලීබද්දූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං.

163. තත්ථ කතමෙ චත්තාරො ආසීවිසූපමා පුග්ගලා? චත්තාරො ආසීවිසා [ආසිවිසා (ස්‍යා.)] – ආගතවිසො නො ඝොරවිසො, ඝොරවිසො නො ආගතවිසො, ආගතවිසො ච ඝොරවිසො ච, නෙව ආගතවිසො නො ඝොරවිසො. එවමෙවං චත්තාරොමෙ ආසීවිසූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං. කතමෙ චත්තාරො? ආගතවිසො නො ඝොරවිසො, ඝොරවිසො නො ආගතවිසො, ආගතවිසො ච ඝොරවිසො ච, නෙව ආගතවිසො නො ඝොරවිසො.

කථඤ්ච පුග්ගලො ආගතවිසො හොති නො ඝොරවිසො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අභිණ්හං කුජ්ඣති. සො ච ඛ්වස්ස කොධො න චිරං දීඝරත්තං අනුසෙති. එවං පුග්ගලො ආගතවිසො හොති, නො ඝොරවිසො. සෙය්‍යථාපි සො ආසීවිසො ආගතවිසො නො ඝොරවිසො, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො ඝොරවිසො හොති නො ආගතවිසො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො නහෙව ඛො [නෙව ඛො (සී.) අ. නි. 4.110] අභිණ්හං කුජ්ඣති. සො ච ඛ්වස්ස කොධො චිරං දීඝරත්තං අනුසෙති. එවං පුග්ගලො ඝොරවිසො හොති, නො ආගතවිසො. සෙය්‍යථාපි සො ආසීවිසො ඝොරවිසො නො ආගතවිසො, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො ආගතවිසො ච හොති ඝොරවිසො ච? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අභිණ්හං කුජ්ඣති. සො ච ඛ්වස්ස කොධො චිරං දීඝරත්තං අනුසෙති. එවං පුග්ගලො ආගතවිසො ච හොති ඝොරවිසො ච. සෙය්‍යථාපි සො ආසීවිසො ආගතවිසො ච ඝොරවිසො ච, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො නෙව ආගතවිසො හොති නො ඝොරවිසො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො නහෙව ඛො අභිණ්හං කුජ්ඣති. සො ච ඛ්වස්ස

කොධො න චිරං දීඝරත්තං අනුසෙති. එවං පුග්ගලො නෙව ආගතවිසො හොති නො ඝොරවිසො. සෙය්‍යථාපි සො ආසීවිසො නෙව ආගතවිසො නො ඝොරවිසො, තථූපමො අයං පුග්ගලො. ඉමෙ චත්තාරො ආසීවිසූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං.

164. කථඤ්ච පුග්ගලො අනනුවිච්ච අපරියොගාහෙත්වා අවණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසිතා හොති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො දුප්පටිපන්නානං මිච්ඡාපටිපන්නානං තිත්ථියානං තිත්ථියසාවකානං වණ්ණං භාසති – ''සුප්පටිපන්නා'' ඉතිපි, ''සම්මාපටිපන්නා'' ඉතිපීති. එවං පුග්ගලො අනනුවිච්ච අපරියොගාහෙත්වා අවණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසිතා හොති.

කථඤ්ච පුග්ගලො අනනුවිච්ච අපරියොගාහෙත්වා වණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසිතා හොති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සුප්පටිපන්නානං සම්මාපටිපන්නානං බුද්ධානං බුද්ධසාවකානං අවණ්ණං භාසති – ''දුප්පටිපන්නා'' ඉතිපි, ''මිච්ඡාපටිපන්නා'' ඉතිපීති. එවං පුග්ගලො අනනුවිච්ච අපරියොගාහෙත්වා වණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසිතා හොති.

කථඤ්ච පුග්ගලො අනනුවිච්ච අපරියොගාහෙත්වා අප්පසාදනීයෙ ඨානෙ පසාදං උපදංසිතා හොති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො දුප්පටිපදාය මිච්ඡාපටිපදාය පසාදං ජනෙති – ''සුප්පටිපදා'' ඉතිපි, ''සම්මාපටිපදා'' ඉතිපීති. එවං පුග්ගලො අනනුවිච්ච අපරියොගාහෙත්වා අප්පසාදනීයෙ ඨානෙ පසාදං උපදංසිතා හොති.

කථඤ්ච පුග්ගලො අනනුවිච්ච අපරියොගාහෙත්වා පසාදනීයෙ ඨානෙ අප්පසාදං උපදංසිතා හොති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සුප්පටිපදාය සම්මාපටිපදාය අප්පසාදං ජනෙති – ''දුප්පටිපදා'' ඉතිපි, ''මිච්ඡාපටිපදා'' ඉතිපීති. එවං පුග්ගලො අනනුවිච්ච අපරියොගාහෙත්වා පසාදනීයෙ ඨානෙ අප්පසාදං උපදංසිතා හොති.

165. කථඤ්ච පුග්ගලො අනුවිච්ච පරියොගාහෙත්වා අවණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසිතා හොති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො දුප්පටිපන්නානං මිච්ඡාපටිපන්නානං තිත්ථියානං තිත්ථියසාවකානං අවණ්ණං භාසති – ''දුප්පටිපන්නා'' ඉතිපි, ''මිච්ඡාපටිපන්නා'' ඉතිපීති. එවං පුග්ගලො අනුවිච්ච පරියොගාහෙත්වා අවණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසිතා හොති.

කථඤ්ච පුග්ගලො අනුවිච්ච පරියොගාහෙත්වා වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසිතා හොති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සුප්පටිපන්නානං සම්මාපටිපන්නානං බුද්ධානං බුද්ධසාවකානං වණ්ණං භාසති – ''සුප්පටිපන්නා'' ඉතිපි,

''සම්මාපටිපන්නා'' ඉතිපීති. එවං පුග්ගලො අනුවිච්ච පරියොගාහෙත්වා වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසිතා හොති.

කථඤ්ච පුග්ගලො අනුවිච්ච පරියොගාහෙත්වා අප්පසාදනීයෙ ඨානෙ අප්පසාදං උපදංසිතා හොති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො දුප්පටිපදාය මිච්ඡාපටිපදාය අප්පසාදං ජනෙති – ''දුප්පටිපදා'' ඉතිපි, ''මිච්ඡාපටිපදා'' ඉතිපීති. එවං පුග්ගලො අනුවිච්ච පරියොගාහෙත්වා අප්පසාදනීයෙ ඨානෙ අප්පසාදං උපදංසිතා හොති.

කථඤ්ච පුග්ගලො අනුවිච්ච පරියොගාහෙත්වා පසාදනීයෙ ඨානෙ පසාදං උපදංසිතා හොති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සුප්පටිපදාය සම්මාපටිපදාය පසාදං ජනෙති – ''සුප්පටිපදා'' ඉතිපි, ''සම්මාපටිපදා'' ඉතිපීති. එවං පුග්ගලො අනුවිච්ච පරියොගාහෙත්වා පසාදනීයෙ ඨානෙ පසාදං උපදංසිතා හොති.

166. කථඤ්ච පුග්ගලො අවණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන, නො ච ඛො වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො වණ්ණොපි සංවිජ්ජති අවණ්ණොපි සංවිජ්ජති. යො තත්ථ අවණ්ණො තං භණති භූතං තච්ඡං කාලෙන, යො තත්ථ වණ්ණො තං න භණති භූතං තච්ඡං කාලෙන. එවං පුග්ගලො අවණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන, නො ච ඛො වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන.

කථඤ්ච පුග්ගලො වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන, නො ච ඛො අවණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො වණ්ණොපි සංවිජ්ජති අවණ්ණොපි සංවිජ්ජති. යො තත්ථ වණ්ණො තං භණති භූතං තච්ඡං කාලෙන, යො තත්ථ අවණ්ණො තං න භණති භූතං තච්ඡං කාලෙන. එවං පුග්ගලො වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන, නො ච ඛො අවණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන.

කථඤ්ච පුග්ගලො අවණ්ණාරහස්ස ච අවණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන, වණ්ණාරහස්ස ච වණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො වණ්ණොපි සංවිජ්ජති අවණ්ණොපි සංවිජ්ජති. යො තත්ථ අවණ්ණො තං භණති භූතං තච්ඡං කාලෙන, යොපි තත්ථ වණ්ණො තම්පි භණති භූතං තච්ඡං කාලෙන. තත්‍ර කාලඤ්ඤූ හොති තස්ස පඤ්හස්ස වෙය්‍යාකරණාය. එවං පුග්ගලො අවණ්ණාරහස්ස ච අවණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන, වණ්ණාරහස්ස ච වණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන.

කථඤ්ච පුග්ගලො නෙව අවණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන, නොපි වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො වණ්ණොපි සංවිජ්ජති අවණ්ණොපි සංවිජ්ජති. යො තත්ථ අවණ්ණො තං න භණති භූතං තච්ඡං කාලෙන, යොපි තත්ථ වණ්ණො තම්පි න භණති භූතං තච්ඡං කාලෙන. උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො. එවං පුග්ගලො නෙව අවණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන, නොපි වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසිතා හොති භූතං තච්ඡං කාලෙන.

167. කතමො ච පුග්ගලො උට්ඨානඵලූපජීවී නො පුඤ්ඤඵලූපජීවී? යස්ස පුග්ගලස්ස උට්ඨහතො ඝටතො වායමතො ආජීවො අභිනිබ්බත්තති, නො පුඤ්ඤතො – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘උට්ඨානඵලූපජීවී, නො පුඤ්ඤඵලූපජීවී’’.

කතමො ච පුග්ගලො පුඤ්ඤඵලූපජීවී නො උට්ඨානඵලූපජීවී? පරනිම්මිතවසවත්තී දෙවෙ [පරනිම්මිතවසවත්තිදෙවෙ (සී. ස්‍යා.)] උපාදාය තදුපරි දෙවා පුඤ්ඤඵලූපජීවිනො න උට්ඨානඵලූපජීවිනො.

කතමො ච පුග්ගලො උට්ඨානඵලූපජීවී ච පුඤ්ඤඵලූපජීවී ච? යස්ස පුග්ගලස්ස උට්ඨහතො ඝටතො වායමතො ආජීවො අභිනිබ්බත්තති පුඤ්ඤතො ච – අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘උට්ඨානඵලූපජීවී ච පුඤ්ඤඵලූපජීවී ච’’.

කතමො ච පුග්ගලො නෙව උට්ඨානඵලූපජීවී නො පුඤ්ඤඵලූපජීවී? නෙරයිකා නෙව උට්ඨානඵලූපජීවිනො නො පුඤ්ඤඵලූපජීවිනො.

168. කථඤ්ච පුග්ගලො තමො හොති තමපරායනො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො නීචෙ කුලෙ පච්චාජාතො හොති – චණ්ඩාලකුලෙ වා නෙසාදකුලෙ වා වෙනකුලෙ [වෙණකුලෙ (සී. ස්‍යා.)] වා රථකාරකුලෙ වා පුක්කුසකුලෙ වා දලිද්දෙ [දළිද්දෙ (සී.) පස්ස අඞ්ගුත්තරනිකායෙ] අප්පන්නපානභොජනෙ කසිරවුත්තිකෙ, යත්ථ කසිරෙන ඝාසච්ඡාදො ලබ්භති. සො ච හොති දුබ්බණ්ණො දුද්දසිකො ඔකොටිමකො බව්හාබාධො කාණො වා කුණී වා ඛඤ්ජො වා පක්ඛහතො වා, න ලාභී අන්නස්ස පානස්ස වත්ථස්ස යානස්ස මාලාගන්ධවිලෙපනස්ස සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යස්ස. සො කායෙන දුච්චරිතං චරති, වාචාය දුච්චරිතං චරති, මනසා දුච්චරිතං චරති. සො කායෙන දුච්චරිතං චරිත්වා වාචාය දුච්චරිතං චරිත්වා මනසා දුච්චරිතං චරිත්වා කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජති. එවං පුග්ගලො තමො හොති තමපරායනො.

කථඤ්ච පුග්ගලො තමො හොති ජොතිපරායනො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො නීචෙ කුලෙ පච්චාජාතො හොති – චණ්ඩාලකුලෙ වා නෙසාදකුලෙ වා වෙනකුලෙ වා රථකාරකුලෙ වා පුක්කුසකුලෙ වා දලිද්දෙ අප්පන්නපානභොජනෙ කසිරවුත්තිකෙ, යත්ථ කසිරෙන ඝාසච්ඡාදො ලබ්භති. සො ච හොති දුබ්බණ්ණො දුද්දසිකො ඔකොටිමකො බව්හාබාධො කාණො වා කුණී වා ඛඤ්ජො වා පක්ඛහතො වා, න ලාභී අන්නස්ස පානස්ස වත්ථස්ස යානස්ස මාලාගන්ධවිලෙපනස්ස සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යස්ස. සො කායෙන සුචරිතං චරති, වාචාය සුචරිතං චරති, මනසා සුචරිතං චරති. සො කායෙන සුචරිතං චරිත්වා වාචාය සුචරිතං චරිත්වා මනසා සුචරිතං චරිත්වා කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජති. එවං පුග්ගලො තමො හොති ජොතිපරායනො.

කථඤ්ච පුග්ගලො ජොති හොති තමපරායනො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො උච්චෙ කුලෙ පච්චාජාතො හොති – ඛත්තියමහාසාලකුලෙ වා බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ වා ගහපතිමහාසාලකුලෙ වා අඩ්ඪෙ මහද්ධනෙ මහාභොගෙ පහූතජාතරූපරජතෙ පහූතවිත්තූපකරණෙ පහූතධනධඤ්ඤෙ. සො ච හොති අභිරූපො දස්සනීයො පාසාදිකො පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතො, ලාභී අන්නස්ස පානස්ස වත්ථස්ස යානස්ස මාලාගන්ධවිලෙපනස්ස සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යස්ස. සො කායෙන දුච්චරිතං චරති, වාචාය දුච්චරිතං චරති, මනසා දුච්චරිතං චරති. සො කායෙන දුච්චරිතං චරිත්වා වාචාය දුච්චරිතං චරිත්වා මනසා දුච්චරිතං චරිත්වා කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජති. එවං පුග්ගලො ජොති හොති තමපරායනො.

කථඤ්ච පුග්ගලො ජොති හොති ජොතිපරායනො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො උච්චෙ කුලෙ පච්චාජාතො හොති – ඛත්තියමහාසාලකුලෙ වා බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ වා ගහපතිමහාසාලකුලෙ වා අඩ්ඪෙ මහද්ධනෙ මහාභොගෙ පහූතජාතරූපරජතෙ පහූතවිත්තූපකරණෙ පහූතධනධඤ්ඤෙ. සො ච හොති අභිරූපො දස්සනීයො පාසාදිකො පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතො, ලාභී අන්නස්ස පානස්ස වත්ථස්ස යානස්ස මාලාගන්ධවිලෙපනස්ස සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යස්ස. සො කායෙන සුචරිතං චරති, වාචාය සුචරිතං චරති, මනසා සුචරිතං චරති. සො කායෙන සුචරිතං චරිත්වා වාචාය සුචරිතං චරිත්වා මනසා සුචරිතං චරිත්වා කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජති. එවං පුග්ගලො ජොති හොති ජොතිපරායනො.

169. කථඤ්ච පුග්ගලො ඔණතොණතො හොති…පෙ…. එවං පුග්ගලො ඔණතොණතො හොති.

කථඤ්ච පුග්ගලො ඔණතුණ්ණතො හොති…පෙ…. එවං පුග්ගලො ඔණතුණ්ණතො හොති.

කථඤ්ච පුග්ගලො උණ්ණතොණතො හොති…පෙ…. එවං පුග්ගලො උණ්ණතොණතො හොති.

කථඤ්ච පුග්ගලො උණ්ණතුණ්ණතො හොති…පෙ…. එවං පුග්ගලො උණ්ණතුණ්ණතො හොති.

170. තත්ථ කතමෙ චත්තාරො රුක්ඛූපමා පුග්ගලා? චත්තාරො රුක්ඛා – ඵෙග්ගු සාරපරිවාරො, සාරො ඵෙග්ගුපරිවාරො, ඵෙග්ගු ඵෙග්ගුපරිවාරො, සාරො සාරපරිවාරො. එවමෙවං චත්තාරොමෙ රුක්ඛූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං. කතමෙ චත්තාරො? ඵෙග්ගු සාරපරිවාරො, සාරො ඵෙග්ගුපරිවාරො, ඵෙග්ගු ඵෙග්ගුපරිවාරො, සාරො සාරපරිවාරො.

කථඤ්ච පුග්ගලො ඵෙග්ගු හොති සාරපරිවාරො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො දුස්සීලො හොති පාපධම්මො, පරිසා ච ඛ්වස්ස හොති සීලවතී කල්‍යාණධම්මා. එවං පුග්ගලො ඵෙග්ගු හොති සාරපරිවාරො. සෙය්‍යථාපි සො රුක්ඛො ඵෙග්ගු සාරපරිවාරො, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො සාරො හොති ඵෙග්ගුපරිවාරො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සීලවා හොති කල්‍යාණධම්මො, පරිසා ච ඛ්වස්ස හොති දුස්සීලා පාපධම්මා. එවං පුග්ගලො සාරො හොති ඵෙග්ගුපරිවාරො. සෙය්‍යථාපි සො රුක්ඛො සාරො ඵෙග්ගුපරිවාරො, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො ඵෙග්ගු හොති ඵෙග්ගුපරිවාරො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො දුස්සීලො හොති පාපධම්මො, පරිසාපිස්ස හොති දුස්සීලා පාපධම්මා. එවං පුග්ගලො ඵෙග්ගු හොති ඵෙග්ගුපරිවාරො. සෙය්‍යථාපි සො රුක්ඛො ඵෙග්ගු ඵෙග්ගුපරිවාරො, තථූපමො අයං පුග්ගලො.

කථඤ්ච පුග්ගලො සාරො හොති සාරපරිවාරො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සීලවා හොති කල්‍යාණධම්මො, පරිසාපිස්ස හොති සීලවතී කල්‍යාණධම්මා. එවං පුග්ගලො සාරො හොති සාරපරිවාරො. සෙය්‍යථාපි සො රුක්ඛො සාරො සාරපරිවාරො, තථූපමො අයං පුග්ගලො. ඉමෙ චත්තාරො රුක්ඛූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං.

පටුන

171. කතමො ච පුග්ගලො රූපප්පමාණො රූපප්පසන්නො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ආරොහං වා පස්සිත්වා පරිණාහං වා පස්සිත්වා සණ්ඨානං වා පස්සිත්වා පාරිපූරිං වා පස්සිත්වා තත්ථ පමාණං ගහෙත්වා පසාදං ජනෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො රූපප්පමාණො රූපප්පසන්නො.

කතමො ච පුග්ගලො ඝොසප්පමාණො ඝොසප්පසන්නො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පරවණ්ණනාය පරථොමනාය පරපසංසනාය පරවණ්ණහාරිකාය [පරවණ්ණහාරියා (සී.)] තත්ථ පමාණං ගහෙත්වා පසාදං ජනෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ඝොසප්පමාණො ඝොසප්පසන්නො.

172. කතමො ච පුග්ගලො ලූඛප්පමාණො ලූඛප්පසන්නො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො චීවරලූඛං වා පස්සිත්වා පත්තලූඛං වා පස්සිත්වා සෙනාසනලූඛං වා පස්සිත්වා විවිධං වා දුක්කරකාරිකං පස්සිත්වා තත්ථ පමාණං ගහෙත්වා පසාදං ජනෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ලූඛප්පමාණො ලූඛප්පසන්නො.

කතමො ච පුග්ගලො ධම්මප්පමාණො ධම්මප්පසන්නො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සීලං වා පස්සිත්වා සමාධිං වා පස්සිත්වා පඤ්ඤං වා පස්සිත්වා තත්ථ පමාණං ගහෙත්වා පසාදං ජනෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ධම්මප්පමාණො ධම්මප්පසන්නො.

173. කථඤ්ච පුග්ගලො අත්තහිතාය පටිපන්නො හොති නො පරහිතාය? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අත්තනා සීලසම්පන්නො හොති, නො පරං සීලසම්පදාය සමාදපෙති; අත්තනා සමාධිසම්පන්නො හොති, නො පරං සමාධිසම්පදාය සමාදපෙති; අත්තනා පඤ්ඤාසම්පන්නො හොති, නො පරං පඤ්ඤාසම්පදාය සමාදපෙති; අත්තනා විමුත්තිසම්පන්නො හොති, නො පරං විමුත්තිසම්පදාය සමාදපෙති; අත්තනා විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නො හොති, නො පරං විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පදාය සමාදපෙති. එවං පුග්ගලො අත්තහිතාය පටිපන්නො හොති නො පරහිතාය.

කථඤ්ච පුග්ගලො පරහිතාය පටිපන්නො හොති නො අත්තහිතාය? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අත්තනා න සීලසම්පන්නො හොති, පරං සීලසම්පදාය සමාදපෙති; අත්තනා න සමාධිසම්පන්නො හොති, පරං සමාධිසම්පදාය සමාදපෙති; අත්තනා න පඤ්ඤාසම්පන්නො හොති, පරං පඤ්ඤාසම්පදාය සමාදපෙති; අත්තනා න විමුත්තිසම්පන්නො හොති, පරං විමුත්තිසම්පදාය සමාදපෙති; අත්තනා න විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නො හොති, පරං විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පදාය සමාදපෙති. එවං පුග්ගලො පරහිතාය පටිපන්නො හොති නො අත්තහිතාය.

කථඤ්ච පුග්ගලො අත්තහිතාය චෙව පටිපන්නො හොති පරහිතාය ච? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අත්තනා ච සීලසම්පන්නො හොති, පරඤ්ච සීලසම්පදාය සමාදපෙති; අත්තනා ච සමාධිසම්පන්නො හොති, පරඤ්ච සමාධිසම්පදාය සමාදපෙති; අත්තනා ච පඤ්ඤාසම්පන්නො හොති, පරඤ්ච පඤ්ඤාසම්පදාය සමාදපෙති; අත්තනා ච විමුත්තිසම්පන්නො හොති, පරඤ්ච විමුත්තිසම්පදාය සමාදපෙති; අත්තනා ච විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නො හොති, පරඤ්ච විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පදාය සමාදපෙති. එවං පුග්ගලො අත්තහිතාය චෙව පටිපන්නො හොති පරහිතාය ච.

කථඤ්ච පුග්ගලො නෙව අත්තහිතාය පටිපන්නො හොති නො පරහිතාය? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අත්තනා න සීලසම්පන්නො හොති, නො පරං සීලසම්පදාය සමාදපෙති; අත්තනා න සමාධිසම්පන්නො හොති, නො පරං සමාධිසම්පදාය සමාදපෙති; අත්තනා න පඤ්ඤාසම්පන්නො හොති, නො පරං පඤ්ඤාසම්පදාය සමාදපෙති; අත්තනා න විමුත්තිසම්පන්නො හොති, නො පරං විමුත්තිසම්පදාය සමාදපෙති; අත්තනා න විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නො හොති, නො පරං විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පදාය සමාදපෙති. එවං පුග්ගලො නෙව අත්තහිතාය පටිපන්නො හොති නො පරහිතාය.

174. කථඤ්ච පුග්ගලො අත්තන්තපො හොති අත්තපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අචෙලකො හොති මුත්තාචාරො හත්ථාපලෙඛනො [හත්ථාවලෙඛනො (සයා.)], නඑහිභද්දන්තිකො නතිට්ඨභද්දන්තිකො නාභිහටං න උද්දිස්සකතං න නිමන්තනං සාදියති, සො න කුම්භිමුඛා පටිග්ගණ්හාති න කළොපිමුඛා [කලොපිමුඛා (සී. සයා.) ම. නි. 2.7] පටිග්ගණ්හාති, න එළකමන්තරං න දණ්ඩමන්තරං න මුසලමන්තරං න ද්වින්නං භුඤ්ජමානානං න ගබ්භිනියා න පායමානාය න පුරිසන්තරගතාය, න සඞ්කිත්තීසු න යත්ථ සා උපට්ඨිතො හොති න යත්ථ මක්ඛිකා සණ්ඩසණ්ඩචාරිනී, න මච්ඡං න මංසං න සුරං න මෙරයං න ථුසොදකං පිවති. සො එකාගාරිකො වා හොති එකාලොපිකො, ද්වාගාරිකො වා හොති ද්වාලොපිකො...පෙ.... සත්තාගාරිකො වා හොති සත්තාලොපිකො; එකිස්සාපි දත්තියා යාපෙති, ද්වීහිපි දත්තීහි යාපෙති...පෙ.... සත්තහිපි දත්තීහි යාපෙති; එකාහිකම්පි ආහාරං ආහාරෙති, ද්වීහිකම්පි [ද්වාහිකම්පි (සී.)] ආහාරං ආහාරෙති...පෙ.... සත්තාහිකම්පි ආහාරං ආහාරෙති. ඉති එවරූපං අඩ්ඪමාසිකම්පි පරියායභත්තභොජනානුයොගමනුයුත්තො විහරති. සො සාකභක්ඛො වා හොති සාමාකභක්ඛො වා හොති නීවාරභක්ඛො වා හොති දද්දුලභක්ඛො වා හොති හටභක්ඛො වා හොති කණභක්ඛො වා හොති ආචාමභක්ඛො වා හොති පිඤ්ඤාකභක්ඛො වා හොති තිණභක්ඛො වා හොති ගොමයභක්ඛො වා හොති,

වනමූලඵලාහාරො යාපෙති පවත්තඵලභොජී. සො සාණානිපි ධාරෙති මසාණානිපි ධාරෙති ඡවදුස්සානිපි ධාරෙති පංසුකූලානිපි ධාරෙති තිරීටානිපි ධාරෙති අජිනම්පි ධාරෙති අජිනක්ඛිපම්පි ධාරෙති කුසචීරම්පි ධාරෙති වාකචීරම්පි ධාරෙති ඵලකචීරම්පි ධාරෙති කෙසකම්බලම්පි ධාරෙති වාළකම්බලම්පි ධාරෙති උලූකපක්ඛම්පි [උලූකපක්ඛම්පි (සී. ස්‍යා.)] ධාරෙති, කෙසමස්සුලොචකොපි හොති කෙසමස්සුලොචනානුයොගමනුයුත්තො, උබ්භට්ඨකොපි හොති ආසනපටික්ඛිත්තො, උක්කුටිකොපි හොති උක්කුටිකප්පධානමනුයුත්තො, කණ්ටකාපස්සයිකොපි හොති කණ්ටකාපස්සයෙ සෙය්‍යං කප්පෙති, සායතතියකම්පි [සායංතතියකම්පි (ස්‍යා. ක.) ම. නි. 2.7] උදකොරොහනානුයොගමනුයුත්තො විහරති. ඉති එවරූපං අනෙකවිහිතං කායස්ස ආතාපනපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො විහරති. එවං පුග්ගලො අත්තන්තපො හොති අත්තපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො.

175. කථඤ්ච පුග්ගලො පරන්තපො හොති පරපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ඔරබ්භිකො හොති සූකරිකො සාකුණිකො මාගවිකො ලුද්දො මච්ඡඝාතකො චොරො චොරඝාතකො ගොඝාතකො බන්ධනාගාරිකො, යෙ වා පනඤ්ඤෙපි කෙචි කුරූරකම්මන්තා. එවං පුග්ගලො පරන්තපො හොති පරපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො.

176. කථඤ්ච පුග්ගලො අත්තන්තපො ච හොති අත්තපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො, පරන්තපො ච පරපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො රාජා වා හොති ඛත්තියො මුද්ධාවසිත්තො [මුද්ධාභිසිත්තො (ස්‍යා. ක.)] බ්‍රාහ්මණො වා මහාසාලො. සො පුරත්ථිමෙන නගරස්ස නවං සන්ධාගාරං [සන්තාගාරං (ස්‍යා.), යඤ්ඤාගාරං (සී.)] කාරාපෙත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා ඛරාජිනං [ඛුරාජිනං (ස්‍යා. ක.)] නිවාසෙත්වා සප්පිතෙලෙන කායං අබ්භඤ්ජිත්වා මිගවිසාණෙන පිට්ඨිං කණ්ඩුවමානො [කණ්ඩූයමානො (සී.)] සන්ධාගාරං පවිසති සද්ධිං මහෙසියා බ්‍රාහ්මණෙන ච පුරොහිතෙන. සො තත්ථ අනන්තරහිතාය භූමියා හරිතුපලිත්තාය සෙය්‍යං කප්පෙති. එකිස්සා ගාවියා සරූපවච්ඡාය යං එකස්මිං ථනෙ ඛීරං හොති තෙන රාජා යාපෙති, යං දුතියස්මිං ථනෙ ඛීරං හොති තෙන මහෙසී යාපෙති, යං තතියස්මිං ථනෙ ඛීරං හොති තෙන බ්‍රාහ්මණො පුරොහිතො යාපෙති, යං චතුත්ථස්මිං ථනෙ ඛීරං හොති තෙන අග්ගිං ජුහති, අවසෙසෙන වච්ඡකො යාපෙති. සො එවමාහ – ‘‘එත්තකා උසභා හඤ්ඤන්තු යඤ්ඤත්ථාය, එත්තකා වච්ඡතරා හඤ්ඤන්තු යඤ්ඤත්ථාය, එත්තකා වච්ඡතරියො හඤ්ඤන්තු යඤ්ඤත්ථාය, එත්තකා අජා හඤ්ඤන්තු යඤ්ඤත්ථාය, එත්තකා උරබ්භා හඤ්ඤන්තු යඤ්ඤත්ථාය, (එත්තකා අස්සා හඤ්ඤන්තු යඤ්ඤත්ථාය)

[( ) නත්ථි සීහළපොත්ථකෙ. මජ්ඣිමනිකායෙ කන්දරකසුත්තෙපි එවමෙව] එත්තකා රුක්ඛා ඡිජ්ජන්තු යූපත්ථාය, එත්තකා දබ්භා ලූයන්තු බරිහිසත්ථායා''ති [පරිහිංසත්ථායාති (සී. ස්‍යා. ක.) ම. නි. 2.9]. යෙපිස්ස තෙ හොන්ති දාසාති වා පෙස්සාති වා කම්මකරාති වා, තෙපි දණ්ඩතජ්ජිතා භයතජ්ජිතා අස්සුමුඛා රුදමානා පරිකම්මානි කරොන්ති. එවං පුග්ගලො අත්තන්තපො ච හොති අත්තපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො, පරන්තපො ච පරපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො.

177. කථඤ්ච පුග්ගලො නෙව අත්තන්තපො ච හොති න අත්තපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො, න පරන්තපො න පරපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො? සො අනත්තන්තපො අපරන්තපො දිට්ඨෙව ධම්මෙ නිච්ඡාතො නිබ්බුතො සීතීභූතො සුඛප්පටිසංවෙදී බ්‍රහ්මභූතෙන අත්තනා විහරති.

ඉධ තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජති අරහං සම්මාසම්බුද්ධො විජ්ජාචරණසම්පන්නො සුගතො ලොකවිදූ අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථි සත්ථා දෙවමනුස්සානං බුද්ධො භගවා. සො ඉමං ලොකං සදෙවකං සමාරකං සබ්‍රහ්මකං සස්සමණබ්‍රාහ්මණිං පජං සදෙවමනුස්සං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙති. සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං, කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙති. තං ධම්මං සුණාති ගහපති වා ගහපතිපුත්තො වා අඤ්ඤතරස්මිං වා කුලෙ පච්චාජාතො. සො තං ධම්මං සුත්වා තථාගතෙ සද්ධං පටිලභති. සො තෙන සද්ධාපටිලාභෙන සමන්නාගතො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති – ''සම්බාධො ඝරාවාසො රජාපථො, අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා. නයිදං සුකරං අගාරං අජ්ඣාවසතා එකන්තපරිපුණ්ණං එකන්තපරිසුද්ධං සඞ්ඛලිඛිතං බ්‍රහ්මචරියං චරිතුං. යංනූනාහං කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජෙය්‍ය''න්ති! සො අපරෙන සමයෙන අප්පං වා භොගක්ඛන්ධං පහාය මහන්තං වා භොගක්ඛන්ධං පහාය අප්පං වා ඤාතිපරිවට්ටං පහාය මහන්තං වා ඤාතිපරිවට්ටං පහාය කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජති.

178. සො එවං පබ්බජිතො සමානො භික්ඛූනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො පාණාතිපාතං පහාය පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති නිහිතදණ්ඩො නිහිතසත්ථො ලජ්ජී දයාපන්නො සබ්බපාණභූතහිතානුකම්පී විහරති.

අදින්නාදානං පහාය අදින්නාදානා පටිවිරතො හොති දින්නාදායී දින්නපාටිකඞ්ඛී, අථෙනෙන සුචිභූතෙන අත්තනා විහරති.

අබ්‍රහ්මචරියං පහාය බ්‍රහ්මචාරී හොති ආරාචාරී [අනාචාරී (ක.)] පටිවිරතො මෙථුනා ගාමධම්මා.

මුසාවාදං පහාය මුසාවාදා පටිවිරතො හොති සච්චවාදී සච්චසන්ධො ථෙතො පච්චයිකො අවිසංවාදකො ලොකස්ස.

පිසුණං වාචං පහාය පිසුණාය වාචාය පටිවිරතො හොති, ඉතො සුත්වා න අමුත්‍ර අක්ඛාතා ඉමෙසං භෙදාය, අමුත්‍ර වා සුත්වා න ඉමෙසං අක්ඛාතා අමූසං භෙදාය. ඉති භින්නානං වා සන්ධාතා සහිතානං වා අනුප්පදාතා සමග්ගාරාමො සමග්ගරතො සමග්ගනන්දී සමග්ගකරණිං වාචං භාසිතා හොති.

ඵරුසං වාචං පහාය ඵරුසාය වාචාය පටිවිරතො හොති. යා සා වාචා නෙලා කණ්ණසුඛා පෙමනීයා හදයඞ්ගමා පොරී බහුජනකන්තා බහුජනමනාපා තථාරූපිං වාචං භාසිතා හොති.

සම්ඵප්පලාපං පහාය සම්ඵප්පලාපා පටිවිරතො හොති, කාලවාදී භූතවාදී අත්ථවාදී ධම්මවාදී විනයවාදී නිධානවතිං වාචං භාසිතා කාලෙන සාපදෙසං පරියන්තවතිං අත්ථසංහිතං.

179. සො බීජගාමභූතගාමසමාරම්භා පටිවිරතො හොති, එකභත්තිකො හොති රත්තූපරතො විරතො විකාලභොජනා, නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සනා පටිවිරතො හොති, මාලාගන්ධවිලෙපනධාරණමණ්ඩනවිභූසනට්ඨානා පටිවිරතො හොති, උච්චාසයනමහාසයනා පටිවිරතො හොති, ජාතරූපරජතපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති.

ආමකධඤ්ඤපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති, ආමකමංසපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති, ඉත්ථිකුමාරිකාපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති, දාසිදාසපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති, අජෙළකපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති, කුක්කුටසූකරපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති, හත්ථිගවාස්සවළවපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති, ඛෙත්තවත්ථුපටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති, දූතෙය්‍යපහිණගමනානුයොගා පටිවිරතො හොති, කයවික්කයා පටිවිරතො හොති, තුලාකූටකංසකූටමානකූටා පටිවිරතො හොති, උක්කොටනවඤ්චනනිකතිසාචියොගා [... සාවියොගා (ස්‍යා. ක.)] පටිවිරතො හොති, ඡෙදනවධබන්ධනවිපරාමොසආලොපසහසාකාරා පටිවිරතො හොති.

180. සො සන්තුට්ඨො හොති කායපරිහාරිකෙන චීවරෙන කුච්ඡිපරිහාරිකෙන පිණ්ඩපාතෙන. සො යෙන යෙනෙව පක්කමති සමාදායෙව පක්කමති, සෙය්‍යථාපි නාම පක්ඛී සකුණො යෙන යෙනෙව ඩෙති

සපත්තභාරොව ඩෙති. එවමෙවං භික්ඛු සන්තුට්ඨො හොති කායපරිහාරිකෙන චීවරෙන කුච්ඡිපරිහාරිකෙන පිණ්ඩපාතෙන. සො යෙන යෙනෙව පක්කමති සමාදායෙව පක්කමති. සො ඉමිනා අරියෙන සීලක්ඛන්ධෙන සමන්නාගතො අජ්ඣත්තං අනවජ්ජසුඛං පටිසංවෙදෙති.

181. සො චක්ඛුනා රූපං දිස්වා න නිමිත්තග්ගාහී හොති නානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී. යත්වාධිකරණමෙනං චක්ඛුන්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජති, රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජති; සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා…පෙ…. ජිව්හාය රසං සායිත්වා…පෙ…. කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා…පෙ…. මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය න නිමිත්තග්ගාහී හොති නානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී. යත්වාධිකරණමෙනං මනින්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජති, රක්ඛති මනින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජති. සො ඉමිනා අරියෙන ඉන්ද්‍රියසංවරෙන සමන්නාගතො අජ්ඣත්තං අබ්‍යාසෙකසුඛං පටිසංවෙදෙති.

182. සො අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ සම්පජානකාරී හොති, ආලොකිතෙ විලොකිතෙ සම්පජානකාරී හොති, සමිඤ්ජිතෙ පසාරිතෙ සම්පජානකාරී හොති, සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණෙ සම්පජානකාරී හොති, අසිතෙ පීතෙ ඛායිතෙ සායිතෙ සම්පජානකාරී හොති, උච්චාරපස්සාවකම්මෙ සම්පජානකාරී හොති, ගතෙ ඨිතෙ නිසින්නෙ සුත්තෙ ජාගරිතෙ භාසිතෙ තුණ්හීභාවෙ සම්පජානකාරී හොති.

සො ඉමිනා ච අරියෙන සීලක්ඛන්ධෙන සමන්නාගතො ඉමිනා ච අරියෙන ඉන්ද්‍රියසංවරෙන සමන්නාගතො ඉමිනා ච අරියෙන සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො ඉමාය ච අරියාය සන්තුට්ඨියා සමන්නාගතො [පස්ස ම. නි. 2 කන්දරකසුත්තෙ; අ. නි. 1 අත්තන්තපසුත්තෙ ච] විවිත්තං සෙනාසනං භජති අරඤ්ඤං රුක්ඛමූලං පබ්බතං කන්දරං ගිරිගුහං සුසානං වනපත්ථං අබ්භොකාසං පලාලපුඤ්ජං. සො පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො නිසීදති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා උජුං කායං පණිධාය පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා. සො අභිජ්ඣං ලොකෙ පහාය විගතාභිජ්ඣෙන චෙතසා විහරති, අභිජ්ඣාය චිත්තං පරිසොධෙති; බ්‍යාපාදපදොසං පහාය අබ්‍යාපන්නචිත්තො විහරති සබ්බපාණභූතහිතානුකම්පී, බ්‍යාපාදපදොසා චිත්තං පරිසොධෙති; ථීනමිද්ධං [ථිනමිද්ධං (සී. ස්‍යා.)] පහාය විගතථීනමිද්ධො විහරති ආලොකසඤ්ඤී සතො සම්පජානො, ථීනමිද්ධා චිත්තං පරිසොධෙති; උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහාය අනුද්ධතො විහරති අජ්ඣත්තං වූපසන්තචිත්තො, උද්ධච්චකුක්කුච්චා චිත්තං

පරිසොධෙති; විචිකිච්ඡං පහාය තිණ්ණවිචිකිච්ඡො විහරති අකථංකථී කුසලෙසු ධම්මෙසු, විචිකිච්ඡාය චිත්තං පරිසොධෙති.

183. සො ඉමෙ පඤ්ච නීවරණෙ පහාය චෙතසො උපක්කිලෙසෙ පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණෙ විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති; විතක්කවිචාරානං වූපසමා අජ්ඣත්තං සම්පසාදනං චෙතසො එකොදිභාවං අවිතක්කං අවිචාරං සමාධිජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති; පීතියා ච විරාගා උපෙක්ඛකො ච විහරති සතො ච සම්පජානො සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙති, යං තං අරියා ආචික්ඛන්ති – ‘‘උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරී’’ති තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති; සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා පුබ්බෙව සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමා අදුක්ඛමසුඛං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති.

සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ පරිසුද්ධෙ පරියොදාතෙ අනඞ්ගණෙ විගතූපක්කිලෙසෙ මුදුභූතෙ කම්මනියෙ ඨිතෙ ආනෙඤ්ජප්පත්තෙ පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණාය චිත්තං අභිනින්නාමෙති. සො අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති, සෙය්‍යථීදං – එකම්පි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියො තිස්සොපි ජාතියො චතස්සොපි ජාතියො පඤ්චපි ජාතියො දසපි ජාතියො වීසම්පි ජාතියො තිංසම්පි ජාතියො චත්තාලීසම්පි ජාතියො පඤ්ඤාසම්පි ජාතියො ජාතිසතම්පි ජාතිසහස්සම්පි ජාතිසතසහස්සම්පි අනෙකෙපි සංවට්ටකප්පෙ අනෙකෙපි විවට්ටකප්පෙ අනෙකෙපි සංවට්ටවිවට්ටකප්පෙ – ‘‘අමුත්‍රාසිං එවංනාමො එවංගොත්තො එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛපටිසංවෙදී එවමායුපරියන්තො, සො තතො චුතො අමුත්‍ර උදපාදිං; තත්‍රාපාසිං එවංනාමො එවංගොත්තො එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛපටිසංවෙදී එවමායුපරියන්තො, සො තතො චුතො ඉධූපපන්නො’’ති. ඉති සාකාරං සඋද්දෙසං අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති.

184. සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ පරිසුද්ධෙ පරියොදාතෙ අනඞ්ගණෙ විගතූපක්කිලෙසෙ මුදුභූතෙ කම්මනියෙ ඨිතෙ ආනෙඤ්ජප්පත්තෙ සත්තානං චුතූපපාතඤාණාය චිත්තං අභිනින්නාමෙති. සො දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ හීනෙ පණීතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ, සුගතෙ දුග්ගතෙ යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාති – ‘‘ඉමෙ වත භොන්තො සත්තා කායදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා, වචීදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා, මනොදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා, අරියානං උපවාදකා, මිච්ඡාදිට්ඨිකා මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානා. තෙ කායස්ස භෙදා පරං

මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා. ඉමෙ වා පන භොන්තො සත්තා කායසුචරිතෙන සමන්නාගතා වචීසුචරිතෙන සමන්නාගතා මනොසුචරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං අනුපවාදකා සම්මාදිට්ඨිකා සම්මාදිට්ඨිකම්මසමාදානා. තෙ කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපන්නා''ති. සො ඉති දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ හීනෙ පණීතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ, සුගතෙ දුග්ගතෙ යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාති.

185. සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ පරිසුද්ධෙ පරියොදාතෙ අනඞ්ගණෙ විගතූපක්කිලෙසෙ මුදුභූතෙ කම්මනියෙ ඨිතෙ ආනෙඤ්ජප්පත්තෙ ආසවානං ඛයඤාණාය චිත්තං අභිනින්නාමෙති. සො ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛසමුදයො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති, ''ඉමෙ ආසවා''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං ආසවසමුදයො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං ආසවනිරොධො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං ආසවනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති. තස්ස එවං ජානතො එවං පස්සතො කාමාසවාපි චිත්තං විමුච්චති, භවාසවාපි චිත්තං විමුච්චති, අවිජ්ජාසවාපි චිත්තං විමුච්චති. විමුත්තස්මිං විමුත්තමිති ඤාණං හොති. ''ඛීණා ජාති, වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං, කතං කරණීයං, නාපරං ඉත්ථත්තායා''ති පජානාති. එවං පුග්ගලො නෙව අත්තන්තපො ච හොති න අත්තපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො, න පරන්තපො න පරපරිතාපනානුයොගමනුයුත්තො. සො අනත්තන්තපො අපරන්තපො දිට්ඨෙව ධම්මෙ නිච්ඡාතො නිබ්බුතො සීතීභූතො සුඛප්පටිසංවෙදී බ්‍රහ්මභූතෙන අත්තනා විහරති.

186. කතමො ච පුග්ගලො සරාගො? යස්ස පුග්ගලස්ස රාගො අප්පහීනො, අයං වුච්චති පුග්ගලො ''සරාගො''.

කතමො ච පුග්ගලො සදොසො? යස්ස පුග්ගලස්ස දොසො අප්පහීනො, අයං වුච්චති පුග්ගලො ''සදොසො''.

කතමො ච පුග්ගලො සමොහො? යස්ස පුග්ගලස්ස මොහො අප්පහීනො, අයං වුච්චති පුග්ගලො ''සමොහො''.

කතමො ච පුග්ගලො සමානො? යස්ස පුග්ගලස්ස මානො අප්පහීනො, අයං වුච්චති පුග්ගලො ''සමානො''.

187. කථඤ්ච පුග්ගලො ලාභී හොති අජ්ඣත්තං චෙතොසමථස්ස, න ලාභී අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ලාභී හොති රූපසහගතානං වා අරූපසහගතානං වා සමාපත්තීනං, න ලාභී ලොකුත්තරමග්ගස්ස වා ඵලස්ස වා. එවං පුග්ගලො ලාභී හොති අජ්ඣත්තං චෙතොසමථස්ස, න ලාභී අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය.

කථඤ්ච පුග්ගලො ලාභී හොති අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය, න ලාභී අජ්ඣත්තං චෙතොසමථස්ස? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ලාභී හොති ලොකුත්තරමග්ගස්ස වා ඵලස්ස වා, න ලාභී රූපසහගතානං වා අරූපසහගතානං වා සමාපත්තීනං. එවං පුග්ගලො ලාභී හොති අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය, න ලාභී අජ්ඣත්තං චෙතොසමථස්ස.

කථඤ්ච පුග්ගලො ලාභී චෙව හොති අජ්ඣත්තං චෙතොසමථස්ස, ලාභී ච අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ලාභී හොති රූපසහගතානං වා අරූපසහගතානං වා සමාපත්තීනං, ලාභී ලොකුත්තරමග්ගස්ස වා ඵලස්ස වා. එවං පුග්ගලො ලාභී චෙව හොති අජ්ඣත්තං චෙතොසමථස්ස, ලාභී ච අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය.

කථඤ්ච පුග්ගලො නෙව ලාභී හොති අජ්ඣත්තං චෙතොසමථස්ස, න ලාභී අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො නෙව ලාභී හොති රූපසහගතානං වා අරූපසහගතානං වා සමාපත්තීනං, න ලාභී ලොකුත්තරමග්ගස්ස වා ඵලස්ස වා. එවං පුග්ගලො නෙව ලාභී හොති අජ්ඣත්තං චෙතොසමථස්ස, න ලාභී අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය.

188. කතමො ච පුග්ගලො අනුසොතගාමී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො කාමෙ ච පටිසෙවති පාපඤ්ච කම්මං කරොති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘අනුසොතගාමී’’.

කතමො ච පුග්ගලො පටිසොතගාමී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො කාමෙ ච න පටිසෙවති පාපඤ්ච කම්මං න කරොති. සො සහාපි දුක්ඛෙන සහාපි දොමනස්සෙන අස්සුමුඛෙනපි රුදමානො පරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං චරති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘පටිසොතගාමී’’.

කතමො ච පුග්ගලො ඨිතත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා ඔපපාතිකො හොති තත්ථ පරිනිබ්බායී අනාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකා. අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘ඨිතත්තො’’.

කතමො ච පුග්ගලො තිණ්ණො පාරඞ්ගතො ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති පුග්ගලො තිණ්ණො පාරඞ්ගතො ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො.

189. කථඤ්ච පුග්ගලො අප්පස්සුතො හොති සුතෙන අනුපපන්නො? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස අප්පකං සුතං හොති සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථං උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලං. සො තස්ස අප්පකස්ස සුතස්ස න අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නො [න ධම්මමඤ්ඤාය න ධම්මානුධම්මපටිපන්නො (ස්‍යා.), න ධම්මමඤ්ඤාය ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නො (ක.)] හොති. එවං පුග්ගලො අප්පස්සුතො හොති සුතෙන අනුපපන්නො.

කථඤ්ච පුග්ගලො අප්පස්සුතො හොති සුතෙන උපපන්නො? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස අප්පකං සුතං හොති සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථං උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලං. සො තස්ස අප්පකස්ස සුතස්ස අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නො හොති. එවං පුග්ගලො අප්පස්සුතො හොති සුතෙන උපපන්නො.

කථඤ්ච පුග්ගලො බහුස්සුතො හොති සුතෙන අනුපපන්නො? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස බහුකං සුතං හොති සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථං උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලං. සො තස්ස බහුකස්ස සුතස්ස න අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නො හොති. එවං පුග්ගලො බහුස්සුතො හොති සුතෙන අනුපපන්නො.

කථඤ්ච පුග්ගලො බහුස්සුතො හොති සුතෙන උපපන්නො? ඉධෙකච්චස්ස පුග්ගලස්ස බහුකං සුතං හොති සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථං උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලං. සො තස්ස බහුකස්ස සුතස්ස අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නො හොති. එවං පුග්ගලො බහුස්සුතො හොති සුතෙන උපපන්නො.

190. කතමො ච පුග්ගලො සමණමචලො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා සොතාපන්නො හොති අවිනිපාතධම්මො නියතො සම්බොධිපරායනො. අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘සමණමචලො’’.

කතමො ච පුග්ගලො සමණපදුමො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා රාගදොසමොහානං තනුත්තා සකදාගාමී හොති, සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘සමණපදුමො’’.

කතමො ච පුග්ගලො සමණපුණ්ඩරීකො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා ඔපපාතිකො හොති තත්ථ පරිනිබ්බායී අනාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකා. අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘සමණපුණ්ඩරීකො’’.

කතමො ච පුග්ගලො සමණෙසු සමණසුඛුමාලො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ‘‘සමණෙසු සමණසුඛුමාලො’’ති.

චතුක්කනිද්දෙසො.

5. පඤ්චකපුග්ගලපඤ්ඤත්ති

191. තත්‍ර ය්වායං පුග්ගලො ආරභති ච විප්පටිසාරී ච හොති, තඤ්ච චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යථාභූතං නප්පජානාති, යත්ථස්ස තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති, සො එවමස්ස වචනීයො – ‘‘ආයස්මතො ඛො ආරම්භජා [ආරබ්භජා (ක.) අ. නි. 5.142] ආසවා සංවිජ්ජන්ති, විප්පටිසාරජා ආසවා පවඩ්ඪන්ති. සාධු වතායස්මා ආරම්භජෙ ආසවෙ පහාය විප්පටිසාරජෙ ආසවෙ පටිවිනොදෙත්වා චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවෙතු. එවමායස්මා අමුනා පඤ්චමෙන පුග්ගලෙන සමසමො භවිස්සතී’’ති.

තත්‍ර ය්වායං පුග්ගලො ආරභති න විප්පටිසාරී හොති, තඤ්ච චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යථාභූතං නප්පජානාති, යත්ථස්ස තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති, සො එවමස්ස වචනීයො – ‘‘ආයස්මතො ඛො ආරම්භජා ආසවා සංවිජ්ජන්ති, විප්පටිසාරජා ආසවා නප්පවඩ්ඪන්ති. සාධු වතායස්මා ආරම්භජෙ ආසවෙ පහාය චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවෙතු. එවමායස්මා අමුනා පඤ්චමෙන පුග්ගලෙන සමසමො භවිස්සතී’’ති.

තත්‍ර ය්වායං පුග්ගලො න ආරභති විප්පටිසාරී හොති, තඤ්ච චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යථාභූතං නප්පජානාති, යත්ථස්ස තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති, සො එවමස්ස

වචනීයො – ‘‘ආයස්මතො ඛො ආරම්භජා ආසවා න සංවිජ්ජන්ති, විප්පටිසාරජා ආසවා පවඩ්ඪන්ති. සාධු වතායස්මා විප්පටිසාරජෙ ආසවෙ පටිවිනොදෙත්වා චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවෙතු. එවමායස්මා අමුනා පඤ්චමෙන පුග්ගලෙන සමසමො භවිස්සතී’’ති.

තත්‍ර ය්වායං පුග්ගලො න ආරභති න විප්පටිසාරී හොති, තඤ්ච චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යථාභූතං නප්පජානාති, යත්ථස්ස තෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති, සො එවමස්ස වචනීයො – ‘‘ආයස්මතො ඛො ආරම්භජා ආසවා න සංවිජ්ජන්ති, විප්පටිසාරජා ආසවා නප්පවඩ්ඪන්ති. සාධු වතායස්මා චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවෙතු. එවමායස්මා අමුනා පඤ්චමෙන පුග්ගලෙන සමසමො භවිස්සතී’’ති. ඉමෙ චත්තාරො පුග්ගලා අමුනා පඤ්චමෙන පුග්ගලෙන එවං ඔවදියමානා එවං අනුසාසියමානා අනුපුබ්බෙන ආසවානං ඛයං පාපුණන්ති.

192. කථඤ්ච පුග්ගලො දත්වා අවජානාති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො යස්ස පුග්ගලස්ස දෙති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං, තස්ස එවං හොති – ‘‘අහං දම්මි, අයං [අයං පන (ස්‍යා. ක.) අ. නි. 5.141] පටිග්ගණ්හාතී’’ති, තමෙනං දත්වා අවජානාති. එවං පුග්ගලො දත්වා අවජානාති.

කථඤ්ච පුග්ගලො සංවාසෙන අවජානාති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො යෙන පුග්ගලෙන සද්ධිං සංවසති ද්වෙ වා තීණි වා වස්සානි, තමෙනං සංවාසෙන අවජානාති. එවං පුග්ගලො සංවාසෙන අවජානාති.

කථඤ්ච පුග්ගලො ආධෙය්‍යමුඛො හොති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පරස්ස වණ්ණෙ වා අවණ්ණෙ වා භාසියමානෙ ඛිප්පඤ්ඤෙව අධිමුච්චිතා හොති. එවං පුග්ගලො ආධෙය්‍යමුඛො හොති.

කථඤ්ච පුග්ගලො ලොලො හොති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ඉත්තරසද්ධො හොති ඉත්තරභත්තී ඉත්තරපෙමො ඉත්තරප්පසාදො. එවං පුග්ගලො ලොලො හොති.

කථඤ්ච පුග්ගලො මන්දො මොමූහො හොති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො කුසලාකුසලෙ ධම්මෙ න ජානාති, සාවජ්ජානවජ්ජෙ ධම්මෙ න ජානාති, හීනප්පණීතෙ ධම්මෙ න ජානාති, කණ්හසුක්කසප්පටිභාගෙ ධම්මෙ න ජානාති. එවං පුග්ගලො මන්දො මොමූහො හොති.

193. තත්ථ කතමෙ පඤ්ච යොධාජීවූපමා පුග්ගලා? පඤ්ච යොධාජීවා – ඉධෙකච්චො යොධාජීවො රජග්ගඤ්ඤෙව දිස්වා සංසීදති විසීදති න සන්ථම්භති [සත්ථම්භති (සී.) අ. නි. 5.141] න සක්කොති සඞ්ගාමං ඔතරිතුං. එවරූපොපි ඉධෙකච්චො යොධාජීවො හොති. අයං පඨමො යොධාජීවො සන්තො සංවිජ්ජමානො ලොකස්මිං.

පුන චපරං ඉධෙකච්චො යොධාජීවො සහති රජග්ගං, අපි ච ඛො ධජග්ගඤ්ඤෙව දිස්වා සංසීදති විසීදති න සන්ථම්භති න සක්කොති සඞ්ගාමං ඔතරිතුං. එවරූපොපි ඉධෙකච්චො යොධාජීවො හොති. අයං දුතියො යොධාජීවො සන්තො සංවිජ්ජමානො ලොකස්මිං.

පුන චපරං ඉධෙකච්චො යොධාජීවො සහති රජග්ගං සහති ධජග්ගං, අපි ච ඛො උස්සාරණඤ්ඤෙව [උස්සාදනංයෙව (සී.), උස්සාදනඤ්ඤෙව (ස්‍යා. ක.) අ. නි. 5.141] සුත්වා සංසීදති විසීදති න සන්ථම්භති න සක්කොති සඞ්ගාමං ඔතරිතුං. එවරූපොපි ඉධෙකච්චො යොධාජීවො හොති. අයං තතියො යොධාජීවො සන්තො සංවිජ්ජමානො ලොකස්මිං.

පුන චපරං ඉධෙකච්චො යොධාජීවො සහති රජග්ගං සහති ධජග්ගං සහති උස්සාරණං, අපි ච ඛො සම්පහාරෙ හඤ්ඤති බ්‍යාපජ්ජති. එවරූපොපි ඉධෙකච්චො යොධාජීවො හොති. අයං චතුත්ථො යොධාජීවො සන්තො සංවිජ්ජමානො ලොකස්මිං.

පුන චපරං ඉධෙකච්චො යොධාජීවො සහති රජග්ගං සහති ධජග්ගං සහති උස්සාරණං සහති සම්පහාරං. සො තං සඞ්ගාමං අභිවිජිනිත්වා විජිතසඞ්ගාමො තමෙව සඞ්ගාමසීසං අජ්ඣාවසති. එවරූපොපි ඉධෙකච්චො යොධාජීවො හොති. අයං පඤ්චමො යොධාජීවො සන්තො සංවිජ්ජමානො ලොකස්මිං. ඉමෙ පඤ්ච යොධාජීවා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං.

194. එවමෙවං පඤ්චිමෙ යොධාජීවූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා භික්ඛූසු. කතමෙ පඤ්ච? ඉධෙකච්චො භික්ඛු රජග්ගඤ්ඤෙව දිස්වා සංසීදති විසීදති න සන්ථම්භති න සක්කොති බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුං [සන්තානෙතුං (සී. ස්‍යා.) අ. නි. 5.75], සික්ඛාදුබ්බල්‍යං ආවිකත්වා [ආවීකත්වා (සී.)] සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තති. කිමස්ස රජග්ගස්මිං? ඉධ භික්ඛු සුණාති – ‘‘අසුකස්මිං නාම ගාමෙ වා නිගමෙ වා ඉත්ථී වා කුමාරී වා අභිරූපා දස්සනීයා පාසාදිකා පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතා’’ති. සො තං සුත්වා සංසීදති විසීදති න සන්ථම්භති න සක්කොති බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුං, සික්ඛාදුබ්බල්‍යං ආවිකත්වා සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තති. ඉදමස්ස රජග්ගස්මිං.

සෙය්‍යථාපි සො යොධාජීවො රජග්ගඤ්ඤෙව දිස්වා සංසීදති විසීදති න සන්ථම්භති න සක්කොති සඞ්ගාමං ඔතරිතුං, තථූපමො අයං පුග්ගලො. එවරූපොපි ඉධෙකච්චො පුග්ගලො හොති. අයං පඨමො යොධාජීවූපමො පුග්ගලො සන්තො සංවිජ්ජමානො භික්ඛූසු.

195. පුන චපරං ඉධෙකච්චො භික්ඛු සහති රජග්ගං, අපි ච ඛො ධජග්ගඤ්ඤෙව දිස්වා සංසීදති විසීදති න සන්ථම්භති න සක්කොති බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුං, සික්ඛාදුබ්බල්‍යං ආවිකත්වා සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තති. කිමස්ස ධජග්ගස්මිං? ඉධ භික්ඛු න හෙව ඛො සුණාති – ‘‘අසුකස්මිං නාම ගාමෙ වා නිගමෙ වා ඉත්ථී වා කුමාරී වා අභිරූපා දස්සනීයා පාසාදිකා පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතා’’ති, අපි ච ඛො සාමං [සාමංයෙව (සී.)] පස්සති ඉත්ථිං වා කුමාරිං වා අභිරූපං දස්සනීයං පාසාදිකං පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතං. සො තං දිස්වා සංසීදති විසීදති න සන්ථම්භති න සක්කොති බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුං, සික්ඛාදුබ්බල්‍යං ආවිකත්වා සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තති. ඉදමස්ස ධජග්ගස්මිං.

සෙය්‍යථාපි සො යොධාජීවො සහති රජග්ගං, අපි ච ඛො ධජග්ගඤ්ඤෙව දිස්වා සංසීදති විසීදති න සන්ථම්භති න සක්කොති සඞ්ගාමං ඔතරිතුං, තථූපමො අයං පුග්ගලො. එවරූපොපි ඉධෙකච්චො පුග්ගලො හොති. අයං දුතියො යොධාජීවූපමො පුග්ගලො සන්තො සංවිජ්ජමානො භික්ඛූසු.

196. පුන චපරං ඉධෙකච්චො භික්ඛු සහති රජග්ගං සහති ධජග්ගං, අපි ච ඛො උස්සාරණඤ්ඤෙව සුත්වා සංසීදති විසීදති න සන්ථම්භති න සක්කොති බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුං, සික්ඛාදුබ්බල්‍යං ආවිකත්වා සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තති. කිමස්ස උස්සාරණාය? ඉධ භික්ඛුං අරඤ්ඤගතං වා රුක්ඛමූලගතං වා සුඤ්ඤාගාරගතං වා මාතුගාමො උපසඞ්කමිත්වා ඌහසති [උහසති (අට්ඨකථා) අ. නි. 5.75] උල්ලපති උජ්ජග්ඝති උප්පණ්ඩෙති. සො මාතුගාමෙන ඌහසියමානො උල්ලපියමානො උජ්ජග්ඝියමානො උප්පණ්ඩියමානො සංසීදති විසීදති න සන්ථම්භති න සක්කොති බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුං, සික්ඛාදුබ්බල්‍යං ආවිකත්වා සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තති. ඉදමස්ස උස්සාරණාය.

සෙය්‍යථාපි සො යොධාජීවො සහති රජග්ගං සහති ධජග්ගං, අපි ච ඛො උස්සාරණඤ්ඤෙව සුත්වා සංසීදති විසීදති න සන්ථම්භති න සක්කොති සඞ්ගාමං ඔතරිතුං, තථූපමො අයං පුග්ගලො. එවරූපොපි ඉධෙකච්චො පුග්ගලො හොති. අයං තතියො යොධාජීවූපමො පුග්ගලො සන්තො සංවිජ්ජමානො භික්ඛූසු.

197. පුන චපරං ඉධෙකච්චො භික්ඛු සහති රජග්ගං සහති ධජග්ගං සහති උස්සාරණං, අපි ච ඛො සම්පහාරෙ හඤ්ඤති බ්‍යාපජ්ජති. කිමස්ස සම්පහාරස්මිං? ඉධ භික්ඛුං අරඤ්ඤගතං වා රුක්ඛමූලගතං වා සුඤ්ඤාගාරගතං වා මාතුගාමො උපසඞ්කමිත්වා අභිනිසීදති අභිනිපජ්ජති අජ්ඣොත්ථරති. සො මාතුගාමෙන අභිනිසීදියමානො අභිනිපජ්ජියමානො අජ්ඣොත්ථරියමානො සික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය දුබ්බල්‍යං අනාවිකත්වා මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවති. ඉදමස්ස සම්පහාරස්මිං.

සෙය්‍යථාපි සො යොධාජීවො සහති රජග්ගං සහති ධජග්ගං සහති උස්සාරණං, අපි ච ඛො සම්පහාරෙ හඤ්ඤති බ්‍යාපජ්ජති, තථූපමො අයං පුග්ගලො. එවරූපොපි ඉධෙකච්චො පුග්ගලො හොති. අයං චතුත්ථො යොධාජීවූපමො පුග්ගලො සන්තො සංවිජ්ජමානො භික්ඛූසු.

198. පුන චපරං ඉධෙකච්චො භික්ඛු සහති රජග්ගං සහති ධජග්ගං සහති උස්සාරණං සහති සම්පහාරං. සො තං සඞ්ගාමං අභිවිජිනිත්වා විජිතසඞ්ගාමො තමෙව සඞ්ගාමසීසං අජ්ඣාවසති. කිමස්ස සඞ්ගාමවිජයස්මිං? ඉධ භික්ඛුං අරඤ්ඤගතං වා රුක්ඛමූලගතං වා සුඤ්ඤාගාරගතං වා මාතුගාමො උපසඞ්කමිත්වා අභිනිසීදති අභිනිපජ්ජති අජ්ඣොත්ථරති. සො මාතුගාමෙන අභිනිසීදියමානො අභිනිපජ්ජියමානො අජ්ඣොත්ථරියමානො විනිවෙඨෙත්වා විනිමොචෙත්වා යෙන කාමං පක්කමති.

සො විවිත්තං සෙනාසනං භජති අරඤ්ඤං රුක්ඛමූලං පබ්බතං කන්දරං ගිරිගුහං සුසානං වනපත්ථං අබ්භොකාසං පලාලපුඤ්ජං. සො අරඤ්ඤගතො වා රුක්ඛමූලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා නිසීදති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා උජුං කායං පණිධාය පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා. සො අභිජ්ඣං ලොකෙ පහාය විගතාභිජ්ඣෙන චෙතසා විහරති, අභිජ්ඣාය චිත්තං පරිසොධෙති; බ්‍යාපාදපදොසං පහාය අබ්‍යාපන්නචිත්තො විහරති, සබ්බපාණභූතහිතානුකම්පී බ්‍යාපාදපදොසා චිත්තං පරිසොධෙති; ථීනමිද්ධං පහාය විගතථීනමිද්ධො විහරති ආලොකසඤ්ඤී සතො සම්පජානො, ථීනමිද්ධා චිත්තං පරිසොධෙති; උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහාය අනුද්ධතො විහරති අජ්ඣත්තං වූපසන්තචිත්තො, උද්ධච්චකුක්කුච්චා චිත්තං පරිසොධෙති; විචිකිච්ඡං පහාය තිණ්ණවිචිකිච්ඡො විහරති අකථංකථී කුසලෙසු ධම්මෙසු, විචිකිච්ඡාය චිත්තං පරිසොධෙති.

සො ඉමෙ පඤ්ච නීවරණෙ පහාය චෙතසො උපක්කිලෙසෙ පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණෙ විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති; විතක්කවිචාරානං වූපසමා දුතියං ඣානං...පෙ.... තතියං ඣානං...පෙ.... චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති.

සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ පරිසුද්ධෙ පරියොදාතෙ අනඞ්ගණෙ විගතූපක්කිලෙසෙ මුදුභූතෙ කම්මනියෙ ඨිතෙ ආනෙඤ්ජප්පත්තෙ ආසවානං ඛයඤාණාය චිත්තං අභිනින්නාමෙති. සො ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛසමුදයො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති, ''ඉමෙ ආසවා''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං ආසවසමුදයො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං ආසවනිරොධො''ති යථාභූතං පජානාති, ''අයං ආසවනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති.

තස්ස එවං ජානතො එවං පස්සතො කාමාසවාපි චිත්තං විමුච්චති, භවාසවාපි චිත්තං විමුච්චති, අවිජ්ජාසවාපි චිත්තං විමුච්චති. විමුත්තස්මිං විමුත්තමිති ඤාණං හොති. ''ඛීණා ජාති, වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං, කතං කරණීයං, නාපරං ඉත්ථත්තායා''ති පජානාති. ඉදමස්ස සඞ්ගාමවිජයස්මිං. සෙය්‍යථාපි සො යොධාජීවො සහති රජග්ගං සහති ධජග්ගං සහති උස්සාරණං සහති සම්පහාරං, සො තං සඞ්ගාමං අභිවිජිනිත්වා විජිතසඞ්ගාමො තමෙව සඞ්ගාමසීසං අජ්ඣාවසති, තථූපමො අයං පුග්ගලො. එවරූපොපි ඉධෙකච්චො පුග්ගලො හොති. අයං පඤ්චමො යොධාජීවූපමො පුග්ගලො සන්තො සංවිජ්ජමානො භික්ඛූසු. ඉමෙ පඤ්ච යොධාජීවූපමා පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා භික්ඛූසු.

199. තත්ථ කතමෙ පඤ්ච පිණ්ඩපාතිකා? මන්දත්තා මොමූහත්තා පිණ්ඩපාතිකො හොති, පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො පිණ්ඩපාතිකො හොති, උම්මාදා චිත්තවික්ඛෙපා පිණ්ඩපාතිකො හොති, ''වණ්ණිතං බුද්ධෙහි බුද්ධසාවකෙහී''ති පිණ්ඩපාතිකො හොති, අපි ච අප්පිච්ඡතංයෙව [අප්පිච්ඡංයෙව (ස්‍යා.) අ. නි. 5.181] නිස්සාය සන්තුට්ඨිංයෙව නිස්සාය සල්ලෙඛංයෙව නිස්සාය ඉදමත්ථිතංයෙව [ඉදමට්ඨිතංයෙව (සී.)] නිස්සාය පිණ්ඩපාතිකො හොති. තත්‍ර ය්වායං පිණ්ඩපාතිකො අප්පිච්ඡතංයෙව නිස්සාය සන්තුට්ඨිංයෙව නිස්සාය සල්ලෙඛංයෙව නිස්සාය ඉදමත්ථිතංයෙව නිස්සාය පිණ්ඩපාතිකො, අයං ඉමෙසං පඤ්චන්නං පිණ්ඩපාතිකානං අග්ගො ච සෙට්ඨො ච පාමොක්ඛො [මොක්ඛො (සී.)] ච උත්තමො ච පවරො ච.

සෙය්‍යථාපි නාම ගවා ඛීරං, ඛීරම්හා දධි, දධිම්හා නවනීතං [නොනීතං (සී.)], නවනීතම්හා සප්පි, සප්පිම්හා සප්පිමණ්ඩො, සප්පිමණ්ඩං තත්ථ අග්ගමක්ඛායති; එවමෙවං ය්වායං පිණ්ඩපාතිකො අප්පිච්ඡතංයෙව නිස්සාය සන්තුට්ඨිංයෙව නිස්සාය සල්ලෙඛංයෙව නිස්සාය ඉදමත්ථිතංයෙව නිස්සාය පිණ්ඩපාතිකො හොති, අයං ඉමෙසං පඤ්චන්නං පිණ්ඩපාතිකානං අග්ගො ච සෙට්ඨො ච පාමොක්ඛො ච උත්තමො ච පවරො ච. ඉමෙ පඤ්ච පිණ්ඩපාතිකා.

200. තත්ථ කතමෙ පඤ්ච ඛලුපච්ඡාභත්තිකා…පෙ…. පඤ්ච එකාසනිකා…පෙ…. පඤ්ච පංසුකූලිකා…පෙ…. පඤ්ච තෙචීවරිකා…පෙ…. පඤ්ච ආරඤ්ඤිකා…පෙ…. පඤ්ච රුක්ඛමූලිකා …පෙ…. පඤ්ච අබ්භොකාසිකා…පෙ…. පඤ්ච නෙසජ්ජිකා…පෙ…. පඤ්ච යථාසන්ථතිකා…පෙ…..

201. තත්ථ කතමෙ පඤ්ච සොසානිකා? මන්දත්තා මොමූහත්තා සොසානිකො හොති, පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො සොසානිකො හොති, උම්මාදා චිත්තවික්ඛෙපා සොසානිකො හොති, ''වණ්ණිතං බුද්ධෙහි බුද්ධසාවකෙහී''ති සොසානිකො හොති, අපි ච අප්පිච්ඡතංයෙව නිස්සාය සන්තුට්ඨිංයෙව නිස්සාය සල්ලෙඛංයෙව නිස්සාය ඉදමත්ථිතංයෙව නිස්සාය සොසානිකො හොති. තත්‍ර ය්වායං සොසානිකො අප්පිච්ඡතංයෙව නිස්සාය සන්තුට්ඨිංයෙව නිස්සාය සල්ලෙඛංයෙව නිස්සාය ඉදමත්ථිතංයෙව නිස්සාය සොසානිකො, අයං ඉමෙසං පඤ්චන්නං සොසානිකානං අග්ගො ච සෙට්ඨො ච පාමොක්ඛො ච උත්තමො ච පවරො ච.

සෙය්‍යථාපි නාම ගවා ඛීරං, ඛීරම්හා දධි, දධිම්හා නවනීතං, නවනීතම්හා සප්පි, සප්පිම්හා සප්පිමණ්ඩො, සප්පිමණ්ඩං තත්ථ අග්ගමක්ඛායති; එවමෙවං ය්වායං සොසානිකො අප්පිච්ඡතංයෙව නිස්සාය සන්තුට්ඨිංයෙව නිස්සාය සල්ලෙඛංයෙව නිස්සාය ඉදමත්ථිතංයෙව නිස්සාය සොසානිකො හොති, අයං ඉමෙසං පඤ්චන්නං සොසානිකානං අග්ගො ච සෙට්ඨො ච පාමොක්ඛො ච උත්තමො ච පවරො ච. ඉමෙ පඤ්ච සොසානිකා.

පඤ්චකනිද්දෙසො.

6. ඡක්කපුග්ගලපඤ්ඤත්ති

202. තත්‍ර ය්වායං පුග්ගලො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣති, තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණාති බලෙසු ච වසීභාවං, සම්මාසම්බුද්ධො තෙන දට්ඨබ්බො.

තත්‍ර ය්වායං පුග්ගලො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣති, න ච තත්ථ සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණාති න ච බලෙසු වසීභාවං, පච්චෙකසම්බුද්ධො තෙන දට්ඨබ්බො.

තත්‍ර ය්වායං පුග්ගලො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අනභිසම්බුජ්ඣති, දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති [දුක්ඛස්සන්තං කරොති (සී.) එවමුපරිපි], සාවකපාරමිඤ්ච පාපුණාති, සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා තෙන දට්ඨබ්බා.

තත්‍ර ය්වායං පුග්ගලො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අනභිසම්බුජ්ඣති, දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, න ච සාවකපාරමිං පාපුණාති, අවසෙසා අරහන්තා තෙන දට්ඨබ්බා.

තත්‍ර ය්වායං පුග්ගලො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අනභිසම්බුජ්ඣති, න ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, අනාගාමී හොති අනාගන්තා ඉත්ථත්තං, අනාගාමී තෙන දට්ඨබ්බො.

තත්‍ර ය්වායං පුග්ගලො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අනභිසම්බුජ්ඣති, න ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, ආගන්තා ඉත්ථත්තං, සොතාපන්නසකදාගාමිනො තෙන දට්ඨබ්බා.

ඡක්කනිද්දෙසො.

7. සත්තකපුග්ගලපඤ්ඤත්ති

203. කථඤ්ච පුග්ගලො සකිං නිමුග්ගො නිමුග්ගොව හොති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සමන්නාගතො හොති එකන්තකාළකෙහි අකුසලෙහි ධම්මෙහි. එවං පුග්ගලො සකිං නිමුග්ගො නිමුග්ගොව හොති.

කථඤ්ච පුග්ගලො උම්මුජ්ජිත්වා නිමුජ්ජති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො උම්මුජ්ජති ''සාහු සද්ධා කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු [සාහු (සී. ස්‍යා.) එවං තීසු ඨානෙසුපි] හිරී කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු ඔත්තප්පං කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු වීරියං [විරියං (සී. ස්‍යා.)] කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු පඤ්ඤා කුසලෙසු ධම්මෙසු''ති. තස්ස සා සද්ධා නෙව තිට්ඨති නො වඩ්ඪති හායතියෙව, තස්ස සා හිරී නෙව තිට්ඨති නො වඩ්ඪති හායතියෙව, තස්ස තං ඔත්තප්පං නෙව තිට්ඨති නො වඩ්ඪති හායතියෙව, තස්ස තං වීරියං නෙව තිට්ඨති නො වඩ්ඪති හායතියෙව, තස්ස සා පඤ්ඤා නෙව තිට්ඨති නො වඩ්ඪති හායතියෙව. එවං පුග්ගලො උම්මුජ්ජිත්වා නිමුජ්ජති.

කථඤ්ච පුග්ගලො උම්මුජ්ජිත්වා ඨිතො හොති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො උම්මුජ්ජති ''සාහු සද්ධා කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු හිරී කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු ඔත්තප්පං කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු වීරියං කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු පඤ්ඤා කුසලෙසු ධම්මෙසු''ති. තස්ස සා සද්ධා නෙව හායති නො වඩ්ඪති ඨිතා හොති, තස්ස සා හිරී නෙව හායති නො වඩ්ඪති ඨිතා හොති, තස්ස තං ඔත්තප්පං නෙව හායති නො වඩ්ඪති ඨිතං හොති, තස්ස තං වීරියං නෙව හායති නො වඩ්ඪති ඨිතං හොති, තස්ස සා පඤ්ඤා නෙව හායති නො වඩ්ඪති ඨිතා හොති. එවං පුග්ගලො උම්මුජ්ජිත්වා ඨිතො හොති.

කථඤ්ච පුග්ගලො උම්මුජ්ජිත්වා විපස්සති විලොකෙති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො උම්මුජ්ජති ''සාහු සද්ධා කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු හිරී කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු ඔත්තප්පං කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු වීරියං කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු පඤ්ඤා කුසලෙසු ධම්මෙසූ''ති. සො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා සොතාපන්නො හොති අවිනිපාතධම්මො නියතො සම්බොධිපරායනො. එවං පුග්ගලො උම්මුජ්ජිත්වා විපස්සති විලොකෙති.

කථඤ්ච පුග්ගලො උම්මුජ්ජිත්වා පතරති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො උම්මුජ්ජති ''සාහු සද්ධා කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු හිරී කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු ඔත්තප්පං කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු වීරියං කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු පඤ්ඤා කුසලෙසු ධම්මෙසූ''ති. සො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා රාගදොසමොහානං තනුත්තා සකදාගාමී හොති සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා දුක්ඛස්සන්තකරො හොති. එවං පුග්ගලො උම්මුජ්ජිත්වා පතරති.

කථඤ්ච පුග්ගලො උම්මුජ්ජිත්වා පතිගාධප්පත්තො හොති? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො උම්මුජ්ජති ''සාහු සද්ධා කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු හිරී කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු ඔත්තප්පං කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු වීරියං කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු පඤ්ඤා කුසලෙසු ධම්මෙසූ''ති. සො පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා ඔපපාතිකො හොති තත්ථ පරිනිබ්බායී අනාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකා. එවං පුග්ගලො උම්මුජ්ජිත්වා පතිගාධප්පත්තො හොති.

කථඤ්ච පුග්ගලො උම්මුජ්ජිත්වා තිණ්ණො හොති පාරඞ්ගතො ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො උම්මුජ්ජති ''සාහු සද්ධා කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු හිරී කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු ඔත්තප්පං කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු වීරියං කුසලෙසු ධම්මෙසු, සාධු පඤ්ඤා කුසලෙසු ධම්මෙසූ''ති. සො ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති. එවං පුග්ගලො උම්මුජ්ජිත්වා තිණ්ණො හොති පාරඞ්ගතො ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො.

204. කතමො ච පුග්ගලො උභතොභාගවිමුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො උභතොභාගවිමුත්තො.

205. කතමො ච පුග්ගලො පඤ්ඤාවිමුත්තො…පෙ…. කායසක්ඛී… දිට්ඨිප්පත්තො… සද්ධාවිමුත්තො… ධම්මානුසාරී ….

206. කතමො ච පුග්ගලො සද්ධානුසාරී? යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, සද්ධාවාහිං සද්ධාපුබ්බඞ්ගමං අරියමග්ගං භාවෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො සද්ධානුසාරී. සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො පුග්ගලො සද්ධානුසාරී, ඵලෙ ඨිතො සද්ධාවිමුත්තොති.

සත්තකනිද්දෙසො.

8. අට්ඨකපුග්ගලපඤ්ඤත්ති

207. තත්ථ කතමෙ චත්තාරො මග්ගසමඞ්ගිනො, චත්තාරො ඵලසමඞ්ගිනො පුග්ගලා? සොතාපන්නො, සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො; සකදාගාමී, සකදාගාමිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො; අනාගාමී, අනාගාමිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො; අරහා, අරහත්තඵලසච්ඡිකිරියාය [අරහත්තාය (සයා. ක.) අ. නි. 8.59] පටිපන්නො; ඉමෙ චත්තාරො මග්ගසමඞ්ගිනො, ඉමෙ චත්තාරො ඵලසමඞ්ගිනො පුග්ගලා.

අට්ඨකනිද්දෙසො.

9. නවකපුග්ගලපඤ්ඤත්ති

208. කතමො ච පුග්ගලො සම්මාසම්බුද්ධො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣති, තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණාති බලෙසු ච වසීභාවං. අයං වුච්චති පුග්ගලො සම්මාසම්බුද්ධො.

කතමො ච පුග්ගලො පච්චෙකසම්බුද්ධො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣති, න ච තත්ථ සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණාති න ච බලෙසු වසීභාවං. අයං වුච්චති පුග්ගලො පච්චෙකසම්බුද්ධො.

කතමො ච පුග්ගලො උභතොභාගවිමුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො උභතොභාගවිමුත්තො.

කතමො ච පුග්ගලො පඤ්ඤාවිමුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො න හෙව ඛො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො පඤ්ඤාවිමුත්තො.

කතමො ච පුග්ගලො කායසක්ඛී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො කායසක්ඛී.

කතමො ච පුග්ගලො දිට්ඨිප්පත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං පජානාති...පෙ.... ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති, තථාගතප්පවෙදිතා චස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්ති වොචරිතා, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො දිට්ඨිප්පත්තො.

කතමො ච පුග්ගලො සද්ධාවිමුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං පජානාති...පෙ.... ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති, තථාගතප්පවෙදිතා චස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්ති වොචරිතා, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති, නො ච ඛො යථා දිට්ඨිප්පත්තස්ස. අයං වුච්චති පුග්ගලො සද්ධාවිමුත්තො.

කතමො ච පුග්ගලො ධම්මානුසාරී? යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නස්ස පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, පඤ්ඤාවාහිං පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමං අරියමග්ගං භාවෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ධම්මානුසාරී. සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො පුග්ගලො ධම්මානුසාරී, ඵලෙ ඨිතො දිට්ඨිප්පත්තො.

කතමො ච පුග්ගලො සද්ධානුසාරී? යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, සද්ධාවාහිං සද්ධාපුබ්බඞ්ගමං අරියමග්ගං භාවෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො සද්ධානුසාරී. සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො පුග්ගලො සද්ධානුසාරී, ඵලෙ ඨිතො සද්ධාවිමුත්තොති.

නවකනිද්දෙසො.

10. දසකපුග්ගලපඤ්ඤත්ති

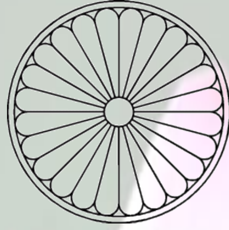
209. කතමෙසං පඤ්චන්නං ඉධ නිට්ඨා? සත්තක්ඛත්තුපරමස්ස කොලඞ්කොලස්ස එකබීජිස්ස සකදාගාමිස්ස යො ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරහා – ඉමෙසං පඤ්චන්නං ඉධ නිට්ඨා.

කතමෙසං පඤ්චන්නං ඉධ විහාය නිට්ඨා? අන්තරාපරිනිබ්බායිස්ස උපහච්චපරිනිබ්බායිස්ස අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායිස්ස සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායිස්ස උද්ධංසොතස්ස අකනිට්ඨගාමිනො – ඉමෙසං පඤ්චන්නං ඉධ විහාය නිට්ඨාති.

එත්තාවතා පුග්ගලානං පුග්ගලපඤ්ඤත්තීති.

දසකනිද්දෙසො.

පුග්ගලපඤ්ඤත්තිපකරණං නිට්ඨිතං.

සබ්බදානං ධම්ම දානං ජිනාති,
සබ්බරසං ධම්ම රසං ජිනාති;
සබ්බරතිං ධම්ම රතිං ජිනාති
තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාති

(ධම්මපදය තණ්හා වග්ගො)

ධම්මාරාමො ධම්මරතො - ධම්මං අනුවිචින්තයං;
ධම්මං අනුස්සරං භික්ඛු - සද්ධම්මා න පරිහායති.

(ධම්මපදය භික්ඛු වග්ගො)

ධම්මො පනෙසො සුගතප්පසත්ථො,
තරණීව සංසාර මහණ්ණවස්ස;
බ්‍රහ්මාසුරාදීහි නමස්සනීයෙපා,
රසො රසානං පරමො තිලොකෙ.

මහාගදො මච්චුජරා පහානො,
සබ්බීතිනාසාය විසෙසමන්තො;
සබ්බත්ථි දානෙන ච කප්පරුක්ඛො,
චින්තාමණී භද්දඝටොව ධම්මො.

ධම්මං විනා නත්ථි පිතාව මාතා,
තමෙව තාණං සරණං පතිට්ඨා;
තස්මා හි භො කිච්චමඤ්ඤදප්පහාය,
සුණාථ ධාරෙථ චරාථ ධම්මෙ.

(රසවාහිනී)

චිරං තිට්ඨතු ලොකස්මිං - සම්මා සම්බුද්ධ සාසානං!

ධර්ම දානය පිණිසයි.........